

Adrian JICU

A scrie
cu propriul sânge

pagina 3

Marius MANTA

La pas cu cartea

pagina 7

Colocviul Revistei ATENEU

Lectura, în vremuri
de pandemie

paginile 16 – 18

Dan PETRUȘĂ

Mitul androgenului.
Câteva cuvinte
despre sexualitate

pagina 20

Carmen MIHALACHE

Teatrul,
ca spațiu al memoriei

pagina 24

*Sărbători fericite,
pentru toți cititorii
și colaboratorii noștri!
La mulți ani!*



• Diana Brăescu

• Ilustrația acestei ediții: imagini din Expoziția Reședința Tescani 2019-2020
de la Galeriile ALFA Bacău

Fragmentarium

„O TARĂ MICĂ, CU ISTORIE MILENARĂ”. Așa a etichetat Nicolae Dabija Republica Moldova, când i s-a acordat, în această toamnă, Marele Premiu al Festivalului Internațional de Poezie Seul (Coreea de Sud), ținut online, cu peste 300 de participanți din lume. Sărbătoritul a fost prezent cu conferința „Schimburile culturale – ca niște transplanturi de vise”.

DREPTUL LA VIITOR. „Poezia”, revista ieșeană coordonată de Cassian Maria Spiridon, a făcut cunoscute temele viitoarelor numere. Pentru 2021 s-au propus subiectele „Poezie și hrană; Poezie și istorie; Poezie și flacără; Poezie și cenușă”. „ARMONII ÎN TIMP”. Ediția a III-a a manifestării organizate de Școala Populară de Arte și Meserii Bacău a fost o nouă reușită, deși susținută online.

DUPĂ 50 DE ANI. La 5 dec. 1970, „Cronica” de lași prezenta laudativ *Caietele Teatrului „Bacovia”*, cu „o tematică inteligent armonizată”, parte din „bogata și ambicioasa activitate a scenei băcăuane”.

DE LA A LA Z. „Crypto”, de la Bârlad, a alocat câte un număr fiecărei litere din alfabet, ajungând la capăt de drum. Nu manierism, ci performanță. Ce va urma?

CE NE FACEM CU ENGLEZA? Cândva, italianul Gianni Morandi cânta „Ce mă fac cu latina?” După ce RRC a făcut cunoscută grila de toamnă, iar pe site-ul instituției a apărut comanda „Filtrează zilele: Monday, Tuesday” etc., mă întreb: ce face un ascultător care nu știe o boabă de engleză?

LATINA? DA! Liviu Franga, premiantul pentru publicistică al Revistei „Ateneu”, e și un om al școlii. Titlul însemnărilor sale din „Tribuna învățământului” spune tot: „Chemarea armoniei sau educația clasică împotriva covidului indiferenței”.

BUNE STĂRI. De Ziua Radioului, 1 nov., Adrian Soare (RRA) a vorbit despre „starea de radio”, neîntrecută de TV. Radu Beligan, în revista „Mugur alb” a școlii sale („Al. I. Cuza” Bacău), găsea că „starea de elev” nu l-a părăsit niciodată.

DESINENȚA FACE DIFERENȚA. Poeta Carmen Firan are dreptate: „Nu toate visurile se trag din vise” (revista *Scrisul Românesc*, sept. 2020). Mai prozaic spus, proiectele cer vigilență și apoi imaginație.

„AD MULTOS ANNOS!” Theodor-George Calcan, N. Georgescu, Cornel Galben (70); Șerban Codrin (75); Vasile Ghica (80); Radu Cossașu (90).

IN MEMORIAM. Mircea Bostan, poetul romașcano-bacăuan; Dumitru Cireașă, autorul de integrale; Lucian Mănăilescu, memorialistul Agathe Grigorescu-Bacovia, la Mizil; Gheorghe Boaghe, fondatorul Comunei literare Bechet; Virginia Enășoae, nichităștănesciana; Cristina Sichim, informaticiana-lectie; Neculai Plugaru, companionul lui Gabriel Bacovia; Sergiu-Ștefan Marinescu, medicul copiilor băcăuani; Nicolae Felecan, filologul.

AI. IOANID

„Conexiuni culturale”, din resurse

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău a găsit o soluție adecvată vremurilor pe care le trăim. Întâlnirii directe dintr-o așezare rurală a județului i-a luat locul înregistrarea din anul 2013 a șezătorii „La Hanul Ancuței”, ținută în comuna Săucești și dedicată lui Mihail Sadoveanu. S-au celebrat totodată 140 de ani de la nașterea Ceahlăului literaturii noastre. Manifestarea poate fi vizionată pe canalul Youtube, accesând anul 2013 a șezătorii „La

„Șezătoarea la Săucești”. (I. D.)

Premiul Academiei Române pentru o lucrare de referință

Ion Fercu și prietenul său, Dostoievski



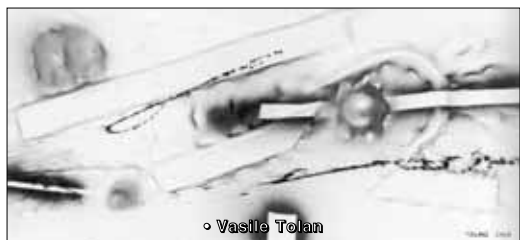
Acestor aprecieri li se adaugă cele ale altui veritabil dostoievskian, Leo Butnaru: „Dostoievski este scriitorul tuturor. Mai select, al ceva mai puținilor ar fi filosoful, psihologul, predicatorul religios Dostoievski. Iar printre cei și mai puțini e colegul Ion Fercu, cititor care a atins ipostaza de cercetător, critic, istoric literar, eseist și, iată, autorul acestui antrenant volum panoramic, «Prin subteranele dostoievskiene», pe care eu unul îl văd vecin de raft cu «Dicționarul personajelor lui Dostoievski» al lui Valeriu Cristea. O vecinătate intercomunicantă, transfrontalieră, benefică”.

Acribia acestui intelectual tenace, îndrăgostit și robit de marele Fiodor Mihailovici, ne-a dăruit o carte care cu siguranță va constitui un reper pentru critica literară. Felicitări din suflet autorului și îi doresc putere de muncă pentru a ne încanta și cu alte asemenea isprăvi!

ȘT. RADU

„Aspecte și provocări ale învățământului online”

Este tema simpozionului, anual, organizat de Asociația Învățătorilor din Județul Bacău, Inspectoratul Școlar al județului Bacău și Casa Corpului Didactic „Grigore Tabacaru” (27 nov.). Au susținut comunicări, pe Google Meet, Gabriel Leahu, Ioan Dănilă, Diana Csorba, Mariana Marin (președinta Asociației Învățătorilor din Republica Moldova), Daniela-Cristina Mocondoi, Rodica Leonte, Isabela-Elena Adam, Aurelia Bocancea, Maria-Ema Făuș și Florica Zota. Dintre teme: „Învățarea la distanță: lecții învățate și de învățat”, „Educația și «starea de alertă»”, „Rebusul – de la foaie tipărită la aplicație interactivă”. (D. I.)



• Vasile Tolan

„Etnologia română și provocările prezentului”

A fost tema conferinței anuale a Asociației de Studii Etnologice din România (A.S.E.R.), aflată la a XVI-a ediție. În trei zile (18-20 nov.), s-au ținut online numeroase acțiuni: momente aniversare (Sanda Golopenția-Eretescu, Silviu Angelescu, Ion H. Ciubotaru), saloane de carte, sesiuni de comunicări, studii de caz. Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău a fost reprezentată de profesorii Veronica Bălan, Luminița Drugă, Petronela Savin și Ioan Dănilă.

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CĂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat), Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Citiții se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317



A scrie cu propriul sânge

„Cine comunică se comunică” spune, odinioară, Tudor Vianu. Iar cine scrie se scrie. Așa cum face și Emanuela Ilie, în recentul *Corpuri, exiluri, terapii* („Cartea Românească Educational”, 2020), volum care abordează complicata problemă a relației dintre corp și scriitură, în câteva texte reprezentative pentru diaristica ultimelor decenii. Cu precizarea că este vorba despre texte scrise de femei, opțiune explicată nu ca „act de frondă academică” sau „manifest pro marginalitate/ minorat artistic”, ci din convingerea că „a scrie despre corpul feminin, fie el și traumatizat, nu e o situație în răspăr sau în pofida, ci o carte de identitate creatoare cât se poate de viabilă. Mai ales la o vârstă la care, într-adevăr, CORPUL ȘTIE MAI MULT. Dureros mai mult”.

Cu toate acestea, există o dimensiune tezist-militantă a cărții, pe care o trădează chiar alegerea subiectului. Cercetarea reprezentărilor traumatiche ale bolii, îmbătrânirii și exilului echivalează cu un semnal de alarmă privitor la receptarea unor asemenea confesiuni. A scrie despre așa ceva, într-o cultură pudbândă și ipocrită, constituie, vrem-nu vrem, un gest implicit de revoltă. E, mai exact, o necesară și bine temperată indignare, din care Emanuela Ilie scoate o demonstrație convingătoare a valorii terapeutice și estetice a unor scrieri pe nedrept neglijate.

Analiza sa nu e înecatată în feminism, miza ideologică fiind înlocuită cu una culturală, ceea ce salvează nu doar autenticitatea textelor interpretate, ci și pertința judecăților de valoare. De altminteri, Emanuela Ilie propune (și reușește) o mutare semnificativă de accent, printr-o valorizare diferită a literaturii confesive pe care o scriu femeile: „Chiar dacă paginile ce urmează nu reprezintă un studiu de gen în toată puterea cuvântului (cum se vor grăbi, poate, să îl considere unii cititori neatenți sau malițioși...), și ele au un rost, un sens recuperator evident și o miză identitară substanțială”. Asumată, despărțirea totală este însă imposibilă într-o literatură unde încă funcționează dihotomia masculin-feminin și se operează cu distincții de gen. Din acest unghi, investigația Emanuelei Ilie descrie, de fapt, o parte dintre prejudecățile și clișeele mentale de care nu vrem sau nu reușim să ne eliberăm.

Venit pe filiera didacticii (unde a publicat deja câteva lucrări devenite repere bibliografice), Emanuela Ilie atacă acum un subiect ofertant și dureros, situat la întretăierea filologiei cu medicina, în care se întâlnesc critica literară, hermeneutica, autoficțiunea, studiile de gen, psihologia și, în sens larg, antropologia. O face oprindu-se la trei secțiuni pe care le consideră semnificative pentru înțelegerea „poeticii scrierilor confesive”: experiențe ale feminității în perioada comunistă, cancerul – dragostea mea – și, *last but not least*, drama îmbătrânirii și a exilului. Indiferent că abordează problema avortului clandestin și a chiuretelor doveditoare, șocurile (pre)maternității și ale nașterii în spitalele românești, traumele provocate de cancer, corpul îmbătrânit/ invins, imposibilitatea acclimatizării sau îngroparea de vii a bătrânelor, autoarea recurge la o lectură empatică și simpatetică. Recuperatoare în sens larg, fiindcă pornește de la premisa existenței unui dublu pact: faustic și somatografic.

În fond, cartea Emanuelei Ilie se înscrie într-un efort colectiv care își propune de-tabuizarea unor probleme care au marcat viața publică și privată a românilor și care supraviețuiesc în ciuda democratizării postdecembriste, semn că s-au înrădăcinat adânc și că va fi nevoie de timp pentru a ne vindeca. Paginile de jurnal sau mărturisiri despre infernul străbătut de sutele de mii



de femei care au trăit drama maternității nedorite sau care au murit încercând să avorteze sunt interpretate din perspectiva funcției lor terapeutice, ca una dintre puținele modalități de exorcizare a răului care le-a afectat nu doar trupul, ci și spiritul. Iar asta nu e o chestiune strict feminină, fiindcă privește în egală măsură bărbații, fie ei tați, soți, iubiți, frați, copii, nepoți, tortionari, complici sau victime. Dacă adăugăm faptul că trăim într-o „țară cât se poate de conservatoare, în

care valorile tradiționale ocupă un rol esențial în retorica Bisericii Ortodoxe Române, dar și în aceea a partidelor politice majoritare”, vom înțelege rănile profunde ale societății românești și, implicit, utilitatea unei asemenea literaturi confesive. Numărul tot mai mare de antologii sau de jurnale și memorii care vorbesc despre traumele maternității în perioada comunistă sau despre impactul devastator al bolii asupra trupului și minții se înscrie într-un lung și dureros proces de normalizare și de acceptare a unor adevăruri ținute la cutie multă vreme. Analiza Emanuelei Ilie scoate la iveală tocmai felul cum femeile au încercat să se apere și să iasă din menhina unui mecanism sociocultural opresiv, găsim și aliați de nădejde în scris: „Scrisul și cititul devin arme de luptă cu boala, încetând de (sic!) a mai fi deprinderi”.

Indiferent că e vorba despre Chris Simion-Mercurian, Mioara Grigore, Camelia Răileanu, Ana Podaru sau Daniela Rațiu, concluzia este una singură: în fața bolii necrutătoare și a trupului împuținat nu prea există soluții. Medicina este dublată, de cele mai multe ori, de rugăciune și/ sau de scris, ca modalități complementare de a te împotrivi, iluzoriu, morții. E valabil nu doar pentru femei, ci și pentru bărbați. Deși nu constituie obiectul cărții de față, confesiunile masculine se remarcă prin același amestec de scepticism și căutare disperată a unei ieșiri din impas. Ele sunt amintite, tangential, pentru a roștii o demonstrație care nu avea cum să nu se oprească și asupra spitalului ca spațiu

concentrionar, care acutizează percepția bolii și a suferinței: „Până să fie însă recunoscut drept spațiu al vindecării – cel puțin spitalul din România –, este perceput frecvent, cum am mai afirmat, drept locul degradării biologice, al umilinței sociale, al înjosirii psihologice și, la limită, al morții”.

Scriind despre aceste ipostaze degradante ale corporalității feminine, Emanuela Ilie dă dovadă de spirit critic și de finețe interpretativă. E un act de recuperare și valorizare a unei literaturi care n-are o miză estetică, ci, mai degrabă, una curativ-eliberatoare. Așezând-o într-un context cultural mai larg, autoarea îi demonstrează capacitatea de a depăși utilitatea imediată și de a ținti inclusiv la ceea ce se cheamă recunoaștere și însemnătate artistică. Suferința care devine literatură de calitate – așa ar putea fi sintetizată demonstrația din *Corpuri, exiluri, terapii*. O lucrare tezistă, bine documentată, bazată pe o bibliografie consistentă, aplicată eficient corpusului de texte selectat pentru analiză.

Am mai avut, citind diverse cărți, senzația că e vorba despre autocombustie și despre disponibilitatea autosacrificială a autorilor. Însă parcă niciodată versurile barbiene („Trup sfânt și hrană sieși,/ Hagi rupea din el”) nu s-au potrivit mai bine ca în cazul acestui volum. Și, de ce nu, Emanuelei Ilie înseși, care face dovada vie că slăbiciunile și suferințele corpului (textual) pot fi convertite în critică de bună calitate.

• cărți primite la redacție • cărți primite la redacție • cărți primite la redacție • cărți primite la redacție •

- Any Drăgoianu, *Femele jucându-se cu focul*, Apahida, Ed. „Neuma”, 2020
 Valeriu Răpeanu, *Orientări în cultura română modernă: început de secol, direcția națională*, Buc., Ed. Fundației „România de mâine”, 2005
 Valeriu Răpeanu, *O istorie a presei românești. De la Mihail Kogălniceanu, la N. Iorga*, Buc., Ed. Fundației „România de mâine”, 2008
 Ioan Mărginean, *Pathetica*, Buc., Ed. „Tracus Arte”, 2020
 Mihai-Octavian Ioana, *Piersica romană*, Craiova, Ed. „Autograf MJM”, 2020
 Daniel Mariș, *Patria mea, Atlantida*, Giroc, Ed. „Castrum de Thymes”, 2020
 Daniel Mariș, *Jurnalul secret al bunicului Franz Kafka*, Timișoara, Ed. „Eurostampa”, 2018
 Mihai Zamfir, Gheorghe Simon, *Dialoguri la Agapia*, Iași, Ed. „Timpul”, 2020
 Diana Tlerr, *iPontoane*, Pitești, Ed. „Rocart”, 2020
 Niadi-Corina Cernica, *Dătătorul de nume: eseuri de literatură și filosofie*, Suceava, Ed. „Mușatinii”, 2020
 Mihai Mercicaru, *Brăul Afroditei*, Râmnicu Sărat, Ed. „Rafet”, 2020
 * * * *Festivalul Internațional al Aforismului pentru Românii de Pretutindeni. Antologie* (Tecuci, 2020), Iași, Ed. „StudIS”, 2020
 Mihók Tamás, *Biocharia: ritual ecolatru*, Buc., Ed. „frACTalia”, 2020
 Ana Ardeleanu, *Realități interzise*, Apahida, Ed. „Neuma”, 2020
 Ana Ardeleanu, *Focile*, Pitești, Ed. „Rocart”, 2020
 Grigore Chiper, *Semințe de betel*, Pitești, Ed. „Rocart”, 2020
 Balázs F. Attila, Demény Péter, Dósa Andrei, *Primăvara poeziei*, Zalău, Ed. „Caiete Silvane”, 2020
 Ana Paraschivescu, *Între un cosmar și o fotografie frumoasă*, Buc., Ed. „Casa de pariuri literare”, 2020
 Emanuel Bălan, *Evreii din Târgu-Neamț. Istoria unei comunități*, Buc., Ed. „Hasefer”, 2019
 Emanuel Bălan, *Târgu-Neamț – file de istorie*, Iași, Ed. PIM, 2020
 Ion N. Oprea, *Istorie, comentarii, miscelane*, Adjud, Ed. „Armonii culturale”, 2020
 Elena-Brîndușa Popa, *Limba română, în Săbăoani (Neamț). Implicații didactice*, Bacău, Ed. „Egal”, 2020
 Gabriel Mardare, *Travelling patchwork. Contramemorii vagabonde compunând o încercare de psihonautică*, Iași, Ed. „Alfa”, 2020
 * * * C. D. Zeletin – 85. *Omagiul călugărului alb*, Bârlad, Ed. „Sfera”, 2020
 Vasile Ghica, *Aforismele mele*, Buc., Ed. „Detectiv literar”, 2020
 Gheorghe-Andrei Neagu, *Tristetea lui Dumnezeu*, Buc., Ed. UZP, 2019
 Theodor Codreanu, *Scriitorii basarabeni*, Buc., Ed. Academiei Române, 2019
 Lina Codreanu, *Costache Olăreanu – arhitecturi ludice*, Târgoviște, Ed. „Bibliotheca”, 2019
 Mara Paraschiv, *Agonia păianjenului*, Bacău, Ed. Corgal Press, 2020
 Viorel Savin, *Adevărul despre moartea lui Mihai Solomon*, Iași, Ed. „Junimea”, 2020
 Viorel Savin, *De-ale revoluției*, Bacău, Ed. „Ateneul scriitorilor”, 2020
 Laetitia Mită-Leonte, *Dragă Marie*, Buc., Ed. „Evdokimos”, 2019
 Adrian Jicu, *Baricada de hârtie*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2020
 Elena Petriman-Tarălungă, *Sofia*, Iași, Ed. „Vasiliana '98”, 2020
 Marin Moscu, *Izvorul iubirii*, Iași, Ed. PIM, 2020
 Nicolai Tăicuțu, *70: o biodiversitate în gri*, Buzău, Ed. Editgraph, 2020
 Valeria Manta-Tăicuțu, *Anotimpuri de plumb*, Buzău, Ed. Editgraph, 2020
 Gheorghe Iorga, *Despre ce vorbește Lucrețiu când vorbește despre plăcere?*, Florești, Ed. „Limes”, 2020
 Cristina Ștefan, *Lumea de rezervă*, Bacău, Ed. „Art book”, 2020
 Mihai Maxim, *Tablouri în miniatură*, Buc., Ed. „Semne”, 2020
 Ligia Bărgu-Georgescu, *Semnul, în basmul fantastic*, Bacău, Ed. „Egal”, 2020
 Cornelia Lupeș, *Podurenii la New York*, Bacău, Ed. „Egal”, 2020
 Nadia Vasiliu, *Privește și ascultă natura!*, Bacău, Ed. „Egal”, 2020

La Galeriile „Alfa” ale Muzeului de Artă din Bacău a fost deschisă, în luna octombrie 2020, expoziția *Muzeul de Artă Bacău – 60 de ani în afișe și fotografii*. Evenimentul a avut loc în cadrul unui simpozion, cu o asistență foarte restrânsă, formată aproape exclusiv din actuali și foști angajați ai Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”. Introducerea a fost făcută de Dionis Pușcută, șeful Muzeului de Artă, care a subliniat importanța existenței și a evoluției Muzeului de Artă din Bacău, în contextul în care în Bacău activează, începând cu jumătatea anilor '60, un important grup de artiști plastici. Muzeografa Marcela Gavrilă, cea care a organizat expoziția, a făcut un scurt istoric al Muzeului de Artă, înființat, pe hârtie, în aprilie 1957, ca secție a Muzeului Regional din Bacău. Nu avea însă nici un fel de dotare, nici spațiu propriu, nici patrimoniul muzeal și nici un angajat, cu excepția directorului instituției, Iulian Antonescu, grație căruia a fost obținut spațiul *Galeriilor de artă*, în anul 1965. Prima expoziție deschisă aici a fost *Retrospectiva Nicu Enea*, la 5 ani de la moartea acestuia (1960). Trebuie menționat că de numele lui Nicu Enea se leagă prima inițiativă de înființare a unei *Pinacotecii a Bacăului*: din scrisorile acestuia reiese că în anul 1938 a donat Municipalityții băcăuane un număr de 130 de lucrări de artă, obținute fie din donații ale colegilor de breaslă bucureșteni, fie la schimb cu lucrări ale sale. Contextul istoric determinat de începerea celui

Muzeul de Artă din Bacău, la aniversare



de-al Doilea Război Mondial a făcut ca această inițiativă generoasă să nu se mai materializeze. Din colecția de artă donată de Nicu Enea au mai rămas 16 lucrări, care au intrat ulterior în patrimoniul muzeal. Odată cu obținerea acestui spațiu, activitatea Muzeului de Artă băcăuan se dinamizează, numărul expozițiilor crește și, mai ales, al expozițiilor de autor, adică al expozițiilor personale. Perioada 1965-1969 este și perioada în care în Bacău se stabilesc o serie de artiști valoroși, cei care vor fonda, în anul 1968, Cenaclul UAP „Nicu Enea”, cei care vor face cunoscut Bacăul pe plan național – Ioan Burdujoc, Constantin Ciosu, Gheorghe și Salomia Velea, Ilie Boca, Petru Pinca

etc. Toți acești artiști plastici vor deveni colaboratori apropiați ai Muzeului de Artă băcăuan. Expoziția montată pe simezele Galeriilor „Alfa” reproduce o parte semnificativă, adică 330, din afișele tuturor expozițiilor deschise de-a lungul celor 60 de ani.

Întâmpinată de organizatori cu salutul *Bine ați revenit acasă!*, invitată de onoare a manifestării, în calitate de prima șefă a Muzeului de Artă din Bacău din anul 1959 până în anul 1971, doamna Eugenia Antonescu, vizibil emoționată, a evocat momente semnificative din istoria instituției. Ca răspuns la întrebările din public, prin fața asistenței s-au derulat ca într-un film amintiri din vremuri de demult: greută-

țile inerente începutului, legăturile cu pictorul Nicu Enea, care i-a învățat pe primii angajați ai secției cum se montează și se panotează o expoziție de artă, relațiile cu oficialitățile vremii, cursurile de specializare la București, susținute de mari personalități din domeniul artelor plastice și al criticii de artă. Extrem de interesante au fost informațiile privind constituirea și creșterea constantă a patrimoniului muzeal, care s-a realizat, în acele vremuri, în principal prin transferuri de la Secția de Învățământ și Cultură sau de la Muzeul Național de Artă al României. Relația apropiată cultivată cu aceste instituții, relații care s-au datorat aprecierii de care se bucura familia Iulian și Eugenia Antonescu, a făcut ca la muzeul de artă băcăuan să fie transferate adevărate comori ale artei plastice românești: lucrări semnate de maeștri ai artei precum *Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Gheorghe Tattarescu, Nicolae Tonitza, Stefan Luchian, Aurel Băeșu, Dimitrie Ghiță, Octav Băncilă, Gheorghe Petrașcu, Camil Ressu, Nicolae Dărăscu* și mulți, mulți alții. Aceste lucrări au alcătuit nucleul colecției pe care o deține în prezent Muzeul de Artă din Bacău, colecție care s-a îmbogățit con-

stant: la plecarea doamnei Eugenia Antonescu, colecțiile numărau 1500 de lucrări de artă, în prezent ajungând la aproape 6000. De asemenea, relația apropiată cu Elvira Enea s-a concretizat prin donația casei și a terenului, precum și a unei valoroase colecții de aproape 400 de lucrări semnate Nicu Enea. După cum se știe deja, *Casa Memorială „Nicu Enea”* s-a deschis la 27 decembrie 1970, iar *Casa Memorială „George Bacovia”* în data de 17 octombrie 1971, deci în perioada în care familia Antonescu era încă la Bacău.

Cu prilejul acestei importante aniversări, doamna Eugenia Antonescu și-a lansat și un prim volum de memorii, intitulat *„Din trecutul Muzeului de Artă din Bacău*. Cronici plastice, 1960-1971”.

Managerul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, Mariana Popa, a conferit doamnei Eugenia Antonescu *Diploma de recunoștință, în semn de aleasă prețuire pentru contribuția remarcabilă adusă dezvoltării patrimoniului Muzeului de Artă din Bacău, pentru activitatea prodigioasă în promovarea valorilor artistice și culturale naționale*. Un vechi colaborator și prieten al familiei Antonescu, domnul Viică Munteanu, a oferit doamnei Eugenia Antonescu o placchetă de onoare în semn de prețuire, grațitudine și de considerație pentru întreaga activitate pe tărâmul culturii românești.

Marcela GAVRILĂ

Ce poate fi mai nobil și mai înălțător decât armonia divină, tradusă de oameni prin cuvânt, sunet, culoare și formă/e? Iată o nouă efigie, aniversară de data aceasta – cu numărul 30 – celebrând înfrățirea prin și între arte la Centrul de Cultură „George Apostu”. Receptionând evenimentul online, primul cadru afișează o superbă imagine panoramică – filmată cu drona, cred – a Centrului. Am savurat imaginea, care mi-a provocat o aleasă emoție estetică, dar și una de mândrie locală. Există această oază verde și acest complex de clădiri cu grijă gospodărit și cu gust artistic, chiar la noi, la noi în Bacău? O imagine 2020 de colecție! E una de asamblu, insinuată armonios în ambientul Văii Bistriței, într-un minunat peisaj, cameleonice prin anotimpuri: de la verde, la galben și alb. Oricum, altă imagine decât aceea de pe retina vizitatorului la pas, cu amănuntul. Dar înapoi la Frumos, urmărind întâmplările artistice prilejuite de împlinirea a trei decenii de activitate, puse sub genericul „Artă, cultură, tradiție – călătorii spre eternitate”, desfășurate în perioada 13-20 noiembrie. Primele patru seri au celebrat teatrul, când, pe pagina de Facebook a instituției a fost programat spectacolul „America de Acasă”, o producție a Centrului, pe un text de Mircea M. Ionescu, în viziunea regizorală a lui Geirun Tino. A fost astfel sărbătorită și Ziua Dramaturgiei Românești din 13 noiembrie. A urmat un emoționant moment dedicat memoriei celui care a fost Liviu Dănceanu, compozitor, poet, eseist, dirijor, conducătorul Ansamblului *Archaeus*. La 35 de ani de la primul concert susținut de *Archaeus*, Centrul „George Apostu” a oferit publicului spec-

30 de ani cu Centrul de Cultură „George Apostu” din Bacău

Iubire și alteritate

tacolul (producție proprie) de balet-operă în șapte turniri „Ave”.

Manifestările festive au continuat cu vernisajul expoziției „Meditație”, cuprinzând lucrări (desene, ceramică și sculptură) de George Apostu, unele aparținând Centrului, altele aflate în colecții particulare. Expoziția a fost prezentată de prof. univ. dr. Petru Bejan. Totodată, au fost lansate albumele de artă „Reîntâlnire” – Nicolae Fleissig (Franța), „Albastru” (Rezidența Internațională de Sculptură) și revista „Vitrailu” (nr. 52-53).

Ziua următoare: *ut pictura poesis!* Despre arta cuvântului – vorbit și a celui scris – s-a consumat dialogul esteticiza(n)t, elevat și relaxat între actorul Geo Popa și *Spectacolul cărții* „Despre plăcere – despre celălalt”, imaginat și realizat de Gheorghe Geo Popa, cu participarea cvintetului „Consonanțe” și a sopranei Gabriela Iștoc. Gheorghe Iorga iarăși „a tulburat apele”, cu grație intelectuală, odată cu apariția celor două cărți ale sale: „Despre ce vorbește Lucrețiu când vorbește despre plăcere” și „Celălalt Valéry” (Florești, Editura „Limes”, 2020). O frumoasă reușită a fost acest moment de performanță creat de actor în complicitate grațioasă cu muzica



– artă prin excelență metafizică, cum spunea un învățat antic. Din creuzetul literaturii comparate al volumelor lui Gheorghe Iorga, am fost subtil conduși în chiar laboratorul toamnei, cu domiciliu stabilit în grădina Centrului. Geo Popa, actorul cu ochi fini, atent la frumusețea femeii spiritualizate, s-a luat cu Poezia la

braț pe urmele zâmbitoarei soprane Gabriela Iștoc, care savura agale, printre statui, degradeul de galben al foliului, perfect asortat cu auriul faldurilor ample ale splendei sale rochii. Din sală ne însoțea prietenos, sublim chiar, muzica cvintetului instrumentiștilor de la filarmonica locală. Cum puteam noi mai bine răspunde chemării impetuoase a toamnei decât prin absolutul barocului vivaldian, în chiar ambientul natural care l-a inspirat, și să-i vedem degradeul de galben prin ochii di bellissima di talento, Gabriela, soprana călcând cu grație covorul de frunze prăvălit peste gazonul încă verde. Magnifică toată această secvență, demnă de un film romantic, un elixir binevenit pentru spectatorii de-acasă, empatici cu modul online de a consuma un produs artistic, dar și doriți de frumos. Iată, și online se poate atinge emoția artistică! Ce admirabil de adaptabilă poate fi ființa umană și ca homo ludens, ca să răzbească la lumină!

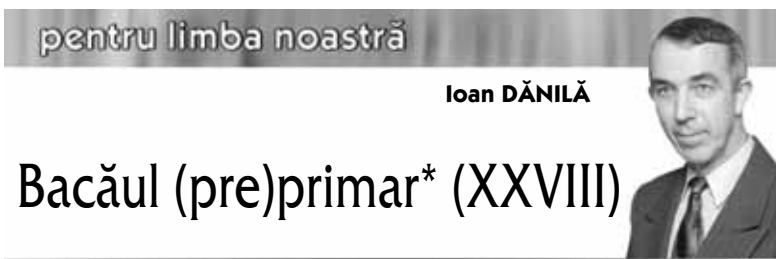
Ultima zi a sărbătorii s-a încheiat, apoteotic, cu un concert susținut de multi-premiata corală de bărbați „Armonia” din Constanța, condusă de arhid. lect. univ. dr. Ion-Iulian Dumitru. Nu au fost uitați partenerii de drum ai Centrului, care i-au fost alături și l-au sprijinit în acțiunile sale timp de 30 de ani, acestora fiindu-le acordate diplome aniversare.

Iar noi toți am făcut rost de încă o amintire cu și despre Frumos, pentru care să multumim Centrului de Cultură „George Apostu”, dorindu-i viață lungă și prosperă. Să ne bucure mult timp cu frumoase întâmplări cultural-artistice, cu minunate vitralii. *Vivat, crescat, floreat!*

Cecilia MOLDOVAN

**Dinspre învățătorul
Constantin Moscu,
către educatoarele
de azi**

S-a dovedit, la Școala Normală din Bacău, cel mai strălucit elev al lui Grigore Tabacaru, căruia i-a fost apropiat colaborator și apoi coautor la „Istoria pedagogiei românești”, în 1929 (reedităată, în anul 2011, la Editura „Grigore Tabacaru” din Bacău). Când l-am vizitat în București, în anii '90, Constantin Moscu mi-a vorbit despre legăturile care ar trebui să existe mai vizibil între ciclurile de învățământ și mi-a arătat schițele planurilor de lecție din vremea lui: predarea unei teme noi era gândită în relație cu ciclul preșcolar (pentru clasa I), respectiv cu ceea ce urmează a fi învățat în ciclul gimnazial (pentru clasa a V-a). Mi-am amintit de acestea când am aflat că una dintre educatoarele de frunte ale Bacăului, Maria Chiriloaie, a avut drept prim loc de muncă, în 1978-1980, Grădinița Schitu-Frumoasa, com. Balcani, jud.



Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXVIII)



Bacău, adică în aceeași localitate unde cu câteva decenii în urmă a fost învățător Constantin Moscu. (Școala din

localitatea natală a acestuia, Izvorul Berheciului, îi poartă numele.) La Liceul Pedagogic din Bacău, viitoarele educatoare au fost prevenite de profesorul Aurel Jămneală că dacă vor lucra în mediul romano-catolic, vor întâlni unele situații de abatere de la normele limbii române și că vor fi nevoite să găsească soluții de remediere. Maria Chiriloaie a avut ocazia să cunoască astfel de realități în Cleja, Nicolae Bălcescu și Valea Mare (Faraoni) și să corecteze o exprimare de tipul „Vine doamna postru”.

În timp, numele ei a fost tot mai des întâlnit între autorii de lucrări (peste 20) destinate ciclului preșcolar, unele dintre acestea fiind incluse în progra-

ma pentru pregătirea examenului de definitivare în învățământ. Cea mai recentă se numește „Repere metodologice pentru consolidarea achizițiilor din anul școlar 2019-2020. Educație timpurie – nivel preșcolar”, apărută la Editura Didactică și Pedagogică – S.A., sub egida Ministerului Educației și Cercetării, prin Centrul Național de Politici și Evaluare în Educație. Dintre cele nouă autoare care au format grupul de lucru, Maria Chiriloaie, profesoară pentru învățământul preșcolar (la Grădinița de pe

lângă Școala Gimnazială „Alecu Russo” Bacău), reprezintă toată zona Moldovei. Domeniului „Limbă și comunicare” i-a subordonat activitatea de învățare cu tema „Grădinița mea” (povestire creată), solicitând preșcolarii „formularea corectă a propozițiilor din punct de vedere gramatical”. Printre repere, apare și Grădinița „Ghiocelul”, din Moinești. Pentru anul școlar/universitar 2020-2021, Maria Chiriloaie este în continuare mentor pentru derularea practicii pedagogice de către studenții de la specializarea Pedagogia învățământului preșcolar și primar, din cadrul Facultății de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

**Premiile filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor
din România pe anul 2019**

- Cartea anului – proză: „Biblioteca Infernului”, de **Constantin Severin**
- Cartea anului – poezie: „Amurg în soapte”, de **Lucian Mănăilescu** (in memoriam)
- Cartea anului – poezie: „Sfera de aer”, de **Emilian Marcu**
- Premiul pentru debut – literatură pentru copii: **Oana Savin**, „Povestea înțeleptului Smotănilă și a unei fetițe cuminiți”
- Premiul *Opera omnia* 2020 pentru întreaga activitate literară: **Constantin Călin**
- Premii speciale**
- Premiul „George Bacovia”: **Nicolae Mihai**
- Premiul „Octavian Voicu”: **Gina Zaharia**
- Premiul „Tristan Tzara”: **Theodor-George Calcan**
- Premiul „Sergiu Adam”: **Eleonora Stamate**
- Premiul „Radu Cârneli”: **Camelia-Iuliana Radu**
- Premiul „Petru Scutelnicu”: **Emil Nicolescu**
- Premiul „George Bălăiță”: **Dan Iacob**

- Premiul „Dinu Zarifopol”: **Mara Paraschiv**
- Premiul „Vasile Sporic”: **Mioara Bahna**
- Premiul „Ștefan Zeletin”: **Ionel Necula**
- Premiul „Alexandru Piru”: **Petruș Andrei**
- Premiul special – literatură de călătorie: **Doru Ciucescu**
- Festivitatea a avut loc în cadrul evenimentului Toamna Bacoviană a Scriitorilor din Filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor din România (ediția a II-a) vineri, 20 nov., la Casa Memorială „George Bacovia” din Bacău. Premiile au fost înmânate de Valentin Ivancea, președintele Consiliului Județean Bacău, instituție sub a cărei egidă s-a derulat Proiectul. Înregistrarea video este disponibilă pe site-urile Consiliului Județean și filialei locale a Uniunii Scriitorilor din România, precum și pe Facebook.

Centenare 2020

- George Beldescu (16 nov., Odobesti, jud. Vrancea), ortograful nr. 1 al școlii contemporane românești.
- Alexandru Macedonski (14 mart. 1854, Buc. – 24 nov. 1920, Buc.), promotor al simbolismului, apropiat al lui George Bacovia.
- Nicolae Tăutu (n. 24 nov., Cislău, jud. Buzău), scriitor militar, autorul romanului „Plecat-am nouă din Vaslui” – 1969.
- Dec. 1920 – se înființează la București Societatea Compozitorilor Români, al cărei președinte a fost George Enescu.
- 1920 – a luat ființă Asociația Criticilor Dramatici și Muzicali din România.
- 1920 – apare „Ion”, primul roman obiectiv din literatura română.



• Mihai Chiuvaru

Telescoala „Ateneu”

**Metoda iconică
în abordarea
textului literar**

S-a constatat, în aceste vremuri care ne încearcă tăria obișnuințelor și ni le așază în proximitatea cel mai puțin avanta-joasă, că pierderile pe linie didactică sunt invers proporționale cu vârsta subiecților educației. Așadar, un student, un licean vor înregistra mai puține insuficiențe informative (vârsta le favorizează actul autoinstruirii), comparativ cu primele trepte ale învățământului de cultură generală. De aceea zăbovim asupra confluenței ciclurilor preșcolar și primar, cu o nouă propunere de abordare a aceluiași text discutat până acum. Versurile Mălinei Cajal, care sunt „mai mult o glumă decât o poezie” (Sabina Tudor, 7 ani, sept. 2020), se pretează la încă o modalitate de transmitere a conținutului: metoda iconică. Etimologia (gr. *ikonos* „imagine”) ne ajută să intrăm în intimitatea tehnicii. Educatoarea de la grupa mare și învățătorul de la clasa pregătitoare (când, se știe, cei mici nu dețin codul de comunicare scris; etapa s-ar numi perioada prealfabetară) pot ilustra fiecare vers astfel: 1. „Rică nu știa să zică” (corespondentul este o emoțion indicând tristețea – colțurile gurii, în jos). 2. „Râu, rătușcă, rămurică” (cele trei elemente ale naturii acvatice, animale și, respectiv, vegetale vor purta marca negativului: râul, zbuciumat, va fi desenat cu valori vizibile; rătușca va avea semnul solidarității cu nemulțumirea băiatului: ciocul va fi îndreptat în jos, spre pământ, iar ramura va fi prezentată și ea cu vârful în jos). Pe rândul al treilea, corespunzător versului „Dar de când băiatu-nvață”, poate fi așezat al doilea emoticon, neutru (colțurile gurii, invizibile; o linie dreaptă, indicând concentrarea pe un anume subiect), iar pe rândul al patrulea, desenul unei cărți deschise, având pe fond imaginea unei rățuște. Penultimul vers, „Rică știe-acum să zică”, va fi substituit de al treilea emoticon (exprimând bucuria, colțurile gurii, în sus), continuat cu tabloul reușitei depline și solidare: râul este liniștit, pasărea are ciocul îndreptat victorios în sus, iar crenguța este zveltă. După această propunere, educatoarea/învățătorul poate imagina convertiri similare pentru texte poetice, în vederea memorizării acestora.

P.S.: Rică și Vio sunt personajele unei cărți de educație rutieră lansate la Târgul de carte „Gaudeamus” – 2020.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Constantin GHERASIM

Ispita



Când a coborât dealul Măgurei, șerpind printre serpentinele întunecoase din inima pădurii de la marginea orașului, un aer curat și puternic îi inundă mașina. Mergea încet, de parcă ar fi fost într-o poveste.

La un moment dat, la vederea luminilor de pe șoseaua de centură, mașina o luă pe alt drum. Era ca și când cineva ar fi pus mâna pe volan și ar fi preluat controlul. Se uita, uimit și inepenit în scaun, când în stânga, când în dreapta. Autovehiculul a abandonat strada principală, după ce a trecut chiar pe lângă blocul său. Vru să deschidă geamul, căci a observat sufrageria. Era acolo o forfotă intensă. Umbre felurite se perindau pe după draperiile albe, brodate cu chipuri de îngeri. I se părea că urmărește o scenă de teatru de umbre, așa cum văzuse în tinerețe, la Paris, înaintea conferinței pe care a susținut-o la Centrul de Cercetări și Studii Ortodoxe. A fost invitat de un amic nipon să ia parte la un program artistic special organizat la Ambasada Japoniei. Ce minunăție tristă i-a fost dat să vadă...

Prin geamul întredeschis al mașinii îi intră un fel de zgomot ciudat. Să fi fost...Nu apucă să gândească prea mult, căci

mașina merse mai înainte. La un moment dat, a virat la dreapta, pe un drum încă pietruit, și a mers de-a lungul râului, până a ajuns într-o zonă pustie.

Coborî. Simți lutul greoi cum i se prinde de pantofi și-l îngreunează. Urcă pe malul înalt. Era acolo, singur, cu o imensitate apăsătoare. În fața lui, întinsă cât cuprinde, se desfășura noaptea. Simțea o noapte adevărată. Una curată și clară, cu lună mare și stele.

– O fi lumina cereii? E așa de silențioasă când te învaliue din toate părțile.

– Ce lumină? Lumina nu e așa plăcută. Ți se pare. Ea te arde, te zvârcolește. E chinuitoare. Și nu te lasă deloc să te odihnești. Deci n-o mai vorbi atât de frumos.

– Ba nu! Uită-te. Deși e noapte, e atâta lumină în jur. Și simt o pace... Ce pace!

– Ești obositor! Tu n-ai învățat că nu poți defini noaptea? N-a făcut-o niciun om. Îți spun eu: inseamnă, în primul rând, întuneric, necunoscut, taină. E infinit mai atrăgătoare decât ziua.

– Nu am încercat o definiție logică. Mi s-a părut când veselă, când tristă. Adică schimbătoare ca sufletul căutător de certitudini. Pentru că asta caut eu acum. De asta sunt aici: pentru certitudini. Asta îmi doresc. Oricum, nu e frământarea mea cea mare.

– Te-am înțeles. Inițial îmi făcusem griji. Rămâi acolo, pe marginea apei, unde ești. Și

gândește-te că e târziu. Iar ochii tăi sunt închiși. Simți că sunt închiși? Ești lipsit de orientare spațială, de referințe văzute. Și totuși... De ce nu te clătini?

– Cum gândești așa? Ești doar un gând! Oare e împotriva naturii și a firii să poți vedea în întuneric? Or, care ar fi mirarea?

– A cărei naturi și a cărei firii? A celei căzute sub simțiri sau a celei tainice? Pentru că cea dintâi vede arareori ceva în jur și atunci... ambiguu. E oarbă natura umană, însă suficient de mândră pentru a se crede lucidă.

– Și cea de-a doua?

– Ha.. Ce întrebare! Nu știu să-ți răspund. Nu mă pricep, deși uneori mă chinui să dau răspunsuri și la astfel de dileme. Trebuie să am răspunsuri pentru toate? Le am. Uneori le încropesc din câteva seminte de gânduri, ieșite din mintea omului și reflectate în privirea lui. Îl studiez atent și găsesc soluții. Dar tu, acum? Tu nu știi să întrebi cum trebuie. Habar n-ai. N-ai principii raționale stabile și nu formulezi ipoteze concrete. Tu vrei să trăiești. Hmmm...

– Nu înțeleg. Ce vrei să spui?

– Cum te frământă pe seama neîntrebatului? Nu ești statomnic cu tine. Ești penibil... Mai bine taci și privește de acolo, de unde ești.

Se făcu liniște. Una scurtă. Căci începu să audă curgerea apei aproape de picioare. Din

când în când, bucăți din mal se desprindeau, buibuid în râul care începea să se învolbuzeze, făcând să se zguduie împrejurimile.

– Oare chiar sunt aici? N-o fi cumva ceva ce pare a fi, dar nu e, asemenea unei fantasme născute din apă? Nu știu... Ce caut oare aici? Mai bine să cobor. Să-mi dau drumul... E apa mică și mă voi trezi.

– Aud că meditezi?... Ești ca o mașină veche, pornită la cheie. Provoaci un zgomot teribil. Nu te simți? La gândește-te! Dacă e doar larma dinlăuntrul tău, ce vei face? Vei tipa? Vei tulbura lumina cu suferința ta? Ori o vei primi ca pe-o picătură de rouă căzută din cer pe macul roșu aruncat între mărcini?

– Ție-ți arde de versuri și metafore? Mă iei cu tot felul de fantasmagorii medievale. De ce nu te joci cu telefonul sau pe tabletă? Ia-ți căștile și ascultă lumea cealaltă cum se zbate. Probabil o să-ți placă. Ori du-te-n oraș, unde sunt vii doar lătratul câinilor și tăcerea stelelor!

– Din oraș vin... Și ai dreptate... Am zăbovit puțin, dar cum spui... e prea pustiu acolo. Aici, cu tine, și-n surzenia imaginației e mai bogat. Totul. Dar pentru că ai insistat, voi pleca. Dar să nu uit: lumea ta se închide, a mea se deschide.

În tot acest timp, luna galbenă, de ceară topită în cuptor, între pietre prețioase, fărâmițate pe cer, guvernă maiestuos bolta cerească. Deasupra ei, mic, dar deloc smerit și strălucind insistent, era luceafărul. Una părea că stă, să-l urmărească pe el, celălalt că vrea să plece. Erau sus, împreună, la fel de fascinanți, în călătoria de veacuri peste pământul rupt în două de suferință și speranță.

El își înălță ochii. Privi cerul ce i se descoperea ca ochii albaștri ai unui copil înălțat de bucuria revederii. Atât de aproape, și atât de departe... Se simți mărunț și șters, dar alergând cu mintea, fără cuvinte, prin tot universul. O stea căzătoare se aruncă exact în fața lui, fascinându-l pentru o clipă. Deodată, avu sentimentul împlinirii, că a cuprins toată bolta cu o unduire a gândului... iar în inima lui intră toată lumina stelelor.

– Vezi? Ți-am spus eu că trăiește, spuse luceafărul.

– Știam... L-am simțit din clipa în care s-a uitat spre noi, îi răspunse luna, coborând.

În fața lui se căscă un hâu imens. Deschise ochii mari. Telefonul suna insistent în buzunar.

– Pe unde ești? Când ajungi acasă? Vino repede...



• Dionis Puscută

Amân de ceva timp să scriu despre doi oameni prezenți în urbea Bacăului, oameni ai dialogului, aflați într-o prietenie extrem de solidară cu cartea; nu cred că risc prea mult dacă îi consider drept două dintre motoarele filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor. Prezenți la mai toate manifestările literare (și nu numai!), intervențiile dumnealor au glisat dinspre judecata de finețe către un discurs purtat în registre ironice ori dinspre analiza stilistică a fragmentului către efortul de a surprinde întregul mecanism al vreunei „întâmplări” culturale. Și unul, și altul ne-au propus începând cu finele lui 2019 volume ce nu au trecut neobservate în peisajul cărților. Mă voi opri la două dintre acestea, nepropunându-mi un exercițiu de tip comparat, cât fiind convins de faptul că – și alături – cele două voci pe care le-am invitat printre „temeiurile în acvaforte” pot mărturisii implicit aceeași profesiune de credință.

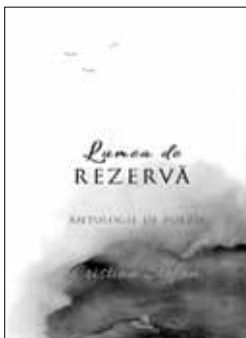
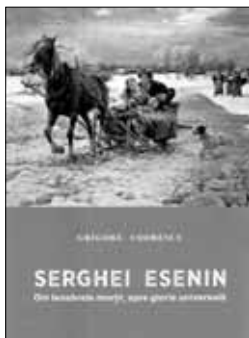
*

Grigore Codrescu face parte din categoria comentatorilor literari care au înțeles că informația trebuie să respecte principiul accesibilității; socot că Grigore Codrescu nu este neapărat un calofil, dar apreciez la dumnealui fraza scurtă, uneori chiar tăiată, care servește unui scop de dinainte prefigurată (poate aceasta vine și dintr-o știință dobândită de-a lungul atâtor ani la catedră, acolo unde, cel mai probabil, distinsul profesor de limba și literatura română a trebuit să-i convingă de unele realități literare pe elevii săi, deopotrivă pe cei cu „har”, dar și pe ceilalți). Ultimul volum ieșit de la tipar – „Cartea seniorului incomod” – se dorește a fi o mărturisire la capăt de drum a eforturilor concentrate-ntr-o viață dedicată „bunului temei”; plecat pe drumul vieții fără un „dosar bun”, „nume elegant” ori „avere mare” (așa cum hătru ne mărturisește!), credința profesorului Codrescu a adus spre aceeași interioare atașamentul față de școală și cultură, continuând linia personalităților cu vocație în învățământul băcăuan. Întorcându-ne totuși la volumele publicate, e de comentat maniera caracteristică marca Grigore Codrescu de a tocmi în fața lectorului varii „întâmplări” din lumea literară. Deloc peiorativ, admit că a găsit o formulă interesantă de a potrivi știința decupajului critic cu viabilitatea unor judecăți întotdeauna argumentate – mai mult, elocința demonstrației presupune cel mai adesea inventarierea unor exemple potrivite, „ce stau în picioare”. Fiește, avem de-a face cu o desfășurare eisetică, de cele mai multe ori Grigore Codrescu dând un suflu nou unor „fapte de literatură” mai degrabă uitate dincolo de cortină. E poate mai ales cazul volumului pe care mi l-am dorit din toată inima a-

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

La pas cu cartea



semnala, volum apărut la finele lui 2019 la „Rovimed Publishers” Bacău și dedicat poetului Serghei Esenin, o preambulă ce are drept punct de plecare tenebrele morții, care ar trebui să-i certifice, spre final, gloria universală.

Așadar, dincolo de altele, marele merit al „seniorului incomod” este acela de a fi trecut peste grimasele unor langușori ai „politicianismelor literare” de-o clipă și, sfidând „direcții de lectură” impuse de editurile la modă, Domnia Sa își dezvăluie atașamentul față de o cultură extrem de solidă și mai ales iubirea pe care i-o poartă lui Serghei Esenin, scriitorul marilor și participant la Revoluția Bolșevică, declanșată de V. I. Lenin. Esul monografic cuprinde opt capitole de sine stătătoare („Cuvânt către cititorul inițiat”, autobiografia redactată în Berlin, la 14 mai 1922, „Copilăria”, „Începuturile literare”, „Iluzii, proiecte utopice și inițiative haotice”, „Ipostaze ale iubirii”, „Reflexe românești”, „Portretul poetului Esenin la începutul acestui mileniu”), întregul construct fiind acompaniat de un epilog, addenda, bibliografie și glosar de termeni.

Grigore Codrescu mizează – și bine face! – pe o reasezare a personajului în context, pe o lectură proaspătă, care nu ocolește în niciun fel „delicatețile” istoriei. Cum altfel, destinul lui Esenin e aparte, primind adesea în desfășurarea lui aspecte contrastante și răsrângându-se în operă. Să trecem în revistă câteva dintre acestea: satul vs. lumea citadină, tradițiile satului vs. psalmii biblici, Rusia vs. Occident, viața rural-primară vs. futurizii lui Marinetti, echitatea socială pe care mizau revoluționarii la început vs. dictatura care începe să se profileze etc. Apoi, autorul se concentrează asupra copilăriei poetului, descoperind acolo matricea unui spațiu rural pe

care Esenin îl va purta în suflul și versurile sale pentru restul vieții: imaginea bunicilor se compune la rândul ei, paradoxal, între real și idilic, în timp ce animalele de-acasă vor suferi mai târziu, în cuvânt, un proces de transfigurare umană, fiind investite cu o sensibilitate umană. Din copilărie, poetul se trezește numărându-și pașii pe străzile marilor orase, acolo unde are tăria de a se lupta pentru propria-i condiție: trepat, din postura de corector la Tipografia Societății Comerciale „I. D. Sătin”, ajunge în marile saloane, fiind încredințat că va avea ceva de spus în literatura vremii. Urmează așadar urcușul: de neratat rândurile despre „Radunița” (Ziua Pomenirii), prima plachetă care se bucură de o primire călduroasă și care, odată cu trecerea timpului, se va „transforma” într-un contract ce număra nu mai puțin de 3000 de exemplare. Se înțelege că demersul critic va contrapuncta axiologic și restul volumelor ori poemele reprezentative. Este prin urmare reconstruit un univers poetic în mișcare, ce dă sens unor constante precum „procesul de elinizare”, „imaginismul” ș.a.m.d. Sigur, sunt și alte puncte de interes ale eselui: care sunt împrejurările în care Esenin ajunge să viziteze Occidentul, cum se desfășoară „realitățile maritale” ori legăturile mai mult sau mai puțin iconoclaste cu alți scriitori ai vremii. Ultimele două capitole deschid înțelesurile operii lui Esenin către o receptare poliedrică, generând un soi de încredere în... „același destin literar”. Odată cu esul de față, Grigore Codrescu reușește să scoată un autor de o noblete aparte din raftul cărților prăfuite.

*

„Lumea de rezervă” e mica insulă de bucurie a Cristinei Ștefan: o antologie de versuri



bine tocmită, care așază în dialog teme și motivele unei voci poetice ajunse la maturitate. Într-un prezent care se pare că e din ce în ce mai străin de emoție, back-upul liric pe care mizează autoarea fixează într-o gradăție ascendentă câteva din trăirile experimentate de-a lungul unui orizont fixat în eternitate. De altfel, în poezia Domniei Sale se regăsesc numeroase substantive-ancoră care se leagă de estetica de factură clasică. Mergând în aceeași idee, e de urmărit odată cu antologia cum orizonturile se deschid, chiar dacă „problematica” existentă nu e interesată de limite, implicit de trăiri paroxistice – aspect notabil, cât timp majoritatea poetilor încearcă să facă salturi mortale chiar și atunci/ acolo unde nu e cazul. Atât poezia începuturilor, cât și aceea a „actualității” vehiculează registre temperate care completează imaginea unei senzualități pe care nu o poți uita.

Apoi, de notat e faptul că volumul adună în paginile sale versuri din „Andante”, „În umbra lui Sisif”, „Călătorie pe un ciob de stea”, „Cazier incomplet”, „Locuri și umbre”, „Ylmira. Iulia Oniță. Un sculptor liric”, „Ceai cu Adala”, „Punct și de la capăt”, „Reversuri”, „Culegătorii de flori”, „10 zile din martie”, „Zen absolut”, „Orașul”, „Rostul unei crengi de brad”, „Economia de cuvinte”. Fiecare volum este „prefat” de note critice, orientând eventual un lector grăbit; vocile critice par să fie de acord asupra unui aspect: discursul poetic al Cristinei Ștefan se întregeste cu fiecare grupaj liric, la rigoare cu fiecare volum, lăsându-ne să înțelegem că doar prin intermediul versului putem lua aminte la tainele existenței. În tot acest timp, „tăcerile” sale („Tăcerea mea-i la crucea/ Ce mi-a sporit nălțarea./ Mi-a dezlegat răscrucea./ Mi-a nenăscut uitarea./ Tăcerea mea e haina pe umeri obidiți/ Și din străfunduri taina/ Pe obraji scofălici./ Tăcerea mea-i puterea/ Când mâna nu mai poate/ Si-necul ei, plutirea/ Plutindu-l peste toate...”) dau sens unei retorici a sacrificiului, unei poezii în care „m-aduni și mă renaști mereu...”. Din neatenție, cineva ar putea să condamne rima voit perfectă din „Răsărit”, deși autoarea mizează pe o „naivitate asumată” care îi fixează primele căutări. Cu răbdare, mai departe în volum vom găsi numeroase texte dezinteresate de metrică ori de jocuri fonetice; una lângă alta, ambele

maniere ne aduc aminte că avem de-a face cu o voce care merge „pe o plajă largă a problematicii simple omenestii” (Liviu Apetroaie). Apoi, e interesant cum vehiculând aparent banal motive universale valabile (precum cerul, marea, ninsoarea, zăpada, zborul), textele se îndreaptă către redescoperirea atributelor identitare – de neocolit versurile destinate copilului, fiicei, mamei, tatălui, soțului. Odată cu „În umbra lui Sisif” pare să capete contur tema iubirii, consumând energii ce altădată vor fi fost mai degrabă latente. Deși nu se întâmplă explicit, retorica zborului inundă pe mai departe semnificațiile de profunzime, o asemenea retorică spațializată propunând nu o dată un decor cât se poate de luxuriant. Următorul volum vine firesc, ca o prelungire ființială a călătoriei, pe un ciob de stea. Între poezia introspecțiilor și elegii de un cromatic bulversant, viața glisează la rândul ei între absență și uitare, scăldând în ape nu tocmai limpezi același sentiment al iubirii – „O liniște pustie de granit/ Stau, gândule, cu tine aplecat./ Fierbinte te acoperă roșul./ Cimișorul se varsă în ouăle verzi./ Brațele stâncii mă călătoresc/ Și nu le stau împotriva./ Eva abandonată tristeții/ Cerului și pământului, gândule”. Dintre mineral și vegetal se va tocmi în 2011 „caziera incomplet”, altfel spus o literatură a hărților mai degrabă iluzorii, dacă îmi îngăduiți, din nou o poetică a definirii: „o liniște din ere vechi/ [...] pretinde că am navigat/ împreună prin porturi bizare/ pe corăbiile bătrânilor/ spre insule neștiute în hărți...”. „Locuri și umbre” merge în aceeași linie, pentru ca volumele următoare, nu mai puțin de șapte, scoase la „Art Book”, să fie construite cinematic sau ca un „seral de imagini” (Violeta Savu). Poezia eminentamente confesivă a Cristinei Ștefan mi-a adus aminte pe de o parte de miniaturile existente la Ștefan Petică ori Dimitrie Anghel, dar și de lumina vegetalului din picturile lui Horea Paștina. Aparte cumva rămâne „Orașul”, volum ce ar archivala, printre altele, și cu o reverență adusă lui Bacovia: sunt mai multe texte care nu întotdeauna mimează bacovianismul, ci îl readuc inteligent printre luminile scenei: orașul Cristinei Ștefan, un „acolo” aneantizat, unde pe mai departe „mirosea a tămâie/ fanfara bufnea monoton/ lângă mort eram vie/ tremurând, tremurând în palton/ ultim ceas împreună/ ultim drum printre oamenii vii/ ne priveau cum de viață se-adună/ ochii morți/ ochii lor/ ochii mi...” Apreciez în chip deosebit „economia de cuvinte” a autoarei, odată cu felul propriu de a închina imnuri nostalgice vieții, frumuseții și iubirii.



și-acum și-n veci
rămîne să alegem
în care parte a vieții
inima să ostenim

așteptăm să plouă
nourii de frig
să ne îngroape
ca pe firele de iarbă

prin munții cumulus
ești călător cu gîndul

doar în a fragilor sălbăticie
îți aflui bucuria întregă
a sărutului
rămîne ca o pîlpiire
melancolia însingerată

• revista revistelor • revista revistelor •

Literatura și arta

43 (3920)/19 nov. 2020

Două sunt coordonatele revistei de la Chișinău: ecurile votului istoric de alegere a președintelui țării și respectiv viața literară din ultima vreme. „La 15 noiembrie s-a închis una dintre cele mai sumbre pagini din istoria noastră recentă”, scrie Nicolae Dabija; Crina Popescu, de la Nisa, este convinsă că în acea duminică „a votat Dumnezeu”, iar Angela Măndăcanu reaprinde entuziasmul din versurile lui Vasile Alecsandri, care-și lauda eroii de la 1877: „Vă mulțumesc, copiii țării mele,/ Că ați crezut, că ați luptat și-ați câștigat!/ Vă mulțumesc, copiii țării mele./ Că Adevărul azi a triumfat!/[...] Sunteți EROI, copiii țării mele,/ Nu obolesc s-o spun și să repet”. Pagina 5 este dedicată poetului Dumitru Brăneanu, autorul volumului recent „Singurătatea fluturilor”. Scriu despre versurile sale Nicolae Dabija și Victoria Fonari. (I. D.)

Academia Bârlădeană

XXV, 2 (79)/2020

Numărul, omagial, este dedicat lui C. D. Zeletin (1935-2020), președinte de onoare al Academiei Bârlădene, și este ocazionat de Ziua Francofoniei. Sunt reproduse texte de Perpessicius (care îl apreciază pentru calitățile de tălmăcitor al „Florilor răului”, de Ch. Baudelaire), Dan Grigorescu, Lavinia Spandugino, Mircea Coloșenco, Dan Stoica, Elena Popoiu ș.a. (I. D.)

Revistele S.S.F., redivivae

Mult căutate, cu o istorie îndelungată, publicațiile Societății de Științe Filologice din România au reapărut prin grija lui Mircea Frânculescu. „Limbă și literatură” (pentru profesori) nr.1/2019 păstrează structura știută. La rubrica „Discuții”, Ioan Dănilă caută răspunsuri la întrebarea „Liceele pedagogice și bacalaureatul - fără limba română?” (pp. 87-91). „Limba și literatura română” (pentru elevi), același număr, continuă organizarea dintotdeauna a publicației. Ambele reviste acordă spații Reuniunilor Culturale „Alecsandriada”, ocazionate de bicentenarul nașterii în Bacău, la 14 iunie 1818, a bardului de la Mircești.

Alungatul stelelor

Să purcedem la lucru:
un strat de tăcere
un strat de iubire
și înăuntru
palmele tale cu tot cu sămînța
peste care vei ploua

pînă la ultimul strop. Nimeni
nu știe ce se va ivi, dar sigur
mișcarea neabătută cu care
nașterea
este mînată în moarte

așa cum copiii aruncă cu pietre
în stelele căzute în apă
să le alunge din nou pe boltă
așa cum aruncăm cu pietre
în naștere.

Casa

Nimeni nu bate la fereastră.
și ea
mai transparentă ca aerul,
un soi de spaime
cu care vopsim ușile și stîlpii caselor
precum
iudeii în Egipt
să nu dea peste noi boala somnului.
O casă fără fereastră nu are
nici ușă. Dar cum
cum am ajuns înăuntru și
cum pot vedea dinăuntru
o casă
– eu pe dinafară fiind?
E bine aici:
masa și scaunele cîntă,
dulapul valsează
cu haina nepurtată.
Chiar crezi că se poate ațita fericire?
Și nimeni nu bate la fereastră
nu am cui să strig
că aici este ațita fericire
încît ți se face teamă...

Să ne oprim

Să ne oprim. Tăcerea fie pat
și ochiul pus la cazne fără milă
de luna care face nazuri de nubilă,
ea martoră la cel dintîi păcat.

Zăvoarele îmbujorate la iatac,
parfum de șoapte de preludiu și extaz,
coapse ce-aprind cearcaferi de atlas...
(ochiul îngăduie și palmele nu tac...)

De ce să trebuiaască, el, cuvîntul
cel nerostit să capete contur,
un cerc bătut în ținte împrejur
încînd-n patimi cerul și pămîntul.

Mai bine-n inimă-i fac drum de seară,
și cel mai tandru lacăt peste pleoape,
ci el să lase-n palme cît încap:
bob de jărătic pe colac de ceară...

Așadar...

O, nu de îndoială fug: de certitudinii
Ce rug poți face din filosofia
cu buletin de Orient ori de Grecia
punînd pe jarul ei dulci platitudinii!

Cuibar mai bine, oaselor bătrîne
să se pătrundă bine de nimic



celeii în negru cînd aduce picul
cu lozul neciștigător de miîne.

Fir de nisip în ochiul cel divin
mi-s, sibarit în arta clevetelii
cu summa laude în cea a îndoielii
și cred că-înțelepciunea-i prea puțin.

Deci nu de îndoială fug, ci de ispita
de-a crede în ce vîd și ce aud,
de previzibilul destin zălud,
de certitudinea ce își îndeasă sita...

* * *

Odată și odată voi găsi curajul
să spun intră.
Și atunci, cel de afară
va prăvăli un bolovan cît Araratul
la gura peșterii
în care mă dezbrac de timp
pentru el.
Odată și odată
voi găsi curajul
să spun că am greșit
și cuvîntul mintuirii va cădea
ca ghilotina
ca petala de roză
așa diafană încît
nici respirația mortului
să n-o poată mișca.
Atunci și eu și el vom plînge
ultimul plîns
iar petala aceea,
pe care nimeni nu o
va fi zărit vreodată,
nu va mai fi clintită
în veci.

* * *

O mașină a călcat strada.
Oamenii au dus-o la spital
și doctorii străzilor au constatat
că are puține șanse să scape.
În urmă, un greier, aruncat pe capota
mașinii, perorează post-mortem
despre egalitatea în drepturi.
Soarele a rămas înfipt
în oglinda retrovizoare
unde se mai vede o bătrînică
privind tristă la lesa care
miroase a caniche...
O mașină a călcat strada.
Au dus-o la terapie
cu șanse infime de supraviețuire
anunță oficialul
veștilor proaste.





**Cornel
GALBEN**

Poem ratat

Ce-ar fi să scriu un poem
cum n-am mai scris niciodată,
să-l dau la-ntors din start
și să-l pun pe roată,
rostogolindu-l, hăt, departe,
până dincolo de noi și până
dincolo de moarte,
să-i pipăi rosturile
pe la încheieturi,
să-l încing cu brâu
și să-l feresc de-njurături,
să-l pun pe cant
și apoi pe orizontală,
dar se vede că m-am sculat
cu fața la perete,
somnia mă aleargă
de-o săptămână
și mi-e sete,
cred că am să mă dau
eu însumi de-a dura,
poate prind puteri
și scriitura
se așază lin pe o copertă...
Domnilor! am ratat poemul,
dați-mi o ofertă!

Prezent netâlcuit

Aștept necontenit neașteptatul
Și-n jur se-nvârte totul fără rost,
Așa îmi este mie de când datul
A fost ce-avea să fie și n-a fost.

Îmi răd în față forțe noi și strani,
Coboară umbre și lumini ades,
Se-nșiruie pe atâ mai toți anii,
Firimituri, secunde se țes.

Și mă trezesc că, la final de eră,
Eu nici n-am fost și nici nu am să fiu,
Învăluit, trecutul e în sferă,
Iar viitorul e de tot candriu.

Cât e lumea...

Doamne, viața-i un nimic,
Picură din pic în pic

Și se duce, și se duce,
Din răscruce în răscruce,

Și aleargă, și aleargă,
Cât e lumea ei de largă,

Și se-ntoarce iar în loc,
Viață, viață, nenoroc...

Pururi

Noaptea, noaptea-i de mătase,
Slagărul îmi țuie-n urechi,
Stelele-s pe cer rămase,
Lumi de mult apuse, neperechi.

Noaptea, noaptea-i ca argintul,
Viu te sfredelește un cuvânt...
Unde-s muzele? Corintul?
Vânt de semeni, te alegi cu vânt!

Noaptea, noaptea-i o ursită,
Moare când sfârșește un poem,
Ziua – noapțe nenunțată,
O, iubită, pururea te chem!

Potop

Furtună iar și plouă, plouă,
Ca în potopul de demult,
Mă fulgeră o stare nouă
Și inima nu pot s-auscult.

Mă-nvârt ca norii negri, negri,
Cuprins de frenezie, dar
De nu vom fi iară integri,
Toată trăirea e-n zadar.

Și fulgeră, și tună, tună,
Cu gându-nvălmășit, disper,
Că lumea nu mai este bună
Și singur Domnul e în cer.

Furtună iar și plouă, plouă,
Șiroaie curg în plin tumult,
Se crapă cerul azi în două,
Ca în potopul de demult...

Plouă

Plouă și azi, dar mai mărunț,
Mă uit la cer și mai că-mi vine
La chipul lui să mă încrunt,
Dar știu că nu-i deloc a bine

Și că, de vrea, un fulger rău
Spre mine-l va trimite iute,
Să ardă zvârcolirea-n hău,
Secundele din loc să mute...

Plouă și azi, dar mai domol,
Spălând durerile apuse,
Iluziile prinse-n stol
Și toate lacățele puse...

Plouă și azi, firav de tot,
Și-un curcubeu aș vrea să țese,
Cu fulgere din nori să-l scoț,
Pentru-o iubire pe alese.

Poezia de criză

știu că nu știu ce știu
și gândul se-ntuneacă
precum o eclipsă de Lună,
norii o iau razna
și-n jur e pustiu,
căci morții cei vii
stau în case așteptând
înfiorați Apocalipsa ce-i băntuie...
da, știu că nu știu ce știu
de când avioanele nu mai zboară,
vapoarele nu mai ancorează la chei
și grânicerii au pus lacăt la vamă,
de când megafoanele urlă
nonstop „stați în case!”,
polițaii dau amenzi neconstituționale
și buncii nu-și pot strânge
nepoții la piept...
da, știu ce știu că nu știu
și că, singure, doar apele secetoase
ale poeziei de criză
își mai adună firul
de la nord la sud
și de la est la vest,
aidoma Dunării chemate de Mare...
da, Doamne, știu că păcatele
ne-au adus în buza prăpastiei
din prea îndelunga Ta iubire,
așa că, neputincios, strig a rugă: iartă-nel!

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Bătălia pentru sufletul Americii



Într-un film din 2007, *Războiul lui Charlie Wilson*, un primar al unui oraș texan face o vizită unui membru al Congresului american, pe care l-a susținut în trecut cu donații, rugându-l să intervină pe lângă un judecător în favoarea lui. Deputatul răspunde exemplar că nu îl poate ajuta, dar ceea ce vreau să subliniez acum este altceva. Primarul a fost dat în judecată pentru că a permis amenajarea în public a unei scene a nașterii lui Hristos, iar el consideră asta de-a dreptul scandalos: „Atunci când nu mai poți să amenajezi scena Nașterii Domnului în fața unei instituții publice din Nacogdoches, Texas, ceva este cu adevărat în neregulă”.

Scena de mai sus mi-a venit în minte de curând, în timp ce vizionam un documentar tulburător despre intoleranță apărută în ultimele decade pe scena intelectuală americană. Producătorul lui, Dennis Prager, este un profesor universitar, evreu de origine, recunoscut pentru opiniile sale conservatoare, exprimate public și adesea scandalizante, mai ales pentru aceia care nu au răbdarea să distingă nuanțele. În lupta sa „pentru sufletul Americii”, Prager vrea să atragă atenția asupra unui fenomen ce a transformat universitățile nord-atlantice în locuri unde nu mai domnește libertatea de gândire, ci dogma intolerantă.

Corectitudinea politică, pentru că despre ea e vorba, aduce, aparent, o viziune generoasă, profund umană, prin care se dorește să se acorde egalitate de șanse tuturor. În realitate, ea se întemeiază pe o contradicție logică și produce, în ultimă instanță, o ipocrizie generalizată, venită din cultivarea resentimentară a culpabilității unor grupuri și din (auto)victimizarea altora, ultimele constituindu-se în beneficiari aproape exclusivi ai politicilor în cauză.

La nivelul educației superioare, corectitudinea politică a reușit să opereze schimbări dramatice de programe, canoane și atitudini. O asistentă universitară cu opțiuni politice progresiste dorește să demonstreze că gramatica este importantă și folosește la un curs o înregistrare a unei emisiuni TV în care se confruntă un profesor de studii de transsexualitate și un psiholog celebru, critic al corectitudinii politice. Este ulterior admonestată și sancționată de către administrația instituției pentru „transfobie” – adică pentru că ar fi discriminat categoria transsexualilor, doar pentru că a fost neutră și nu a luat apărarea profesorului. La o universitate din Washington, un profesor ale cărui convingeri sunt declarat de stânga ajunge să fie pus la stălpul infamiei tocmai în numele crezului său politic. În ziua tradițională declarată *Ziua absenței*, când toți studenții negri absentează de la cursuri pentru a demonstra valoarea comunității afro-americane, acestia vin cu ideea ca albi să stea acasă în schimb. Conducerea încurajează „puternic” personalul să nu vină la cursuri, dar nu instituie o regulă obligatorie în acest sens. Considerând situația absurdă, profesorul nostru, altfel popular printre studenți, vine la ore ca de obicei, dar este dat afară de protestarii de culoare, acuzat de rasism și, în cele din urmă, își pierde slujba. La Berkeley, California, locul unde, pe vremuri, se milita cu succes pentru crearea unui spațiu al libertății de exprimare și de dezbateri în mediul universitar, se organizează acum proteste violente împotriva unor intelectuali conservatori invitați acolo pentru conferințe.

Lucrurile sunt atât de distorsionate încât până și primul amendament al constituției americane, cel care garantează libertatea de exprimare, a ajuns să fie suspect pentru „progresiști”! Omul de azi nu mai vrea să afle adevărul, ci să nu fie contrazis, pentru că asta îi provoacă suferință. A contrazice a devenit egal cu a jigni, iar noua poliție a gândirii dictează că nu trebuie să jignești pe nimeni, altfel vei fi linșat. Ne pândește astfel o uniformitate de atitudine și gândire care este de natură totalitară (noi, cei din fostele țări comuniste, știm bine ce înseamnă traiul sub un astfel de regim și încă suferim consecințele lui). Simbol trist și absolut al acestei stări de fapt este inventarea, în universitățile americane, a așa-ziselor „spații protejate” (*safe spaces*), unde se refugiază orice student care vrea să trăiască, fie și câteva ore, într-un mediu garantat liber de orice critică, orice părere negativă.

Se prea poate, cum spune Dennis Prager, că omienirea nu tânjește în fond să fie liberă, ci să fie sub protecție. Libertatea este o valoare și se obține prin curaj, prin experiență adesea dureroasă, prin voință vizionară. Dar în societatea alcătuită din aceia care acum se complac în „spații protejate” de orice idee „subversivă”, ce șanse va mai avea libertatea?

Prima amintire cu Draga Olteanu (1933-2020) o am de pe la mijlocul anilor '70. Apăruse la cinema episodul 2 al *Bobocilor* și eram curios să-l văd. Pe cei care îl văzuseră înaintea mea țin minte că l-am întrebat cum începe și care e prima replică. Răspunsul pe care l-am primit avea să fie chiar una dintre replicile-cheie din *lana bobocilor*: „Unde sunt băbații?” Cea dintâi ipostază în care aveam s-o descopăr pe Draga era, astfel, cea a bătaioasei Varvara, președinta CAP-ului din comuna Vișoara, rămasă fără forță de muncă bărbătească după ce în apropierea localității s-a construit o fabrică. N-am perceput atunci, în acei ani când am tot revăzut această „comedie populară”, tendința propagandistică de formare a „omului nou” și de idilizare a vieții satului socialist. Totul sub pretextul obișnuitei lupte dintre bine și foarte bine din filmul românesc de actualitate. M-am amuzat doar de certurile Varvarei cu soțul ei „casnic”, Toderăș (Marin Moraru), și mă voi fi întrebat de ce aruncă doctorul de țară (Virgil Ogășanu) cocosii primiți de la pacienți, pe fereastră.

Aveam s-o urmăresc pe Draga și în alte „superproducții” locale (*Nea Mărin miliardar*; *Eu, tu și... Ovidiu*; *Buletin de București*), în filme de acțiune sau comedie cu un oarecare succes la publicul autohton (*Toamna bobocilor*, *Golgota*, *Explozia*, *Patima*, *Astă-seară dansăm în familie*,

Marian-Sorin RĂDULESCU

Remember Draga Olteanu-Matei

Bariera, *Serenadă pentru etajul XII*, *Pentru patrie*, *Acțiunea „Autobuzul”*, *Dumbrava minunată*, *Un om în loden*, *Ana și „hotul”*, *Cucoana Chirița*), unde interpreta mai ales partituri episodice, dar memorabile. Scena în care Păuna își pierde mințile când, imediat după război, are loc devalorizarea drastică a monedei naționale (în *Patima*) sau ipostazele ei pitorești de gypsy country woman (din *Acțiunea „Autobuzul”* sau *Eu, tu și... Ovidiu*) sunt doar câteva exemple. Cu Gheorghe Dinică a format un cuplu reușit pe ecran (în *Golgota*, *Explozia*, *Ilustre cu flori de câmp*). Draga învățase de la Mihai Popescu, cel dintâi dascăl al ei de la Institutul de Teatru, cât de important e să înveți să îți ascuți partenerul, să „realizezi o respirație între partener și tine” și „să reacționezi exact ca personajul respectiv pus în situația dată” („În noi s-a turnat cu toptanul un har clocotitor” – *Almanah Cinema 1978*). Tot de la el, împreună cu întreaga „promotie de aur” a anului 1956 (din care mai făceau parte Amza Pellea, Mircea



Albulescu, Silvia Popovici, Constantin Rautki, Silviu Stănculescu, Gheorghe Cozorici, Victor Rebengiu s.a.), învățase că profesia de actor „are misiunea de a îmbărbăta omul” și de aceea „nu există nici odihnă, nici comoditate, nici boală”. Mihai Popescu a fost cel care a îndreptat-o pe Draga Olteanu spre comedie, deși în Institut opțiunea ei fusese drama.

Activitatea de pe scenă a Dragăi Olteanu rămâne mai puțin cunoscută (nu s-au păstrat multe din înregistrările video ale spectacolelor în care

a jucat), însă arhiva TVR conține numeroase înregistrări din emisiuni (muzicale, de divertisment, piese de teatru) realizate pentru televiziune. Mi-o amintesc pe Draga Olteanu mai cu seamă în două dintre cele mai izbutite filme românești ale anului 1975 (și nu numai): *Filip cel bun și Ilustre cu flori de câmp*, unde avea să colaboreze fructuos cu doi regizori: Dan Pîta, respectiv Andrei Blaier. Dacă în toate celelalte ipostaze (de până atunci, dar și de atunci încolo) își onora mereu partiturile de „contrabas într-o orchestră” (cum îi spusese cel dintâi

dascăl din Institut), ce depășeau cu mult viziunea regizorală de ansamblu, aici personajele construite de Draga în cheie dramatică (dar cu accente comice) erau un fel de metonimie, de parte pentru întreg. Reușeau, în chip strălucit, să transmită ideea filmului. Responsabila din *Filip cel bun*, îmbrăcată militărește într-un palton de piele, este purtătoarea unei sinistre mentalități ce amintește de Ana Pauker și de abuzurile „obsedantului deceniu”. La fel Nașa-Moașa din *Ilustre cu flori de câmp*, ce ilustrează o tipologie neobișnuită în filmul românesc de actualitate de dinainte de 1990. În ambele filme un rol substantial îl revine atmosferei orchestrate de scenograf, pictorul de costume, directorul de imagine (Florin Mihăilescu, respectiv Dinu Tănase).

Într-o noapte de toamnă târzie din ciudatul an 2020, lăsând în urmă zeci de roluri îndrăgite (în cinema, teatru, teatru radiofonic, televiziune), Draga Olteanu-Matei, la fel ca energica Angela, soția devotată a stingătorului de incendii Gică Salamandru, pe care a înfrunghiat-o în *Explozia*, avea să meargă mai departe pentru a se întâlni din nou cu toți maestrul de altădată care au învățat generații întregi să-și păstreze măsura, să participe cu toată dăruirea la actul artistic, sădindu-le totodată în suflet „dorința de a fi oameni cu majusculă”.

Filarmonica „Mihail Jora”, Sala *Ateneu*, Bacău. Concert online dedicat creației celor trei corifei ai clasicismului muzical: Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart și Ludwig van Beethoven. Pandemia ne-a întors la clasici și la capodoperele lor. Am fost martorii unei interpretări de excepție a orchestrei băcăuane dirijate de renumitul ei maestru Ovidiu Bălan și de pianistul Viniciu Moroianu.

În anul 1793, în Austria, Papa Haydn începea Simfonia nr. 101 (va compune 104!), Simfonia în Re Major, ce a fost denumită *Ceasornicul*. Într-o scrisoare din noiembrie a aceluși an, Papa Haydn scria: „O voce lăuntrică mi-a șoptit: Sunt atât de puțini oameni fericiți sau mulțumiți în această lume; poate că strădania ta va aduce pacea și liniștea tuturor celor înconvoiați de griji și împovărați de ziua de mâine”. Cât adevăr în aceste cuvinte și cum se adevăresc ele! Muzica acestor trei compozitori aduce, de secole, bucurie.

În concertul simfonic de joi, ultimul din octombrie, ne-am delectat cu celebrul opus mozartian „Concertul încoronării” nr. 26 în Re Major K. 537. Socotit a fi părintele simfoniei și cvartetului, Joseph Haydn spunea: „Știu un singur lucru: Mozart este cel mai mare compozitor la ora actuală. Părintele nostru Atotputernic m-a dăruit cu o asemenea înclinație către muzică, încât chiar la vârsta de șase ani stăteam cu bărbății și cântam missa în corul bisericii și mă descurcam bine la claviatură și la vioară. Prietenii mei mă laudă adesea pentru talentul meu, dar al lui Mozart este cu mult deasupra mea”.

Deși este de notorietate cariera artistică a muzicianului, vom reaminti că Viniciu Moroianu s-a născut într-o familie de



turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Sărbătoare muzicală

artști, a studiat pianul cu Marta Paladi, Gabriel Amiraș și Suzana Szorenyi, cursuri de armonie cu Doru Popovici și Pascal Bentoiu și de dirijat cu Constantin Bugeanu. Este laureat al concursurilor internaționale de la Paris („Guilde française des artistes solistes” – 1979) și București („George Enescu” – 1991). A fost premiat pentru interpretarea unor lucrări de George Enescu și Dinu Lipatti. Palmareșul său artistic ar cere o monografie. Fiind un Beethoven, ne vom limita la a aminti că deține Integrala concertelor și a sonetelor pentru pian și vioară de Beethoven, precum și, în premieră, pe cea a lucrărilor pentru pian solo de Lipatti (subiect al tezei sale de doctorat, 2005). A participat la festivalurile internaționale „George Enescu” (opt ediții), a concertat cu orchestre din Marea Britanie, Austria, Elveția, Grecia, Republica Moldova și Bulgaria. A înregistrat pentru case de discuri din România și Grecia; a publicat partituri de Dinu Lipatti și Radu Paladi. Predă la Universitatea Națională de Muzică din

București din 1990, ca titular la Muzică de cameră și Pian. Este vicepreședinte al Uniunii Muzicienilor Interpreți din România și membru fondator al Societății Române „Mozart”.

Seara de muzică de marți, 27 octombrie, a fost dedicată pianului și titlului de la Bonn. Din cele 32 compuse de Ludwig van Beethoven, Viniciu Moroianu a ales pentru recitalul său trei superbe sonate pentru pian, pe care le-am ascultat, online, în interpretarea artistului a cărui maturitate este îmbrăcată în cele mai nuanțate trăiri.

Joseph Haydn afirma cu mândrie: „Beethoven va fi într-o zi unul dintre cei mai mari compozitori ai Europei, iar eu sunt mândru că ei sunt profesor”.

Cu numai cincisprezece ani mai tânăr decât Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven (născut la Bonn în 16 decembrie 1770) se măturisea elevului său Carl Czerny: „Ceea ce este în inima mea trebuie să iasă afară, așa că n-am altă soluție decât să scriu”.

Beethoven, răzvrătitul, a rămas fidel unor principii morale pe care și le-a definit când avea 26 de ani: să facă binele, să iubească mai presus de orice libertatea, să nu trădeze adevărul. Din aceste rigori (auto)impuse cei ce l-au analizat au observat că opera sa reflectă viața. A fost considerat cel mai mare compozitor al lumii. Cronicile timpului spun că a devenit vestit mai întâi ca pianist și cu toții știm că a dat pianului o sonoritate orchestrală, cu totul nouă în epocă.

Viniciu Moroianu a deschis recitalul cu *Sonata în la major op.101*, considerată a inaugura a treia perioadă creatoare și de a deschide seria ultimelor *Sonate*. Acest opus 101, în patru părți, prefigurează marile construcții ciclice pe care le vom descoperi în *Sonata în si minor* a lui Franz Liszt, la Robert Schumann, César Franck ori Anton Bruckner. *Sonata nr. 17 în re minor op. 31/2*, „Furtuna”, aparține perioadei Testamentului de la Heiligenstadt și autorul îndeamnă: „Citiți *Furtuna* lui Shakespeare! Tristă perioadă...” Într-o scrisoare din anul 1802, Beethoven scria: „Așa cum toamna frunzele se îngălbenesc și părăsesc copacii, astfel s-a golit și viața mea. Nimic din curajul ce m-a inspirat în fericitele zile de vară nu a mai rămas”.

Viniciu Moroianu a găsit expresia simplă, emoția imuabilă în *Allegretto* final, asemenea unui perpetuum mobile. Muzicalitatea sa, tonul atât de subtil rafinat, contrastul dintre stări și nuanțe, profunzimea redării textului muzical le-am regăsit și în imensa *Sonată în si bemol major op.106*, „Hammerklavier”. Un regal muzical ce a marcat, la modul ideal, Anul Beethoven, sărbătorirea a 250 de ani de la nașterea genialului compozitor.

Povestea-o spune valul, spuma mării.

Tu te-ai întors în seara-aceea
de la Naxos.
O briză caldă tremura măslinii.
Știam că ai să vii. Pe drum,
luându-i, trandafirii
și-au înroșit în mâna mea toți spinii.

– Copile, măi băiete, ce faci tu?
– Aș vrea să ne plimbăm pe țărmul
mării.
– Cu florile din mâna ta?
– Sunt trandafirii tăi. Să nu-i arunci
uitării.

Obrajii mi i-a strâns în palme.
Și-a tăcut.
Pe cer, pulsa sanguin Calea Lactee.
„Doar un sărut.“ „Doar un sărut.“
„Doar un sărut!“
E vântul care șerpuie pe-alee.

Povestea spune, mai departe, cum
lăsându-mă pe mal, ca s-o păzesc,
Mionii și-a tăiat prin valuri drum,
pe când țipam: „Mionii! Te iubesc!“

În altă seară, hoț, m-am strecurat
pe ușa descuiată, din verandă.
Nu era nimeni. Și, tiptil, m-am luat
după mirosul dulce aspru de lavandă.

Ovală, aplecată-n spate, și-n
mărimea firii dezvelind ascunsul,
oglindea mângâia conturul fin
și sărutări primea pe luciu nepătrunsul.

– Nu s-a născut, în lume, omul care
să îl iubesc. – Dar poate-i lângă tine.
– Nu-mi pasă. Poate fi oricare,
Eu nu-l iubesc. Ce face?
Vine după mine?

– Nu ești făcută să iubești? Să fii
și fericită?
– Nu pot trăi din fericiri mărunte.
Iubirea mea nu trebuie-ocrotită.
Ea e-ntre mare și azur o punte

Trecut-au anii. Au trecut.
Povestea spune



că,-n fiecare noapte, Ermioni,
vară de vară, când începea să sune
și să adie vântul, blând, moșmonii,

se învelea în frunza lor cea lată
și deasă, ca o mână-n rugă-n aer,
intra în case, chiar prin ușa încuiată,
fura câte-un băiat, fără vreun vaier,

pe care,-a doua zi,-l vedeau plutind
cum rătăcea în valurile mării.
În sus și-n jos. În jos și-n sus. Părea
dormind
cu buzele mușcate de țâria sării.

În jurul lui sălta pe val covor de flori.
Moșmonii-și dăruiseră cununa.
Privea cu ochii goi, țintiți în nori,
băiatul gol. Și îl știa doar luna.

An după an, în satul dintre munte
și marea liniștită, fără vuiet,
acolo unde dragostea-i o punte
între azur și țărmul fără sunet,
mai dispărea câte-un băiat în fapt
de noapte
și îl găseau, plutind încununat,
pe mare,
în zori de zi. Mirarea lunii,
prefăcută-n șoapte,

Liviu FRANGA

Ermioni

• după nuvela
Moșmonii, de I. M.
Panayotopoulos •

se întindea din zare până în altă zare.

Au dus la ea și-n crugul iernii pale,
s-au dus la ea și-n miez aprins de vară.
Își flutura-n oglindă părul moale,
de dimineață până-ntr-un târziu
de seară.

„Nu pot pe nimeni să iubesc.
Îmi sunt de-ajuns eu însămi numai mie.
Eu doar cu mine strălucesc.
Nu-mi pasă mâine ce-o să fie.“

Și, din senin, a izbucnit
o flacără-ntr-o noapte.
Din focul slab, arzând mocnit,
limbi urcă-n cer de lapte.

Puzderii ard stele-n zenit,
topescu-se toți pinii.
Ard chiparoșii-n asfințit,
moșmonii și măslinii.

Povestea-aduce-aminte că
povestitorul, primul care
a și trăit-o,-a și rostit-o, fiindcă
s-a îmbătat de-azur și de parfum
de mare,

a fost întâiul care a văzut cum pinii,
aprinși de-un foc zvârlit la întâmplare,
au prins a arde. Câmpul și ciulinii,
apoi și chiparoșii triști de lângă mare.

Un vaier surd urcă în vârf
de munte și coboară

ca uliii-n goană după stârv,
când ziua stă să moară.

Se-ntuneca, și vântul desfăcuse
limbi galbene de foc, precum petale
de trandafiri. Livada începuse
să-nalte fum și să îngâne moale

un threnos. Ermioni sta-n oglindă,
își pieptăna, pe umeri coborându-i,
și sânii moi molatic mângâindu-i,
unditorul păr, cu acul să îl prindă.

„Eu caut dragostea care renaște-ntruna
și care nu se stinge niciodată.
De nu o voi găsi, eu, vreodată,
în viața asta, martoră mi-e luna

că nu îmi trebuie iubire fadă
și n-o voi căuta în altă parte
afară doar de mine. Las să cadă
tăcerea-n veci și întunerice de moarte.“

Atunci am năvălit și am cuprins-o
în brațe. Și m-am aruncat pe scară.
Din brațe mi-a tășnit! Uite, coboară,
iese pe ușă. – Un vânt
fierbinte-a-mpins-o.

S-a repezit în flăcări. Șuierând,
țipând, îmbrățișa moșmonii.
Gemeau topindu-se arzând
și repetau întruna: „Ermioni!“

Povestea spune că,-nspres dimineață,
din casa arsă, din livadă și grădină,
se înălțau la cer fuioarele de ceață
și tot părjorul răsuflea-n lumină.

Au scormonit prin lemne, prin cenușă,
prin crengi, prin trunchiuri,
iarbă fumegând:
tavan – un colț, aici un sfert de ușă,
perdeaua-n ochiuri goale tremurând.

Plouase peste noapte. Ziua nouă
ținea în brațe-un soare fără vlagă.
Pe cioturi cerul scuturase rouă.
Stătea mănjită-n negru casa dragă.

Am răscolit și răvășit grădina.
Moșmonii-și ridicau brațele ciunge.
Cum de putea să doară-atât lumina?
Cum niciun glas nu mai putea ajunge?

La mijloc, din cenușă, dezvelită,
am scos în unghii o bucată grea de lavă
și caldă încă. Soarele în slavă
se ridica pe marea potolită.

Și am luat în brațe piatra caldă
și neagră. Am dus-o-apoi
pe țărmul mării,
ca să asculte valuri cum tresaltă
și-și lasă, clipocind, dantela sării.

Povestea-o poartă valul spuma mării.

• urmare din pag. 32

sunetul conversațiilor sociale zilnice. Contrastele între cele două lumi, cea a minții și cea a corpului, cea spirituală și cea terestră, sunt evidente în multe dintre poeme.

Tot în *Averno* (fiind numele craterului unui vulcan din Napoli; în mitologie, portalul spre infernul lui Hades) întoarcerea la viața spiritual-intelectuală presupune și o întoarcere la mitologie. Mitul central al acestui volum este cel al Persefonei, interpretat însă, așa spune, dintr-o perspectivă feministă. Persefona este tratată ca un obiect fără voință disputat între Hades (soțul răpitor și violator) și Demetra (mama ei posesivă). Ambii și-o doresc din același instinct de dominație și stăpânire ce se revarsă asupra Persefonei ca o traumă permanentă. Alături de această interpretare a mitului clasic apar și alte imagini

Louise Glück, o laureată Nobel aproape necunoscută

ale complexului lui Oedip, împletite subtil cu o critică a educației tradițional-patriarhale a femeii, ce o condiționează chiar și la maturitate:

„Voi fetelor, a spus mama,
Ar trebui să vă măritați
cu cineva precum
tatăl vostru.“

Aceasta era o observație.
Cealaltă era
„Ca tatăl vostru
nu e nimeni.“
(*Averno*, 2006)

A Village Life (2009) și *Faithful and Virtuous Night* (2014) sunt cele mai recente volume de poezie ale autoarei. În primul dintre ele este descrisă, cu mai multă

toleranță și delicatețe față de *Averno*, viața rurală a unei comunități. Cu toate acestea, fundalul perisabilității, față de care în toate operele sale poeta se situează melancolic, este, și de această dată, menținut. O umbră continuă, cea a conștiinței față de condiția mortală a omului, planează întunecat asupra satului descris.

În al doispnezecelea și ultimul său volum publicat (câștigător al *National Book Award* în 2014), vorbitorul este un bărbat: un pictor în vârstă. Și aici tema centrală este moartea și efectul pe care suferința provocată de/prin moarte o poate avea asupra actului artistic – până la neputința de a crea.

Acordarea Nobelului literar lui Louise Glück confirmă faptul că literatura și, în primul rând, poezia, continuă să existe în societatea noastră, deseori ascunsă pe rafturile cele mai ignorate ale unor librării independente, alteori puțin (sau deloc) tradusă, și că descoperirea ei este doar o chestiune de timp, de răbdare și, mai ales, de informare.

Nici anul acesta comitetul Nobel, cu toate controversele prin care a trecut în ultimul deceniu (cazurile Bob Dylan sau Peter Handke, precum și dezintegrarea și reconstruirea comisiei în urma unui scandal sexual), nu a dezamăgit în privința calității literare a laureaților săi. Cu toate pânzele sus, spre următorul deceniu!

Așa cum ne-a obișnuit de când conduce revista „Convorbiri literare”, din 1995, Cassian Maria Spiridon își adună la doi-trei ani editorialele între copertele unor culegeri căroro le-a dat denumirea generică de *Atitudini literare*, ajunse acum la volumul al XII-lea. Ultima dintre ele poartă subtitlul *Comunitatea globală a spectatorilor* (București, Ed. „Tracus Arte”, 2020) și însumează editorialele scrise în anii 2018 și 2019. Acestea sunt: „Comunitatea globală a spectatorilor”, „Dunărea, o chestiune europeană”, „Nichita Stănescu. Discurs și poezie”, „Alexandru Vlahuță, un îndrumător”, „Un testament își așteaptă împlinirea”, „Epistolarul L. M. Arcade, oglindă a exilului românesc”, „Lumea și păcatele ei capitale”, „Gândurile despre poezie ale lui Nicolae Manolescu” și „O lustratie care n-a mai avut loc”.

Având în vedere faptul că în unele dintre culegeri Cassian Maria Spiridon a conturat profilul unui anumit tip de om al contemporaneității („omul platt”, „omul surrogat”, „omul pacient”, de regăsit chiar în titlurile alese), în comentariul de față voi încerca să întrevăd – urmând demersul mereu actual al editorialistului de la „Convorbiri literare” – profilul unui „om spectator”. Posed avantajul de a vedea așa cum reiese el din citirea laolaltă a textelor „Comunitatea globală a spectatorilor” și „Lumea și păcatele ei capitale”. Aceste editoriale sunt axate pe luarea în discuție îndeosebi a două cărți apărute în traducere la Editura „Humanitas”: *Civilizația spectacolului* (2017), de Mario Vargas Llosa și *Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate* (1996 și 2017), de Konrad Lorenz. Lor li se adaugă traducerea cărții *Cele șapte păcate capitale* (Editura RAO, 2011), a lui Fernando Savater.

Trăirea în comunitatea globală a spectatorilor este înțeleasă astăzi, din partea unora dintre noi, drept o simplă reprezentare (lumea ca voință și reprezentare...), viața devenind, printr-un fel de punere în abis, o spectacolare a ei înseși, ce cauzează o anemie a umanului. Fără să aibă vreo legătură cu activitățile intelectuale, artistice și literare, locul de vază în vitrina valorilor îl ocupă divertismentul, simplele distracții, care ajută lumea să scape de marea plictiseală care o cuprind. Victime ale diktaturii aparențelor, consumatorii de iluzii nu mai trăiesc nici măcar prin delegație, așa cum li se întâmplă actorilor, care își joacă pe scenă sau pe ecran rolul a nenumărate vieți închipite. Ei au ajuns să fie privitori ca la teatru, cuminți așezați în sta(ul). Diktatura culturii de masă, extinsă la scară planetară, se manifestă ca un fenomen nivelator și tipizat, indiferent de limbă și de arie culturală, prin victoria audiovizualului (ecran plat, de cinema, de televizor și de calculator) asupra cuvântului scris și tipărit. În civilizația spectacolului, veritabilul intelectual mai poate atrage atenția doar dacă ține



Vasile SPIRIDON

perna cu ace

Sprânceana coborâtă

pasul cu moda și dacă se apucă să joace roluri de bufonadă pe scena obscenă. Așa se explică faptul că sportivii, cântăreții și actorii au ajuns să-și exprime opiniile în mass-media – într-un mod hilar, dar jalnic – în privința diverselor dezbateri de idei.

Mesajele artistice oferite în contemporaneitate receptorului trebuie să fie cât mai facil de înțeles și astfel se vulgarizează însăși ideea de cultură. În aceste condiții, se comite un atentat moral la fundamentele culturii înalte, care oricum este, în mod intrinsec, minoritară, datorită complexității codurilor ei specifice și mesajului mai greu descifrabil. Pentru gândirea slabă actuală, exercitiul gândirii critice este considerat depășit, iar scara axiologică aproape că nu mai există. Ideatică este înlocuită cu imagini, într-o astfel de cultură creațiile literare și artistice fiind promovate, acceptate sau respinse în funcție de abilitățile publicitare și de punerea la încercare a reflexelor condiționate ale unui public abulic. „Evident, noi și revistele noastre, multe centenare, altele, precum *Convorbirile* de peste 150 de ani, suntem și vom rămâne anacronici; ultimele bastioane ale criticii și literaturii, ale culturii de calitate. Suntem considerați a fi marginali, o ciudățenie a civilizației spectacolului” (p. 18) – constată cu amărăciune Cassian Maria Spiridon.

Comunitatea globală se simte protejată de principiile corectitudinii politice, potrivit cărora ar ține de dogmatism, de imperialism cultural, ba chiar de rasism să se vorbească despre cultura superioară. Potrivit unei asemenea viziuni nivelatoare, toate configurațiile culturale, indiferent de codurile deținute și de contextul existenței lor, ar fi expresii ale diversității umane ce trebuie situate la același nivel axiologic. Considerarea în același orizont de receptare a diverselor culturi duce la fenomenul de diluare, de aplatizare a ceea ce se înțelege în mod tradițional prin cultură. O sugestivă distincție pe care o operează Mario Vargas Llosa este aceea care ne avertizează asupra faptului că nu trebuie să confundăm ceea ce în lumea anglo-saxonă se înțelege prin opoziția *highbrow culture* – *lowbrow culture* (cultura sprâncenei ridicate vs. cultura sprâncenei coborâte): „Această clasificare ne plasează pe teritoriul culturii în înțelețul ei clasic și ceea ce diferențiază cele două atitudini sunt facilitățile sau dificultățile pe care produsul cultural i le oferă cititorului, ascultătorului,

spectatorului și simplului iubitor de cultură. Un poet ca T. S. Eliot și un romancier ca James Joyce aparțin culturii sprâncenei ridicate, în vreme ce povestirile și romanele lui Ernest Hemingway sau poemele lui Walt Whitman țin de cultura sprâncenei coborâte, ele fiind accesibile cititorilor de rând” (p. 42).

Din moment ce toate informațiile sunt de găsit pe internet, rezumatul cărților ar face inoperantă prezența neapărată a unei biblioteci în casă. Citirea rapidă de rezumate pare a-i fi suficientă acestui „rezumat de om” actual, care consideră actul lecturii a fi redus la aflarea unui scurt și simplu conținut, lipsit de desfășurare estetică. Însă împărtășesc părerea lui Cassian Maria Spiridon, care este optimist în privința viitorului ce li este rezervat cărții pe suport de hârtie: „Am scris și argumentat tot în acest spațiu de ce cartea nu va muri. Să nu uităm că apariția cinematografului nu a dus la dispariția teatrului; din contră, apariția televiziunii nu a dus la dispariția cinematografului, din contră apariția internetului și e-bookului vedem că n-a exilat cartea în muzee, din contră” (p. 26).

Pentru tinerile generații actuale de pe întreg mapamondul, muzica reprezintă o formă identitară ce le trădează instinctele și spiritul gregar. „Pe ritmul unor voci și instrumente impetuoase, amplificate asurzitor, individul se decorporalizează și se topește în mulțime, întorcându-se, în mod inconștient, la timpurile primitive ale magiei și ale tribului. Asta e metoda contemporană de a atinge acel extaz pe care Sfânta Tereza sau Sfântul Ioan al Crucii reușeau să-l atingă prin ascetism, rugăciune și credință” (p. 20) – explică Mario Vargas Llosa. O astfel de muzică însoțește, desigur, consumul de droguri, care nu mai este motivat de gesturile rebele ale unor nonconformiști din sfera contraculturii, așa cum se întâmpla acum o jumătate de secol. Scriitorul sud-american continuă: „În zilele noastre consumul masiv de marijuana, cocaină, ecstasy, crack, heroină etc. răspunde unui mediu cultural ce-i împinge pe oameni să caute plăceri ușoare și rapide, care să-i facă să uite de griji și de responsabilități, în loc să caute întâlnirea cu ei înșiși prin intermediul meditației și al introspecției, activități eminamente intelectuale, pe care cultura nestatornică și de consum le găsește plictisitoare” (p. 22).

Cum, ca orice altceva în societatea de consum, și energia trebuie consumată – sau, mai curând, risipită –, „omul spectacol” sedentar face efortul de a se deplasa, din pur snobism, nu numai în țări exotice, ci și în spații pline de istorie culturală. Iar aceste călătorii sunt întreprinse deși interesul pentru trecut și pentru arta clasică este nul. În opinia nobelizatului peruvian, lucrurile se întâmplă astfel: „O simplă privire fugară îi e suficientă pentru a avea conștiința culturală împăcată. Vizitele turisticilor în căutarea distracțiilor denaturează semnificația reală a acelor muzee și monumente și le pun pe aceeași treaptă cu alte obligații ale turistului perfect: să mănânce paste și să danseze tarantela, în Italia, să aplaude concertele de flamenco și la cântecetele țigănești din Andaluzia, să guste escargots și să meargă la Luvru și la o reprezentație la Théâtre des Folies Bergère în Paris” (pp. 12–13).

Consumerismul inventează felurile sărbătorii, care oferă iluzia plăcerilor, dar atenuază bucuria așteptării lor din cauza anticipării acestora prin desfășurarea mărfurilor ale oferite de producători și de comercianți, ahiați după profit. Caracterizarea unei asemenea situații este făcută în termenii următori de Omar Abboud, citat de Fernando Savater: „Trăim afundați nu în păcatele capitale, ci în păcatele capitalului” (p. 351). Prin urmare, nimeni nu mai este dispus să facă efort pentru satisfacerea tuturor plăcerilor, dorințele fiind îndeplinite imediat de către producătorii prin intermediul întreprinderilor comerciale.

Într-o epocă a vizualului, Fernando Savater trece printre păcatele lumii contemporane și cecitatea, manifestată prin refuzul de a vedea, deși toți ne simțim coplesii de diversitatea și de bogăția mijloacelor de informare. În această privință, el face apel la un clasic al literaturii absurduului: „Albert Camus, într-una din povestirile sale, narează situația unui cerșetor pe lângă care lumea trecea fără a-i lua în seamă nefericirea, timp în care el spunea: «Lumea nu este rea, numai că nu vede»” (p. 352). Ce e drept, în statele asistențiale a crescut și numărul paraziților sociali, care sunt tratați, din punct de vedere legislativ, cu o deconcentrată indulgență. Răirea gesturilor altruiste este invers proporțională cu săvârșirea de acte antisociale, cu mărirea numărului de „crime comise cu siguranța impunității” (cum ar citi Ilie Moromete din ziar în

poiana fierării lui Iocan) din partea celor cu comportament social deviant. O constată și Konrad Lorenz: „Convinserea că toți oamenii s-ar naște egali și că toate curburile morale ale infractorului s-ar datoră păcatelor comise de cei care l-au educat a devenit o adevărată religie, ducând la distrugerea oricărui simț natural al dreptului, mai ales la cei care suferă mutații în plan etic și se consideră, plini de autocompătimire, victime ale societății” (p. 377).

Agresarea și pulverizarea intimității sunt puse la fundamentul civilizației spectacolului. Lorenz a observat un ciudat sindrom al mutațiilor genetice, care constă în combinația între precocitatea sexuală și întinerirea permanentă. Liberalizarea moralurilor a dus la bagatelizarea actului sexual, la simțirea lui drept modalitate, ca oricare alta, de petrecere agreabilă a timpului liber. Or, viața sexuală este înflorită doar atunci când degajă comportament ritualic, emoție și pasiune. Vine să o confirme și Llosa: „Sexul light e sexul lipsit de dragoste și imaginație, sexul pur instinctual, animalic. Rezolvă o nevoie biologică, dar nu îmbogățește viața sensibilă ori viața emoțională și nici nu face ca relația dintre parteneri să fie mai strânsă, ci o menține la stadiul de împreunare carnală; în loc să-i ajute să scape de singurătate, actul sexual, grăbit și efemer, odată încheiat, îi redă pe cei doi singurătății, dimpreună cu un sentiment de eșec și de frustrare” (p. 31). Diminuarea privatului, restrângerea spațiului intim, ce este supravegheat (pentru siguranța noastră) și făcut accesibil satisfacerii curiozității publicului larg, nutrește un fel de „voyeurism universal” – toate au dus la înjosirea valorilor ființei umane (iubirea, prietenia, pudoarea, moralitatea, sentimentul sacru-lui, simțul artistic).

Pe lângă evitarea efortului, „omul spectacol” nu suportă nici suferința. Lorenz este de părere că refuzul ei, prin indiferent ce mijloace, ne văduvește de trăirea autentică a vieții: „Doliul, jelirea celui dispărut sunt refuzate la modul freudian. Nu se mai vorbește despre cel decedat, plecarea lui pentru totdeauna este tratată ca o călătorie de plăcere, o excursie, poate un concediu mai lung... Nici nu mai este pomenit, ar fi o lipsă de tact. Parcă nici n-ar fi existat vreodată. Toți sunt dispuși să aprecieze ce bine arată cadavrul?” (p. 373). Îmi pare rău că nu voi putea prinde vremea să apreciez frumusețea cadavrului acestui „om spectacol”, al cărui profil am încercat să-l conturez mai sus, din însușirea editorialelor lui Cassian Maria Spiridon. Nu mi-ăș cobori sprâncelele în semn de doliu.

Fiecare fetiță are un căluț și fiecare fetiță are un Hermannstadt cu toate amintirile depozitate în sufletul unei femei ce visează un bărbat și îl face aievea atunci când citesc împreună cărțile rămase necitite. „Îmi place să fac ce n-am voie în gând.“ Și nouă. Ori să facem, ori să facă Nora. Ne mulțumim oricum. Îmi vine în cap o dedicație de pe o carte, aproximativ: gândurile noastre sunt imperii și toți avem imperiile noastre. Ce săraci și asemănători putem fi! Aș îndrepta finalul, pentru că eu văd bogăție în sărăcie și asemănarea mă face să iubesc. Că Nora Iuga este surprinzătoare este de fapt un truism. „Hipodrom“ trebuia să fie ceea ce este, este de asemenea o afirmație care nu spune nimic. Este un roman în care se spune adevărul unei minți cu prea multe amintiri, al unei femei care se descoperă încă, al unei scriitoare de excepție și este supraetajat. O luptă cu tine însuși, căci trebuie să accepți că nu ești așa cum credea și nu ai nimic din imaginea de pe Facebook; cu Dumnezeu care va încerca să te convingă de ceea ce „se cade“; cu lumea total nepregătită pentru excesul de sinceritate; cu iubirea ce nu se lasă niciodată și nu dispăre așa cum s-ar presupune; cu vârsta; cu circumstanțele; cu insomniile; cu familia; cu durerile; cu nedreptățile; cu...

Gândit în trei părți, „**Hipodrom**“ (Iași, Ed. „Poliform“, 2020) urmărește trei vârste, al căror numitor comun ar trebui să fie calul alb, dar în final numitorul comun este Nora. Calul apare și dispăre, este primit și uneori respins, însă Nora rămâne pentru a devasta cu universul ei celelalte universuri întâlnite în cale. 10 ani, 23 de ani, 89 de ani. 79 de ani de la apariția unui prieten nevinovat, un prieten refuzat și, tocmai din această cauză, un prieten prezent pretutindeni în copilărie: un căluț dintr-o vitrină din Hermannstadt. Prima parte, „**Start**“, este așadar începutul experienței de viață prin căutarea unor răspunsuri la întrebări despre iubire. O iubeste sau nu o iubeste „mămica“ pe Nora? Descoperirea sexualității se face treptat și vine în general din exterior cu informații trunchiate și deseori false în care fetița se mișcă natural, construindu-și propria ei poveste despre ce și cum se întâmplă între un bărbat și o femeie. Școala la Ursuline rămâne un reper semnificativ

Ana PARASCHIVESCU

Un căluț care a devenit bărbat

în educația Norei Iuga, așa cum este și grupul de prieteni alături de care aventura este o lecție de cele mai multe ori amuzantă. Fetița devine adolescență pe neobservate, păzită de mama surprinzător de severă, mai ales că ar putea să fie sora Norei. Noaptea fac parte din marea aventură a copilului care bănuie prin casă, vocația de explorator rămânând vie de-a lungul întregii vieți a scriitoarei ce poate inventa o poveste personală despre orice lucru ciudat. Atunci noutățile o intrigau, dar dobândea experiență adâncindu-se într-o lume inventată, străbătută în diverse ritmuri de o fantasmă albă, alintată de-a lungul timpului: „Căluțul meu alb!“ Un căluț rămâne un prieten, pe el te poți sprijini, îi poți încredința sufletul tău, iar el păstrează intactă tristetea celei care a primit la aniversarea de 10 ani un album Botticelli și nu un cal alb care te poate duce așa de lin unde vrei, când vrei. Căluțul alb va trece întotdeauna ca o fantasmă purtând în spate tot ce fetița a visat, dar nu a atins niciodată. Durerea rămâne și ea intactă, pentru că, deși imaginația este percepută ca realitate de creier, senzorii care ne-au fost pulverizați peste tot trupul se trezesc în fiecare dimineață dezamăgiți când nu găsesc buza fină, moale și caldă a căluțului alb. Dar Nora are mai multe universuri în care se mișcă. Pe lângă Nora care își revede copilăria cu vocea fetiței, mai există o Nora supraviețuitoare în lumea gândului ale cărei capcane și circumvoluțiuni se îmbină cu alunecarea în vis, la granița unde culorile se amestecă și nu mai răsare niciun curcubeu: „atunci îl văd pe calul alb se lasă în genunchi la picioarele mele să pot să-l încalec îi simt spinarea



fierbinte n-are șa când îl călăresc în gând mor de frică și de plăcere a fost și-n Evul Mediu când m-au spânzurat la lumina atâtor ochi câți viermi se prăsesc în căptușeala destrămată a creierului lor ce nefericiți sunt și ce goi nu știu că vârful niciodată atins, nici măcar așteptat nu vine când îl chemi nici dacă-l forțezi n-ascultă decât de ceasul solar fix la ora cinci a serii când soarele se scufundă în Marea Roșie să-nțâmpine luna și să-i dea și cheia orașului chiar atunci când la ușa lui Frau Weiss de pe Heltauergasse s-a ars becul“.

Se dezvoltă de-a lungul romanului o discuție între Nora A și Nora B, două voci contradictorii, binele și răul, conștiința și dorința, fie certe, fie ignorându-se cu seninătate. Și iată că începe „Cursa“, partea a doua a romanului în care Jovis, calul alb are deja un nume, aleargă ca să câștige, dar află că laurii nu înseamnă mare lucru și pot fi confundați ușor cu pierderile. Nora are 23 de ani și se întoarce în Sibiu ca profesoară de germană, să le predea unor copii limba lor maternă. O misiune paradoxală. Nora este conștientă că nu este pregătită în totalitate pentru asta sau deloc. Aflată în



fața faptului împlinit, se hotărăște să fie ceea ce este: sinceră, inventivă, deschisă, prietenoasă și foarte inteligentă. E simplu să câștigi când te întorci în orașul în care ai lăsat un cal alb într-o vitrină. Nu e ciudat să nu mai fie la locul lui, pentru că l-ai luat cu tine. De asta trece fie la pas, fie în galop prin gândurile tale, de asta îi flutură coama în vis. O tânără nonconformistă într-o lume a conformismului se apropie de copii altfel pentru că le intră în suflet, le marchează existența, unii se îndrăgostesc de ea, la fel și diferiți bărbați care apar și dispar, asemenea lui Jovis, dragul de el. Între toți, Silviu este cel așteptat, sufletul pereche. De-ar fi și el într-o vitrină, poate ar fi mai simplu. Nici el nu stă pe loc, apare și dispăre în timp ce Nora trebuie să rămână, să înfrunte singură zilele cu întâmplările lor. Sexualitatea tinerei merge înainte și ea, odată cu sandalele roșii. O realitate dură o afectează, dar sunt oameni care o plac și o ajută și mai e un cal atât de aproape uneori că i se simte respirația caldă. O lume agresivă în care între viol și dorință sinceră există o barieră transparentă, de care nimeni nu se împiedică. Pasivitatea tinerei, lipsa ei de inițiativă în unele momente, este reacția fetei care nu știe încă sensul în care se mișcă relațiile interumane. Dacă la început este o victimă, atunci când se vede din nou în pericol, găsește resurse să se susțină. O lume întunecată, fără compasiune și fără iubire, episodul miștii fiind obținut fiind relevant, o lume care nu mai are nimic din magia copilăriei. Nora descoperă că „bunăvoința e totdeauna soră bună cu interesul“, în ceea ce-i privește pe oameni. În ceea ce-i privește pe Jovis, el se transformă uneori în bărbat, își leapădă pielea lui albă și se

întrepează chiar și în coșmaruri. Devine un bărbat pentru că asta era menirea lui de la început, un ceva interzis, total incompatibil cu ființa fragilă care se metamorfoza ea însăși într-o femeie îndrăgostită de himere ale spiritului. Încă din partea a doua împletitura simplă a cozilor unei fetițe adaugă, pe lângă flori și mărgele, modalități noi de exprimare, țesând prin acumulare suviță cu suviță, într-un spic foarte complicat care sfârșește într-o cunună frântă. Mai este Sibiu Hermannstadt? Nici nu ar mai putea fi. Așa că mulțumirile directorului din final nu mai pot anula suferința. Sibiu și Harald, e Silviu, e Jovis, fiecare dintre ei o „incompatibilă“ dorință neîmplinită.

Și cursa se încheie la „Potou“, adică de unde a început, din locul în care Nora rămâne un copil mare care nu a găsit răspunsurile pe care le căuta, iar dragostea... nu știe ce e dragostea. Rămâne arderea, rămâne gândul și rămâne singurătatea. La fel și întrebarea mă iubeste, nu mă iubeste? Asemenea și căldura „te iubesc, te iubesc, te iubesc, te iubesc, te iubesc, te iubesc, te iubesc“. Nora iubeste aceiași bărbați. A mers cu ei peste tot, a râs cu ei, a dansat cu ei, a scris cu ei, le-a vorbit și le-a spus tot ce și-a spus și ei. Nici măcar nu au știut. Nici măcar nu era nevoie să știe. Ar putea exista un timp paralel mai bine organizat? Sau mai permisiv cu fericirea? La 89 de ani tinzi să crezi că nu contează. La 89 de ani trăiești bătrânețea și ești o femeie orgolioasă, un copil cuminte care vrea să pună niște puncte. Îl prinde pe Jovis și în sfârșit se înduplecă să-i găsească un harnașament. Îl leagă bine, ca noaptea să rămână la potou, așteptând o altă fetiță să zboare pe el până când se dezbracă de pielea lui albă și devine bărbat. Poate că vrea se va rupe și ei vor porni într-o cursă în care vor trece linia de sosire împreună. Cel mai dureros în această ultimă parte este adevărul. Romanul mizează pe adevăr. De obicei, adevărul se voalează, se ascunde, se codează, se interpretează. Nora Iuga are curajul nebul de a spune adevărul. Pentru că scrie scrisori în care un tânăr și un bătrân se conțopesc într-un fost căluț alb, care nu mai nechează și nu se mai pleacă ceremonios. Nu mai este o invitație, șansa lui ar fi să scape și să devină un cal sălbatic purtând în el blestemele și speranțele unei fetițe-femei care nu vrea să recunoască, dar în nopțile întunecate se plimbă pe străzile din Hermannstadt. Se ține strâns de coama albă și se oprește în tropot ușor pe Strada Ursulinelor unde un bărbat înalt și tăcut o invită ceremonios într-un castel de nisip.



• Pablo Rodríguez Guy

Studiul numeroaselor moduri de abordare a teoriilor complotului se înscrie într-un angajament cetățenesc, vizând să prevină deriva sau variația explicațiilor care, urmare a unei viziuni deterministe despre lume, dau sens evenimentelor prin desemnarea celor vinovați. Mai ales site-ul „Conspiracy watch” își propune să identifice narațiunea ce „înlocuiește abuziv explicarea în general admisă a fenomenelor sociale ori a evenimentelor istorice cu o narațiune alternativă postulând existența unei conspirații”. Un astfel de studiu poate oferi, în egală măsură, în cadrul unui demers istoric sau sociologic, o cale de acces la imaginarul unei societăți date, la reprezentările lumii. De exemplu, comploturile imputate evreilor și francmasonilor imediat după Revoluția Franceză pot fi interpretate ca revelatoare ale necesității de a reinjecta sens într-o societate ale cărei fundamente au fost zdruncinate.

În 2010, a apărut la Paris (CNRS) lucrarea colectivă „Les rhétoriques de la conspiration”, coordonată de Emmanuelle Danblon și Loïc Nicolas. Disciplina a cărei tradiție începe cu Aristotel, după cum aflăm chiar din „Retorica” Stagiritului, permite „să descoperim speculativ ceea ce, în fiecare caz, poate fi specific persuasiunii”. O manieră de a înțelege particularitatea acestui demers e să reflectăm la utilizările expresiei „teorie a complotului”. În articolul lor, Olivier Klein și Nicolas van der Linden notează: „A califică drept «teorie a complotului» explicarea unui fapt social il face imediat ilegitim. O astfel de numire ajunge, într-adevăr, să nege explicații propuse orice pretenție de autenticitate. Ea provine de la un «denunțator» care, prin definiție, este un sceptic, revoltându-se împotriva celui ce aderă la teoria complotului: «credulul», căzut pradă irraționalității”.

Interesându-se de *retoricile* conspirației, contributorii își concentrează reflecția nu asupra validității narațiunilor studiate, ci asupra fundamentelor forței lor persuasive. Astfel, dincolo de orice demers constând din a condamna „teoriile complotului”, falacioase, găsim un interes pentru logica observării mecanismelor pe care teoriile le pun în practică. O privire retorică asupra acestor discursuri permite clarificarea a două chestiuni: cum a oferit modernitatea noi resorturi persuasive retoricilor conspirației și prin ce reușește studiul retoricilor conspirației să ne informeze în privința raporturilor ambigue dintre raționalitatea noastră și modernitate.

Chiar dacă firul conducător al lucrării e dominant retoric, abordarea e îmbogățită de un dialog interdisciplinar unde își răspund, îndeosebi, studiile literare (Valérie André), istorice

Gheorghe IORGA

Un discurs al ambivalențelor modernității



• Marc Dominicy

(Pierre-André Taguieff), psihologice (Olivier Klein), antropologice (Françoise Lauwaert), politice (Cédric Passard).

Politologul Paul Zawadzki crede că modernitatea nu a pierdut nimic din audiența explicațiilor ce recurg la un imaginar al complotului; dimpotrivă, acestea s-au multiplicat. La o primă abordare, constatarea e contrară intuiției ce ar vrea ca modernitatea să se caracterizeze printr-o raționalizare a societăților. Abordarea retoricilor conspirației prin intermediul forței lor persuasive permite înțelegerea acestui fenomen nu ca semn al rezistenței miturilor și superstițiilor în fața progresului raționalității, ci, mai degrabă, cu o capacitate de adaptare a explicațiilor prin complotul modernității. Vastul corpus al teoriilor complotului, studiat de contributori (din Antichitate până la începutul secolului nostru), evidențiază, într-adevăr, o evoluție a resorturilor persuasive ale retoricilor conspirației, evoluție ce pare a se potrivi cu procesul de laicizare a societăților occidentale.

Citim, în articolul lui Jean-Philippe Schreiber, despre acuzațiile formulate de Biserica catolică împotriva complotului masonic, în contextul bulversărilor ce au însoțit Revoluția Franceză: „Lumea socială ideală a creștinismului e o lume echilibrată și orice tentativă de a o rupe nu poate rezulta decât dintr-o conspirație care să înlocuiască această ordine armonioasă cu o ordine lipsită de naturalețe”. Retorica e, atunci, folosită (mai ales în enciclica „Humanum Genus” a papei Léon XIII) apelând la *arierplanul topic* al unei lumi de esență divină. (Emmanuel de Jonge: „E vorba despre un strat de reprezentări colective ce sunt organizate și ierarhizate într-o societate dată și determină conținutul retoric al schimburilor. Individii își vor lua

din acest arierplan topic reprezentări a căror expresie va fi manifestarea apartenenței la aceeași comunitate. Arierplanul topic poate fi definit deci ca un strat intermediar de reprezentări ce se situează între spiritul indivizilor – cogniția individuală – și expresia retorică a reprezentărilor colective prin discurs. E o interfață între spiritul individului – cogniția – și producțiile discursive în sânul comunității.”) Transformările (căsătoria civilă, neutralitatea statului în materie religioasă, egalitatea oamenilor în privința drepturilor...) le sunt imputate indivizilor instrumentalizați de forțele răului. Persuasiunea se întemeiază pe capacitatea de a da o explicație fenomenelor noi, folosind o narațiune eficientă și familiară: dialectica binelui împotriva răului. Credem, mai degrabă, că arierplanul topic al societăților contemporane se caracterizează prin voința unei abordări critice a lumii, ilustrată prin metode științifice: refuzăm să aderăm, de acum înainte, la reprezentări ale lumii *a priori* și cerem ca afirmațiile să fie susținute cu argumente. Mai multe contribuții pun în lumină o adaptare a retoricii complotului la această topică a modernității. La un prim nivel, vorbim despre o retorică punând în scenă canoanele demersului științific. Cum observă Emmanuelle Danblon, denunțatorul contemporan al comploturilor se prezintă adesea „ca bun cetățean al gândirii moderne, plasează la distanță toate prejudecățile și chiar când e angajat într-o anchetă deschisă, n-a găsit în drumul lui decât argumente cu greutate”. Această atitudine e persuasivă în sine: reconsiderarea adevărilor instituționale se efectuează în numele unei utilizări libere a spiritului critic. O condamnare apriorică a acestui tip de discurs s-ar întoarce, cum aflăm din prefața coordonatorilor, la o negare a dreptului la scepticism, consacrarea de spiritul modern. Odată insinuată îndoiala față de ade-

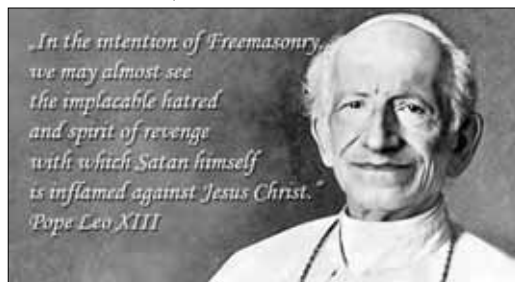
vărurile oficiale, această retorică furnizează o explicație a lumii ce nu poate suporta nicio critică, întâlnindu-se, astfel, la un al doilea nivel, cu viziunea arhaică a unei lumi deterministe, unde „nimic nu se întâmplă accidental” și „tot ce se întâmplă e rezultatul intențiilor lor sau al vointelor ascunse” (Pierre-André Taguieff). Cuvintele lui Marc Dominicy ne ajută să ilustrăm acest „joc pe două niveluri”, caracteristic retoricilor conspirației: „În fața unui eveniment a cărui explicație causală i se pare nesatisfăcătoare, ea, «teoria complotului», aruncă îndoiala asupra oricărei explicații cauzale în principiu; retorica sa constă atunci din a cere o «deschidere a spiritului», o «gândire fără a priori»; dar, la o a doua mișcare, ea nu recunoaște nicio validitate descrierii efectului dacă asta nu include cauza preferată – retorica sa constă atunci din a proslăvi o «rigoare explicativă», o capacitate de „a decoda cursul lucrurilor”.

Fragmentul clarifică relația complexă pe care o întrețin retoricile conspirației cu modernitatea. Relativismul epistemologic e, într-adevăr, un fenomen propriu gândirii cotermporane: dacă e rezonabil să gândim că evenimentele au o cauză unică, putem să admitem că această cauză e atât de complexă, încât descrierea ei se înscrie într-un demers speculativ. Dacă relativismul epistemologic e prealabil investigării, el deschide calea unor explicații ce ar lumina zonele de umbră printr-o gândire deterministă, în sine, liniștitoare și persuasivă. O asemenea alunecare e identificată de Thierry Herman, care analizează un documentar în viziunea căruia misiunea spațială americană „Apollo 11” este o mașinație. Forța documentarului o dă alunecarea din domeniul verosimilului în domeniul certitudinii: „Întreaga miză e de a face să treacă tot ce e fundamental abductiv

(cutare ori cutare fapte reale sau atestate își găsesc explicația în teoria complotului) drept o deducție evidentă”. Prin urmare, din punctul de vedere al argumentării, raționamentul se prezintă, în general, ca un silogism ale cărui eventuale restricții nu le luăm în considerare: „Astfel, se pot vedea imagini ale NASA în care drapelul american «flutură în vânt». Or pe Lună nu există aer, nici *a fortiori* vânt. Deci imaginile n-au fost turnate pe Lună. Avem aici un raționament silogistic cu totul clasic, unde premisele sunt inducibile (văd drapelul fluturând, știu că nu există aer pe Lună), iar concluzia confirmă. Transformăm pe plan retoric ceea ce e un raționament prin indiciu (steagul ce nu se comportă cum ar trebui), ajungând, prin abducție, la ipoteza că nu s-a ajuns niciodată pe Lună, într-o deducție retorică: dacă drapelul flutură înseamnă că imaginile nu provin de pe Lună”.

Or, cum notează autorul mai departe, trecerea de la abducție la deducție se face ocultând eventualele restricții (în ocurență: „afară numai dacă drapelul nu e mobil decât când e ținut cu mâna de un astronaut care încearcă să-l înfigă în sol”). Totuși, disimularea restricției se înscrie într-o narațiune ce oferă o viziune simplă și eficientă asupra lumii: angajați cu sovieticii într-o cursă spre cucerirea spațiului cosmic, americanii nu puteau concepe să nu fie primii pe Lună: aveau motive evidente să pună la cale o mașinație.

E posibil așadar să se studieze retoricile conspirației în termenii distanțării de o gândire științifică mărginându-se să ofere explicațiile cele mai oneste cu putință ale evenimentelor. Exemplele sunt numeroase și bine alese în lucrare. Rămâne o întrebare: dacă aderăm la o teorie a complotului, această adeviziune e un semn al lacunelor raționalității noastre? Emmanuelle Danblon înțelege o astfel de problematică în următorii termeni: „Cine este cel mai rațional: cel care nu comite nicio eroare de raționament în ciuda rămănerii în imprecizie sau cel care furnizează o explicație a lumii, fie ea și burlescă, dar care dă sens la ceea ce trăiește?” Pe de o parte, canoanele demersului științific ne învață că un om bun de știință este, înainte de orice, cel care știe să pună întrebări bune, iar, pe de altă



Elena PETRIMAN-ȚĂRĂLUNGĂ

Calypso - mister nedezlegat



• Emmanuelle Danblon

parte, putem lua în considerare că trăim într-o lume de incertitudini. Astfel, dincolo de reflecția despre resorturile persuasive ale retoricilor conspirației, lucrarea se înscrie și într-o reflecție despre exercițiul raționalității contemporane.

Pe urmele lui Carlo Ginzburg („Mythes, emblèmes, traces: Morphologie et Histoire”, 1989), Emmanuelle Danblon invocă rolul „paradigmei indiciare” în funcționarea raționalității contemporane. După descrierea lui Ginzburg, „paradigma indiciară” trimite la o metodă ancestrală prin care vânătorii culegători, medicii, pescarii sau chiar și istoricii se aflau în căutarea unor indicii și urme ce puteau duce la descoperirea unei realități mai încăpătoare. E vorba aici despre o etapă comună oricărui demers vizând formularea ipotezelor despre lume. Totuși, o explicație ce recurge la o retorică a conspirației permite să se ajungă la o concluzie acolo unde un demers științific trebuie uneori să lase spații goale. Atunci, se instaură concurența între nevoia noastră de certitudini și necesitatea de a ne supune intuițiile unor teste, cu riscul de a îndepărta unele indicii când acestea nu s-ar releva a fi probe.

Putem conchide că studiul retoricilor conspirației ne dau informații despre dificultatea pe care o are raționalitatea contemporană să creeze, cu un strat intermediar între adevăr și fals, un domeniu al verosimilului, unde raționamentele noastre își află rădăcinile. Într-un sens, ipoteza formulată de Emmanuelle Danblon e corectă: în loc să fie relegate în domeniul superstiției ori al iraționalului, retoricile conspirației ar trebui privite ca un gen de discurs-martor al ambivalențelor modernității. Un discurs ce se situează la încrucișarea dintre conștiința că lumea este complexă, că explicațiile pe care le dăm în legătură cu ea pot fi revizuite sau contestate și nevoia de a da evenimentelor un sens unic și liniștitor. Un asemenea discurs oferă un câmp de investigație privilegiat pentru a înțelege tentativele de adaptare a rațiunii umane la o lume lipsită de iluzii...

Greșit-am, Doamne! Păcătuit-am, Doamne! Și nu sunt vrednică de mila ta.

Așa spunea Calypso. Așa o spun și eu, ca aminte să-mi aduc de tot ce-n viață am greșit.

Nimic nu se mai știe, aproape nimic, despre Calypso. Când am auzit prima dată despre ea, eram elevă de liceu și-l aveam ca profesor de limba română pe severul Hary Zupperman. Era profesorul care acorda note elevilor după criteriul: 10 este pentru Dumnezeu, nota 9 este a profesorului, iar nota 8 este a celui mai bun elev. Puțini, foarte puțini erau cei care reușeau să-i smulgă vreun opt profesorului nostru. Eu îl-am smuls. Mulți erau cei care mă invidiau pentru acel opt, dar numai eu știau ce-am avut de pățit după aceea: profesorul meu mă urmărea nu doar la ore, ci și pe stradă, cu ochii lui de vultur. Și oricât de bine răspundeam la ore, niciodată nu mă lăuda. Spunea doar două cuvinte: „Stai jos!”

Eu mă așezam în banca mea, neștiind de-i mulțumit sau nu.

Cu toată această prigoană asupra mea, abia așteptam ora de limba română, curioasă să află mai multe povești de la profesorul meu. Ora trecea pe nesimțite. Dar cu toate că soneria suna, profesorul nu ne vorbea nimic sau aproape nimic despre lecția propriu-zisă, cea pentru care urma să primim notare la ora următoare. Adevărată enciclopedie, ne ținea cu gurile căscate, la propriu, cum deseori se întâmpla când îi ascultam povestirile. Ne făcea cunoștință cu eroii lui Balzac, Proust, Tolstoi, Dostoievski, Pușkin și nu numai. M-am oprit la Pușkin, pentru că de el se leagă povestea lui Calypso, pe care am auzit-o, prima oară, de la profesorul meu:

– Calypso era o frumoasă grecoaică, de care Pușkin s-ar fi îndrăgostit. Devenise muza marelui poet. Pentru ea a scris poemul *Șalul negru*, pentru ea a fost rănit mortal într-un duel, de un presupus rival... spunea profesorul, după care se așternea o liniște deplină.

Și ce-a urmat? Îndrăzneam să întreb.

– Tu, Petriman, dacă ai fi citit despre Pușkin, ai fi aflat. Spune drept: ai citit?

– Am citit, domnule profesor, dar despre Calypso nu.

– Domni sunt numai domnitorii. Eu sunt tovarășul profesor. Ai înțeles?

– Am înțeles, tovarășe profesor!

– Dacă-ai înțeles, atunci stai jos și ascult!

tă! Și nu uita: când vei ajunge prin părțile Neamțului, tu, ca „viitoare profesoară de română,” să te abați și pe la mormântul lui Calypso, de la Mănăstirea-Neamț.

Atunci și așa s-a întipărit povestea în mintea mea. Sfâșiată de regrete, Calypso s-a retras la Mănăstirea Neamțului, unde s-a dat drept bărbat și s-a călugărit. Adică ea singură s-a pedepsit: să trăiască printre bărbați și să uite că este femeie. La doar câțiva ani de penitență și călugărie, frumoasa Calypso s-a stins din viață într-o chilie de la această mănăstire. Nu mică trebuie să fi fost mirarea fraților călugări când au dat să pregătească trupul pentru înhumare și-au observat, cu groază, că sub hainele de călugăr, chiar printre ei, trăise o firavă femeie. Nu s-au găsit dovezi ale identității femeii, în afara următoarelor cuvinte, scrise pe o bucată de hârtie: **Greșit-am, Doamne! Păcătuit-am, Doamne! Și nu sunt vrednică de mila ta. Calypso.**

Peste ani, când am devenit studentă la filologie, într-o vacanță de vară, ne-am unit în grup și am decis să vizităm mănăstirile din partea de nord a Moldovei. Ușor de spus, greu de făcut, la acele timpuri, când nu exista decât un singur autobuz, care ne lăsa la Târgu-Neamț, iar de aici, tineri fiind, ne descurcam mai cu seamă străbătând drumul cu piciorul. Obosiți de drum și rupți de foame, spre seara unei zile din vara anului 1970, am ajuns la Mănăstirea de călugări Neamț. Se coborâse întunericul, nori aducători de ploaie se apropiau amenințător de noi când cineva din grup a venit cu ideea c-ar fi mai înțelept să cerem adăpost chiar la Mănăstirea-Neamț. Am fost primiți cu blândete și ospătați cu o ciorbă de cartofi, un borș călugăresc, iar în loc de pâine, doar mămăligă rece, pe săturate. Cazarea – în chiliile pregătite pentru oaspeți, călători pe drumuri de munte.

Prima seară ne-a prins bine, dar cum ploaia nu mai conțenea, castroanele ni se umpleau, zilnic, doar cu borșul rece de cartofi – unul, ce-i drept, bine făcut. După trei zile de ploaie și borș de cartofi, în sfârșit, s-a ivit soarele! Toți se pregăteau de plecare, numai eu, aducându-mi aminte de sfatul profesorului meu din liceu, îl rog pe călugărul care ne era ghid să mă îndrume spre mormântul lui Calypso. După mai multe priviri aruncate pe toate crucile din drumul meu, în sfârșit, pe una se putea desluși: **Greșit-am, Doamne! Păcătuit-am, Doamne! Și nu sunt vrednică de mila ta.**

Urma scris: CALIPSO, nu Calypso, semn că atunci când călugărul-femeie a fost îngropat aici, nu se știa că-i una și aceeași persoană cu frumoasa grecoaică, ajunsă aici tocmai din Chisinau, acolo unde ar fi fost exilat și tânărul și neastămpăratul Pușkin, după cum scria C. Negruzzi.

Povestea profesorului meu era adevărată, după cum era adevărat că și el văzuse mormântul lui Calypso. Doar că, după cum aveam să aflăm, nu Calypso a fost cauza morții în duel a marelui poet rus, ci Natalia Gončearova, soția lui, o femeie foarte frumoasă și cu care avea patru copii. La data duelului cu ofiterul francez, îi devenise și cumnat, numai pentru a evita duelul din 8 februarie 1837. După două zile de agonie, poetul s-a stins din viață, la numai 38 de ani.

Spre toamna aceluiași an 1970, m-am decis să trag o fugă spre Bârlad, să-i fac o vizită profesorului meu. M-am îndreptat către liceul în care învățasem patru ani („Bastilia”, cum îi spuneau elevii), cu gândul să-i povestesc profesorului Zupperman despre borșul călugăresc și despre Calypso. Dar profesorul meu nu mai era: se pensionase și plecase la București.

Mai târziu aveam să aflăm de la regretatul și bunul meu consătean C. D. Zeletin (și dumnealui fost elev al profesorului Zupperman) că s-a reîntâlnit, la București, cu profesorul și chiar au devenit prieteni. În anul 1997, luna iunie, când profesorul a încetat din viață, fostul elev și prieten C. D. Zeletin a ținut un frumos cuvânt de bun-rămas. Așa cum numai el știa să vorbească, de parcă vorbele-i erau o curgătoare poezie. Prin anul 2004, am vizitat iarăși Mănăstirea-Neamț, de astă dată cu colegii de serviciu, tot în grup organizat și anunțat. M-am îndreptat „glont!” spre mormântul lui Calypso, căutând în zadar să revăd acele cuvinte. Mormântul dispăruse, în chip misterios. Nici în gropniță nu se găsea urma de Calypso. Am întrebat pe ghidul călugăr ce s-a întâmplat cu mormântul, dar nu m-a putut lămuri: era prea tânăr, nu știa ori nu dorea să spună despre dispariția lui Calypso, femeia-călugăr.

Vestita gropniță, cel mai mare osuar din țară, în care se află 530 de crani. Să fi fost aici și craniul lui Calypso, femeia-călugăr? Dacă a fost, de ce ghidul-călugăr mi-a arătat doar mormântul? Povestea craniilor începe din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, din porunca starețului Paisie. Toate legendele despre Calypso, în lipsa mormântului pe care eu l-am văzut cu ochii mei, rămân simple legende. Singurul adevăr este că acel mormânt a existat până la 1970.

Unde a dispărut Calypso? Când și de ce a dispărut mormântul? Să fie neglijență sau Calypso a fost... furată? Să fie posibil ca, în cele din urmă, Calypso Polichroni să se odihnească în țara ei de origine, Grecia? Oriunde ar fi ajuns, cuvintele de cântă și spovedanie sigur au însoțit-o:

Greșit-am, Doamne! Păcătuit-am, Doamne! Și nu sunt vrednică de mila ta.

Au rămas în urma ei doar *Șalul negru* și versurile lui Al. S. Pușkin: „Mă uit la șalul negru ca un ieșit din minți/ Și-i sufletul meu veșted, răzbit de suferință/ Pe când fusem tânăr și-ncrezător, trufaș,/ O tânără grecoaică iubit-am pătimaș...”



• Gropnița

Colocviul Revistei ATENEU

Lectura, în vremuri de pandemie

Emanuela ILIE

Dimpotrivă, sufletele noastre chiar pot fi salvate...

Pentru a-mi clarifica punctul de vedere – se va vedea, destul de amar – în privința legăturii dintre lectură și pandemie, vă rog să-mi îngăduiți un mic preambul justificativ. Fac parte din categoria fericită a puținilor profesori de literatură care se bucură nu numai de oportunitatea de a le ascuți tinerilor spiritul critic, prin intermediul dezbaterilor aprinse pe marginea lecturilor de diferite tipuri, ci și de privilegiul, mult mai puțin frecvent decât s-ar crede la o primă vedere, de a le vorbi, în cursul mai multor prelegeri cu rost metadidactic, despre rolul esențial al lecturii în modelarea unei personalități frumoase, întregi, autonome ș.a.m.d. Deși nu-mi ajunge niciodată timpul, îmi aloc măcar câteva ore de curs (în cadrul unei discipline facultative numite *Didactica limbii și literaturii române*, esențială însă pentru formarea viitorilor *profi de română*), pentru a le clarifica, între altele: ce înseamnă didactica lecturii, ce diferențe există între tipurile de lectură practică sau valorificată în școală (de la, să spunem, cea lineară la cea investigativă), care sunt metodele, procedeele și tehnicile de stimulare a interesului pentru lectură, cum se numesc procesele activate în timpul lecturii ș.a.m.d.

Ei bine, în sesiunea din vara aceasta, am realizat cu stupeoare, pregătind lista cu subiectele de examen, că în semestrul marcat pandemic ce abia trecuse (și în care existaseră oricum schimbări majore în curriculumul și metodologia universitară) renunțasem – pentru prima dată în aproape două decenii – și la unitatea de curs numită *Elemente de didactica lecturii*, și la obișnuita pledoarie înflăcărată pentru lectura modelatoare, aptă a schimba destine, și la provocările adresate studenților de a comenta, succint, cutare definiție ori experiență de lectură descrisă în opurile individuale sau colective incluse în bibliografia secundară, extinsă, a disciplinei. Cu adevărat mahnită am fost însă abia după momentele de autoreflexie serioasă care au urmat acestei constatări. Pentru că atunci am luat în calcul posibilitatea ca unul dintre efectele extrem de grave ale pandemiei asupra ființei mele așa-zicând culturale să vizeze tocmai felul în care mi-am transformat atât gusturile sau obișnuințele de lectură, cât și certitudinile (pe care le credeam imuabile) legate de

tipurile, contextele și finalitățile reale ale acestui act vital care este lectura.

Îi înțeleg perfect – sau cred că îi înțeleg perfect – pe cei care se laudă că, în timpul nenorocirii care s-a pogorât, fără un avertisment serios, asupra umanității întregi au alocat mult mai mult timp lecturii decât înainte. (Ceea ce nu înseamnă automat că îi și cred pe cei care se laudă, pe toate rețelele de socializare care le stau la îndemână, că datorită pandemiei au citit la metru sau chiar bibliotecă întregi.) Însă eu, una, nu mă pot lăuda defel cu această performanță. Dimpotrivă! Trebuie să recunosc cinstit că, exceptând literatura pe care o predau (literatură – *post-belică*, respectiv *actuală* – pe care, ca de obicei, am redescoperit-o, cu o bucurie imensă), am citit mai puțin și cu totul altfel decât înainte. Mai precis: cu



difficultăți, scrâșniri sau poticniri pe care nu le-am mai întâlnit în viața mea (nici măcar acum vreo patru decenii, când făceam primii pași, timizi, pe calea lecturii *hiperlogografice*). În plus, nu am mai gustat orice gen literar, ca și cum sensibilitatea mea de cititor de cursă lungă și gust până la un punct maleabil ar fi refuzat anumite forme de pact ficțional ori ar fi renunțat, brusc, să se lase prea ușor păcălită. M-am întors însă decis, mai întâi instinctiv, apoi cu tot cu arme și bagaje (meta)critice, înspre autorii care au înțeles, cu mult înainte de criza majoră de vector epidemic, ce înseamnă cu adevărat un *pact somatografic* asumat total, ca la Gheorghe Crăciun.

În contrapartidă totuși, dacă de citit am citit ceva mai puțin și cu mult mai multe precauții ca înainte, de scris am scris aproape furibund, ca și cum m-aș fi pregătit să salvez lumea – și chiar, într-un fel sau altul, mi-am salvat parte din lumea interioară – scriind. Ceea ce a însemnat inclusiv faptul că am fost obligată să mă (re)citesc, într-un mod cu totul exigent, de o asprime aproape dizolvantă. Pentru că, între altele, contextul pandemic mi-a tocit serios răbdarea critică, ascuțindu-mi în

Totul e altfel, de o bucată de vreme, de când trăim sub semnul covidului. Pandemia ne-a dat viețile peste cap, ne-a schimbat obiceiurile, ne-a aruncat într-o zonă sumbră, tulbură, neliniștitoare. Dar orice criză are și părți bune: în ea apar noi oportunități care pot fi valorificate în chip creativ. Stând în casă, în perioada de izolare, oamenii s-au uitat la filme, la teatru filmat, s-au plimbat online prin muzee celebre, au ascultat muzică, au inventat jocuri, au ținut jurnale, au scris și, nu în ultimul rând, au citit mai mult. Pe internet au circulat liste de cărți, oamenii schimbând între ei impresii de lectură. La vânzare, a crescut mult cererea pentru e-bookuri, cărțile pentru copii s-au bucurat de mare tre-

chimb teribil spiritul autocritic. Dacă nu aș fi cedat presiunilor (amical) editoriale, sunt de altfel convinsă că nici acum *Corpurile...* care au apărut în plină vară pandemică nu ar fi văzut lumina tiparului. Dacă tot am ajuns aici, să mărturisesc și faptul că, datorită lor, am recitit cu sufletul la gură și lacrimi în ochi cele mai frumoase și mai triste cărți de confesiuni care mi-au căzut vreo dată în mâini: cele scrise de bolnavele de cancer, care au avut puterea incredibilă de a-și consemna, odată cu traumele corporale și psihologice, experiențele autentice transfiguratoare. Și nu poate fi deloc întâmplător faptul că, pe lângă aceste mărturii într-un tot sfâșietoare despre fragilitatea – nu ingenușcherea! – corpului, dar mai ales victoria Spiritului, tot poezia mi-a fost, ca întotdeauna, însoțitorul (și salvatorul cultural) de elecție. Confirmându-mi, din nou, înțelesurile exemplare ale scris-cititului de poezie, pe care cu dreptate extraordinară Mariana Marin îl percepea ca pe un dureros de viu *Apel în sala de disecție*: „Brusc îți aduci aminte că nu ești singur/ și începi să citești./ începi să citești./ începi să citești./ o pagină albă care se scrie singură./ Vrei să treci mai departe./ dar posibila ta moarte îți sare în față cu o păntec/ greoi./ Auzi: nu, sufletele noastre nu pot fi salvate“ etc., etc. Asumându-le, desigur, cu un amendament esențial: în sinistra criză (cum ziceam, de vector pandemic) care parcă nu se mai sfârșește, tocmai ea, poezia, mi-a amintit că, dimpotrivă, *sufletele noastre chiar pot fi salvate...*

Cassian Maria Spiridon

Nu-i mai plăcută zăbavă

Marele miracol pentru mine a fost învățarea alfabetului. Pină la împlinirea vârstei școlare eram între acei, probabil destul de puțini, care, deși crescuseră într-un mediu propice – mama învățătoare; fratele, surorile, absolvenții de diverse niveluri de învățătură –, am fost ferit, cu

program, de a descoperi cifrele și alfabetul. Cauza, explicația era că una dintre surorile, învățând de la ceilalți frați, la trei ani știa a citi, socotii și avea nenumărate poezii memorate, fapt care a avut drept consecință un evident decalaj între ea și colegii ei de clasă întâi, cu urmări nu foarte agreabile. Așa că am intrat în primul an școlar cu maximă curiozitate și fără minimele cunoștințe pe care mai fiecare le prinde din ambianță. Interesele care mă animau erau natura cu toate ale ei, animăluțele de pe lângă casă, scăldatul, alergatul, joaca împreună cu megiesii congeneri... Cine a copilărit la țară, sau măcar l-a citit pe humuleștean, poate realiza cam care era/este universul copilăriei în acel spațiu.

Către finalul primei clase eram fermecat de cunoașterea alfabetului și de miraculoasele lui oferte în descoperirea lumii, grație lecturii, cititului din cărți. În clasa a doua am început să frecventez școala dintr-un mic orașel, centru de raion, după forma de organizare administrativă impusă după bolșevizare. Există, cum era de așteptat, și o bibliotecă raională pe care am început să o frecventez cu asiduitate. Din nefericire pentru pofta mea de cunoaștere, nu puteam împrumuta mai mult de o carte, pe care a doua zi o și restituieam, spre a prelua alt titlu.

În pofida insistențelor mele, un timp nu au acceptat să-mi împrumute mai multe volume odată. Într-o zi, bibliotecarele, intrigate de stăruința mea, pentru a se convinge că nu doar plimb cărțile între domiciliu și bibliotecă, au început să mă chestioneze asupra cuprinsului și, spre uimirea lor, nu lipsită de încântare, le povesteam întocmai cele citite. Convinse, bibliotecarele au acceptat să-mi împrumute câte cărți doream;

normal, în limita puterilor mele fizice de atunci de a le căra. Astfel, frecvența vizitelor mele la casa cârților s-a diminuat, capacitatea și viteza mea de lectură nu-mi asigurau asimilarea prea rapidă a acestora.

Un vis pe care nu-l pot uita, din acea perioadă, este cu trimiteri tot la cărți. Casa în care locuiam avea un perete comun cu biblioteca raională și am visat că am demontat o porțiune din el, loc prin care intram în această împărăție a cârților și mă desfătam răsfoindu-le pe oricare le doream. De reținut: deși căpătaseam dreptul de a împrumuta câte cărți aș fi dorit, aveam totuși un acces limitat la rafturile bibliotecii, în vis mi se împlinea și această dorință. M-am trezit înspăimântat că aș fi adormit de oboseală între rafturi și m-ar fi găsit bibliotecarele.

Ca orice centru de raion din anii cincizeci, și acesta era dotat cu o stație de radiodifuzare care transmitea prin difuzoarele existente la fiecare casă programe de știri, inclusiv culturale, propagandă politică, reportaje etc. în interval orar 5-24. Într-una din seri, confundat în lectură, aud la difuzorul pe care îl țineam permanent deschis pe una dintre bibliotecare, la întrebarile reporterului, înșirînd citiva nume de cititori frunțași – se înțelege, după numărul de cărți împrumutate. Am avut uimirea, elev în clasa a II-a, să-mi aud numele între cititorii frunțași ai bibliotecii raionale.

După atîția ani, sper să fi rămas în continuare pe aceeași listă a mereu tinerei bibliotecare. Că, ne spune cronicarul Miron Costin, unul dintre marii cărturari, *nu este alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cititul cărților*. Pentru mine a rămas, pînă în ziua de azi, cititul cărților o la fel de plăcută și de folos zăbavă.





Liviu FRANGA

Carte și parte

Ideea de a vorbi – este un *colocviu*, nu-i așa?... – acum, aici, împreună, în paginile revistei noastre, de statutul și condiția lecturii în vremurile cel mai puțin interesate de așa ceva (dat fiind că, în astfel de momente, ca societate, punem pe primul plan al interesului comun și general cu totul alte teme și subiecte, afectați fiind, toți, de cumplita nesigurantă a sănătății fiecăruia dintre noi) mi se pare, mărturisesc, și curajos, și provocator în același timp.

Cine se mai gândește, zilele acestea, la carte?

Când numărul infecțiilor grav, care necesită internare urgentă în saloanele de anestezie și terapie intensivă (lugubru faimoasele ATI), depășește numărul paturilor de acolo?

Când cei care ne păresc definitiv sunt rudele cele mai apropiate din familiile noastre: un tată, o mamă, o soră, un frate, un fiu, o fiică? Și noi, neputincioși, nici nu mai putem apuca să ne luăm ultimul rămas-bun de la ei, pentru că n-avem voie să ne apropiem nici măcar de usa de la intrarea unui spital COVID?

Când nu mai există nici măcar un județ în care să nu se fi mutat școala în online?

Când, ca să venim și mai aproape de subiect, auzim, cu neascunsă și așteptată bucurie, că va avea loc, într-un oraș ori altul, câte un târg de carte! Dar, interesându-ne mai aproape, aflăm: „Ne pare rău, da, dar este tot unul virtual. Cu prețuri generoase... Nu doriți să participați?”

Sunt profesor, și amintirile meseriei, mai apropiate sau mai depărtate, nu mă lasă în pace.

Ultima dată când l-am văzut la față pe studenții, în sala de curs și nu înaintea ecranului calculatorului, și am primit căldura privirilor lor, a fost aici, în Bacău, la Universitatea „Vasile Alecsandri”. Atunci, la început de martie al acestui nefecit an, am avut ultima întâlnire, stând față în față, cu studenții. E adevărat, nu ai mei. Nu de la cursurile și seminarele mele, ci ale colegilor de la universitatea cu nume de poet național. Dar ei, studenții, sunt, toți, studenții noștri. Când vorbești cu ei, privindu-le chipurile vii, nu virtuale, afli părți din sufletul și din mințile lor, afli ideile lor și cunoștințele lor din viitoarea profesie, la care se gândesc,

serios și atent, încă din primul an de studii. Ce loc ocupă cartea pentru ei, ce și cât citesc, unde citesc, la ce oră se închide biblioteca – iată ce afli, în mod normal, într-o discuție cu orice student. Mai ales de la Facultatea de Litere.

La un an – nu peste multă vreme – de la începutul acestei nenorociri globale, mi-am putut da seama care este diferența dintre lectura recomandată electronic și lectura vie, cu cartea în mână. Este aceeași ca diferența dintre un student virtual și unul real. Amândoi există, dar unul în potențialitate. Și, mai ales, în latență. Cu cartea este exact la fel. Cartea electronică („e-book”) este la fel de vie ca studentul din ferestruica de pe ecranul videoconferinței. Este ceva viu în stare de latență. O răfoiești cu cursorul, o pipăi cu mouse-ul. Există, este adevărat, nu e o închipuire a minții adormite, dar dispăre în secunda în care dau *click* pe cruciulița în formă de x, din colțul de sus-dreapta al ecranului. Și s-a dus... Cartea pe care o citesc, între coperti care te îmbrăie să le desfăci, ca pe un fruct cu coajă necomestibilă, nu se duce nicăieri, în virtualitate. Măinile mele o duc la locul ei, în biblioteca reală a casei mele reale, pe raftul real, tare, de lemn vechi.

Închei cu o amintire de demult. Intra în sală, odinioară, profesorul nostru de literatură latină Mihai Nichita, în toți anii cât ne-a fost dascăl la universitate, mereu, oră de oră, cu un teanc de cincisăse cărți, uneori și mai mult, la subțioară. Ni le împărțea pe bănci. Vorbea despre ele. I le dădeam, la sfârșitul orei, și ieșea pe ușă la fel cum intrase, cu cărțile la subțioară.

V-aș întreba: poți intra în sală și ieși de acolo cu cărțile din calculator? Nu cu calculatorul, ci cu cărțile. Am nevoie nu să le *descarc*, ci să le citesc. Și le pun una lângă cealaltă și una peste cealaltă. În teancuri, în vrafuri. Apoi, în biblioteca de lemn. Ai carte, ai parte.

Lavinia BRANIȘTE

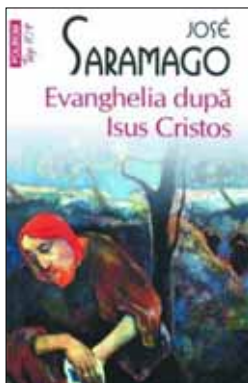
Îmi lipsesc ieșirile și întâlnirile cu oameni dragi

Sunt un om retras, care în ultimii trei-patru ani și-a petrecut viața mai mult citind și scriind. M-am întors la Brăila, acasă la

bunici, după ani buni petrecuți în două orașe mari: Cluj-Napoca și București. La o întâlnire recentă pe Zoom cu câțiva colegi traducători de literatură, m-am prezentat într-un pătrățel întunecos, luminat dintr-un colț de o lampă chioară, deși era înainte de prânz. În camera mea de lucru e mai tot timpul întuneric pentru că aici casa noastră e pitită sub o boltă deasă de viță-de-vie. „Ești pe alt fus orar?” a întrebat o colegă mai în glumă, mai în serios. „Nu, sunt la Brăila”, am zis eu. „Parcă e noaptea polară”, a spus ea și am răs arându-o, eu știind mai bine decât ea că într-un fel nu e foarte departe de adevăr.

De când a început pandemia, cei care-mi scriu încep cu introduceri politicoase de genul „Sper că ești bine în aceste vremuri tulburi...” sau „Sper că nu ești afectată prea puternic...” sau „Ce faci, cum te descurci?” Mi-e un pic jenă să mărturisesc că pandemia mi-a schimbat cu nimic stilul de viață. Eram izolată și înainte. Și cum, după ce m-am dedicat scrisului, nu mi câștig bani aproape deloc, nici economic nu pot spune că sunt afectată, deși înțeleg foarte bine și mă înrăstăiează mult greutățile prin care trec colegii din domeniul cultural. Așadar, nu voi avea nicio poveste dramatică de spus după pandemie despre cum mi s-a schimbat substanțial viața. N-am avut nicio revelație legată de mine însămi în perioada asta, poate doar aceea că m-am pus singură în carantină acum ceva vreme, dar asta nu mi se pare așa tragic. Apreciez tot mai mult liniștea.

Aici unde stau acum, în casa bunicii și a copilăriei mele, mi-am depozitat cărțile adunate de-a lungul timpului, așa că am camerele pline cu rafturi care curg. Aș avea ce citi până la sfârșitul zilelor și dacă m-aș opri din cumpărat cărți chiar acum. Sunt multe necitite, care stau răbdătoare și așteaptă, și altele citite și îndrăgite, pe care le-aș reciti cu plăcere oricând. Sunt acum într-un proces de recuperare a clasicii. Fie i-am citit în grabă în timpul facultății (pentru că bibliografiile erau enorme, fără timp de aprofundare), fie eram prea tânără când i-am citit și aș vrea să văd ce-mi spun acum, fie pur și simplu n-am ajuns la ei. Acum recitesc Proust, de exemplu. Urmează Saramago, pe care nu l-am citit deloc până acum. Citesc în general cam orice îmi pică în



mână, de la istoria Istanbulului modern, de pildă, până la jurnalul unui librar sau cartea unui grădinar despre relația lui cu cărțile. Sunt de asemenea un cititor avid de literatură pentru copii, pe care o descopăr și traducând. (Am tradus până acum vreo patruzeci de cărți pentru copii, meseria pentru care m-am pregătit în timpul studiilor universitare și postuniversitare fiind aceea de traducător literar.)

Evident că-mi lipsesc ieșirile și întâlnirile cu oameni dragi, cu toate că nici înainte nu ieșeam prea mult. Și pentru un spectacol de teatru sau un eveniment literar sau pur și simplu o limonadă cu prietenii, de cele mai multe ori trebuia să mă urc în tren și să merg la București. Orașele (nu neapărat) mici de provincie sunt destul de amoroșite cultural, din păcate. Știu o grămadă de oameni din generația mea care-și petrec pandemia în orașele natale, la părinți, acolo unde au casă și curte și o carantină strictă e mai suportabilă. Speranța mea e ca acest refugiu pe care-l găsec eu acolo în perioada asta să-i pună pe gânduri și să-i mobilizeze ca la un moment dat să facă ceva, să se asocieze și să se implice pentru revitalizarea sau dinamizarea culturală a comunităților din care au plecat.

Alexandru Ovidiu VINTILĂ

A te înfruptă din cărți după bunul plac

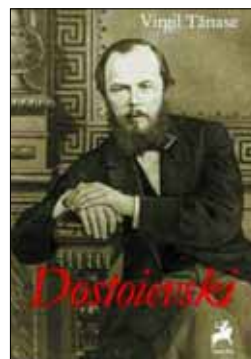
Este limpede că în toată această perioadă de pandemie, când a trebuit să ne autoizolăm, lectura a câștigat teren. Stând acasă, în sfârșit, am avut posibilitatea să mă înfrupt din cărți după bunul plac, fără a ține cont de obișnuitele restricții de timp. Așadar, deși încărcate de o anumită tensiune, de o serie întreagă de restricții, zilele covidiene au avut și părți bune.

Spre exemplu, dacă ar fi să recomand o carte dintr-un jurnal pandemic pe care să presupunem că l-am întocmit, aceasta ar fi biografia „Dostoievski” semnată de Virgil Tănase și apărută la București, la Editura „Tracus Arte”, în 2018. Mi se pare a fi o carte excepțională, documentată impecabil și scrisă cu mâna sigură a unui autor de substanță, care știe să suprindă lucrurile stringente dintr-o viață de om, cu tot ce înseamnă aceasta.

Ediția de față, în limba română, cum spune chiar autorul, nu a fost tradusă, ci rescrisă. Față de ediția în limba franceză, apărută la „Gallimard”, în 2012, Virgil Tănase și-a îngăduit, cum face întotdeauna când reia un text, să-l dreagă, să-l completeze, să-l îmbogățească și să-l aducă mai aproape de ceea ce ar fi vrut să fie. Și este, în mod cât se poate de limpede, o biografie care se citește cum ai lectura un roman-fluviu, despre o viață absolut ieșită din comun, cu o precizie a detaliului fascinantă.

Epicul dens, contrapunctul pe care îl atinge în descrierea unei vieți care devine destin, un roman în sine decelat și redat nouă cu o forță a scriiturii teribile, cu o empatie din care am simțit și noi, cititorii, nevoia să ne cuminecăm. Cu atât mai mult e meritoriu acest volum cu cât autorul nu a lăsat să se strecoare în textul său niciun dram de ficțiune sau idei personale. Prin urmare, o biografie în toată puterea cuvântului, însă scrisă într-un fel aparte, capabilă să cucerească orice lector, cu atât mai mult pe amatorii unor astfel de cărți. Bernard Morlino afirma: „Virgil Tănase parcurge fluviul Dostoievski: copilărie grea, revolta împotriva puterii de stat, patru ani de ocnă, cenzura, răătăcirii, epilepsie, alcool, patima ruletei... Viața lui Dostoievski este un nesfârșit calvar. Cu câteva firești bucurii familiale și profesionale. Dar dacă te gândești la chinurile meseriei de scriitor și la cele ale unui om bolnav, viața lui Dostoievski nu e, mi se pare, decât un șir de drame. Virgil Tănase a găsit cu cale să le retrăiască înfățișându-ni-le, de unde densitatea scriiturii sale”.

Virgil Tănase este scriitor și regizor de teatru, stabilit din 1977 la Paris. A părăsit țara natală, România, în urma faptului că autoritățile comuniste i-au cerut acest lucru. Și asta după ce în Franța i-a apărut un roman interzis în țara sa de origine. În calitate de autor francez a publicat peste treizeci de volume, traduse pe mai multe continente. Rescrise în română, cum este și cazul acestei monografii,



cărțile sale au văzut lumina tiparului în țara unde s-a născut. Mare admirator al lui Dostoievski, a pus în scenă e însuși „Crimă și pedeapsă”. De asemenea, a adaptat pentru scenă și alte texte dostoievskiene. Pe lângă biografia Dostoievski, Virgil Tănase a scris și altele: Cehov, Camus, Saint-Exupéry, Sfântul Francisc din Assisi. Toate acestea au fost publicate în Franța, fiind traduse în câteva țări precum Italia, Rusia, Spania, Brazilia, Japonia, Argentina și România.

Bineînțeles că, pe lângă citit, am și scris. Am finalizat un nou volum de poezie, pe care sper să îl public fie la sfârșitul acestui an, fie la începutul celui viitor.

Concluzia mea este că în pandemie lectura a înregistrat o oarecare creștere. Sper totuși să înceteze cât mai repede zodia covid în care am intrat și să revenim la normalitatea noastră cea de toate zilele.

Nicoleta
POPA BLANARIU

**Pandemic Hub:
lecturi
particulare**

În multe mutări de colo-co-
lo, biblioteca, variabilă ca di-
mensiuni de-a lungul timpului,
de la câteva geamantane la
cățiva pereți, m-a însoțit cu
devotament. Mai totdeauna am
găsit în ea ceva potrivit viz
starea mea de moment. Când s-a
întâmpat altfel, a fost din pricina
unor împrejurări care îmi făceau
țândări atenția, mi-o abăteau
spre totul și nimic. Ceea ce s-a
petrecut de vreo câteva ori în
ultimul an. Într-o seară, în mai
puțin de jumătate de oră, tre-
cuseră în viteză pe strada mare,
claxonând alarmanți, din toți
rărunchii, patru ambulante cu
șoferul și medicul pe locurile din
față, cu mască și echipament de
protecție, înfășurați și gravi ca
niște vestigii egiptene. Am sur-
prins privirea unuia dintre ei,
scrutând obosit strada. Nu era
nimic de adăugat. Am ajuns
acasă, biblioteca era tot acolo,
înșirată cuminte pe lângă pereți,
puțin răvășită în urma unor ges-
turi grabite după un tom sau
altul. Niciun fel de chimie nu-mi
da totuși ghes spre rafturi. Nici
spre maldărele de printruri și
copii xerox...

În seara aceea, povestea din
Decameronul lui Boccaccio, cu
cei zece nobili care părăsesc
Florența devastată de ciumă și
se apără de gândurile negre cu
puterea celor o sută de istorii pe
care și le spun unii altora, mi se
părea din cale-afară de poveste.
Aș fi gustat-o altădată, dar nu
atunci. Era un moment numai
bun să-ți pui întrebări de privit în
gol, în felul lui Emil Nicolaie:
„cum s-ar dezechilibra/ingerul de
la celălalt capăt al balconului/
dacă i-ar smulge o pană din
aripă”? Se înnoptase, ingerul de
la capătul balconului se făcuse
nevăzută, așa că am deschis
televizorul.

Tot făcând zapping după
breaking news, mi-a venit în
minte *Centenarul* lui Constantin
Călin, subtitlul – „în contra
direcției” gregare, vorba lui
Măiorescu – „Lecturi particulare”
(Editura „Babel”, 2019). Cente-
narul l-am marcat, de bine de
rău, unii cu sinceră reverență,
alții mai degrabă oportunist.
Ceea ce n-am rezolvat însă nici
în 2018, nici în 2019 și nici în
ultimul veac ne-a ajuns din urmă
anul acesta, pe timp de pan-
demie. Și plătesc iarăși, ca
acum un secol și ca totdeauna,
cei mulți, fără resurse și fără
contacte înalte, sau idealisti de
care istoria se servește trivial și
fără remuscări. De ce mi-am
amintit totuși de cartea profes-
orului Călin? Pentru că ea dă la
iveală, fără *parti-pris*, niște nea-
junsuri care atamnă greu în mo-
mente dificile ale istoriei noas-
tre, chiar recentissime: lucrul
încropit de azi pe mâine, irres-
ponsabilitatea, oportunismul...
Neajunsuri vechi și vizibile cât
Carpații. Peste toate, „ceea ce
frapează în mod neplăcut e atî-
tudină incoerentă și mai deloc
reflexivă”, constată Constantin

Colocviul Revistei ATENEU

Lectura, în vremuri de pandemie

Călin. Îl poți contrazice? Obser-
vația privește, în primul rând,
contextul Centenarului, dar ea
este de o dramatică actualitate.
Contradictorie, cu eroisme și
meschinării, situația din Regat,
în 1916 – 1918, așa cum o
evocă profesorul Călin, nu este
complet străină de realitatea
ultimelor luni: medici căzuți la
datorie, victime ale epidemiei
(pe atunci, epidemia de tifos
care seceră pe front și în
spatele lui); „întreprinzători”
care profită de pe urma crizei în
care se află țara; înalți funcționari
mai preocupați de ale lor decât
de treburile publice... Peisaj
familiar, nu-i așa? Metehne
morale și administrative trans-
generaționale conduc la efecte
similare. În ceea ce s-a petrecut
cândva, sunt de căutat, ne
recomandă Constantin Călin,
niște „adevăruri elementare, a
cărora amintire ar trebui încă să
conteze, nu doar ca povești, ci
ca îndreptar”. Pentru ca viitorul
să nu ne găsească iarăși
descoperiți. Prezentul ne-a luat
oricum prin surprindere. Pe
scurt, *Centenarul* lui Constantin
Călin e de (re)citit și de luat
aminte. Din amănuntul de viață
zilnică, el scoate învățăminte
fără vârstă.

Am descoperit cuvântul
hublou pe la 11 sau 12 ani,
odată cu o lume fără seamăn,
spre care mă purta submarinul
negurosului prinț Dakkar, *alias*
Căpitanul Nemo, dintr-un roman
de Jules Verne, *20000 de leghe
sub mări*. Din adâncurile ocea-
nului, răsăreau peisaje și fâpturi
de necrezut, pe care le priveam
prin hublourile lui *Nautilus*.
Citeam vrăjită, coverta se topea
în mâinile mele și devenea
încăperea cu perete transparent
a submarinului; paginile se
făceau străvezii, vedeam prin
ele minunățiile dospite în tăce-
rea oarbă a hăului. Descoperisem
cartea într-o vacanță de vară
la țară. Drept urmare, am dispărut
din ograda bunicii și am amuțit
cu totul. Nu apăream nici la
dejun. Eram absorbită de
voiajul exotic. Mai era, în plus,
o diferență de fus orar care
explică schimbările de bioritm:
când se puneau masa, eram
departe, pe alte meridiane,
dacă nu pe altă lume. M-a
ținut o vreme starea asta,
posibil să nu-mi fi trecut de
tot nici astăzi. Chiar și acum,
cuvântul *hublou* este pentru
mine un ochi fermecat, deschis
către ceva special.

Într-o asemenea dispoziție,
într-o seară fără *breaking news*
și fără inger în echilibru instabil
pe marginea balconului, am
deschis cartea lui Carmen
Mihalache, *Hublou* (Editura
Babel, 2019). De acolo, lumea
se vede altfel, nu desăvârșită,
ci umană, răscumpărată printr-o
aură de „frumusețe și empatie”
care este, întâi de toate, în atî-
tudinea celei care privește și
scrie. A căutat întotdeauna –
spune ea – ceva bun, original,
demon de prețuire la cei din jur,
oricâte altele li s-ar putea
reproșa. Carmen Mihalache

știe, fără îndoială, pe ce lume
trăiește, dar nu se lasă confin-
cată de ea. Nu-i lipsește, nici pe
departe, exigenta – are reperi
precise de gust estetic, de
„polițete a inimii”, de moralitate.
Dar exigenta ei este un fel de
busolă pe traseu, nu o grilă
rigidă, în funcție de care să e-
valueze cu morgă oamenii și si-
tuațiile. Pare să-și fi promis să nu
trădeze niște idealuri de o
prospețime adolescențină, pe
care vârsta maturității i-a cerut
să le reconfirme. Ceea ce n-a
fost probabil ușor. Nu întâmplător
il îndrăgește atât de mult pe
Omul din La Mancha, în versi-
unea lui Arthur Hiller, cu Peter
O'Toole și Sophia Lauren. Și
sigur, cu magnificul *Impossible
dream*, un fel de mantra pe care
s-o fredonezi și când ți-e sufletul
înarișat, și când îți mătură aripile
țărâna, poate mai ales atunci...
„To be willing to march into Hell
for a heavenly cause”, „and the
world would be better for this”...
Din altă lume, vă spunem...
Prin *Hublou* lui Carmen
Mihalache curge filmul unor
momente de grație, oameni și
situații care i-au jalonat cursul
vieții, din copilărie și adoles-
cență până la anii maturității.
Din toate, pare să se desprindă
o deviză călăuzitoare: a onora
viata, a proteja adevărul și
noblețea sentimentelor, oricare
ar fi trendul epocii. (În alte pri-
viri însă, *design* vestimentar,
de pildă, Carmen este o *fashion-
istă* fără leac.) O carte de citit
cu o floare în față, cum spune,
fără alte explicații, bunul meu
prieten Dan, cu laconismul lui
de IT-ist. *Hublou* este un amestec
seducător de franchețe și
discreție, de candoare și spirit
critic, de patos și cumpănire
analitică, de incursiune nostal-
gică în trecut și scrutare lucidă
a actualității. De când o citești,
în presă ori în volum, Carmen
Mihalache mă convinge prin ri-
goarea dezinvolvă – fără crispare
și fără compromis – a judecă-
ților, prin autenticitatea scriiturii
care vine din arta de a rămâne
mereu aproape de ea însăși. Ce
mai, „o Carmen”, „o passiona-
ria”, așa cum îi place să spună.

Și văzând zorii zilei mijind,
televizorul se închise singur.
(Era setat să se autocenzu-
zeze.) Mergea în gol, bibliotecă
li treceuse iar pe dinainte.



Lucian VASILIU

**OCHELARIȘTII,
ÎNAINȚAȘII.
Fără discriminare**

„Ochelarii ascund multe
lucruri, chiar și o lacrimă în
ochi.”

Sören KIRKEGAARD

Pandemia, cu partea ei bună,
creativă: ocazie de a ne reforma,
la nivel de Constituție, de
Parlament, de administrație (lu-
crăm cu județe falimentare, după
reforma din anul 1968), de agri-
cultură, de infrastructură, de
sănătate, de piațe (continuăm să
acceptăm misiți, produse dis-
cutabile, în defavoarea celor
sănătoase, locale), de servicii
felurite (plătite din banii noștri).

Este momentul să esențializăm
și noi **actul cultural**, după decenii
de impostură, de maculatură, de
amatorism strigător la cer (cărți
discutabile, presă ridiculă, experi-
mente frivole, grupuri organizate
de autori submediocri, solidari în
discreditați și intoxicați) etc., etc.
Astfel, sub semnul exigențelor
maioresciene, de la *Junimea* de
odinioară, ne străduim să pro-
movăm valoarea. Mi-am schimbat
relativ recent ochelarii („înain-
tașii”) și citeșc de parcă nisipul din
clepsidră s-ar scurge mai repede
decât altădată! Covid-19 se pare
că nu poartă ochelari! Nici de
soare, nici de sudură, nici de con-
tact (doi metri distanță!), nici
ochelari de protecție pentru
viitoarea zăpadă. Covid-19 nu
citește, nu se spală pe mâini, nu
poartă mască, nu are cărți și
reviste în bibliotecă, sfidează educa-
ția (religioasă, civică, sanitară,
lingvistică etc.).

Evităm comercialul facil, ex-
perimentul frivol, zgomotul zarafilor,
frenezia distracțiilor superficiale,
lacunele de memorie, ostentația
îmbogățită, suficiența adminis-
tratorilor etc. Încă (ne păstrăm)
patrimoniul de idealism: citim și
edităm documente relevante,
inedite (diasporă, exil, migrație),
precum, selectiv, cărți editate la
JUNIMEA: acad. Mihai CIMPOL,
Epoca Eminescu, colecția
„Eminesciana” 100; istorie docu-
mentată, netrucată (Valeriu
CERBA, *Adevărul despre agre-
siunea rusă în Transnistria*,
colecția „Historia Magistra Vitae”);
cărți de medicină (Dr. Ostin C.
MUNGIU, *Confesiuni farmecologice*,
colecția „Esculap” nr. 174), de
dialoguri (microbiologul și jurnali-
stul Vania ATUDOREI, stabilit în
Canada, cu un excepțional volum-
document de interviuri, pe diferite
palieri culturale), cărți de ese-
uri-publicistică (universitarii
Alexandru CĂLINESCU, *Instan-
tanele cu final deschis*, colecția
„Colocvialia”; Nicu GAVRILUȚA,
Viata, un ritual inițiativ, colecția
„Exit”; Ovidiu LAZAR, *Cehov,
doctorul*, colecția „Exit”; și Emilian
GALAIȚU-PAUN din Chișinău,
*Cărțile pe care le-am citit, cărțile
care m-au scris – Lecturi
la hautevoix*, colecția „Colocvialia”);
poezie de calitate: Cristina

HERMEZIU (Paris), Ioan
MOLDOVAN (Oradea), Ștefan
MITROI (București), Eugen
URICARU (da, poetul!), de pildă;
proză de Paul TUMANIAN,
George DAVID, Octavian SIMU
(București), Viorel SAVIN
(Bacău), Ovidiu PECICAN (Cluj-
Napoca), Gheorghe SCHWARTZ
(Arad), Mihaela PERCIUN,
Gheorghe BUDEANU (Chișinău),
Dorin MURARIU (Lugoj).

Vom edita o carte UNICĂ (va fi
tipărită de Sfintele PASTI 2021),
semnată de poetul infașgabil și
indicibil Ovidiu GENUARU (nu
devăluim mai multe!).

De asemenea, menționăm
(recent editat, de mare impact, în
parteneriat cu Universitatea
„Petre ANDREI”) dedicat
Covidului, tomul coordonat de
Sorin BOCANCEA, cu semnături
prestigioase, precum dr.
Alexandru-Vlad CIUREA, dr.
Carmen-Mihaela DOROBĂȚ,
dr. Diana CIMPOESU, preot
Constantin STURZU, jurnaliști ca
Irina PĂCURIARIU, Cristina
LIBERIS, Iulian CHIFU, erudiți
precum Radu CARP, Bogdan
GHIU, Bogdan CĂLINESCU
(Franța), Emil HUREZEANU
(Germania).

De un timp, colecționez cărți
din anul în care mama mi-a dat
viață. Citeșc, mă minunez și mă
„instruiesc”, uzând de înaintașii
(ochelarii) mei noi. Parcurg, așez
în raftul 1954 cărți precum:

- PARTIDUL MUNCITORESC ROMÂN (sic!) – PARTID DE TIP NOU – FORȚA CONDUCĂTOARE ȘI INDRUMĂTOARE A POPORULUI NOSTRU. În ajutorul propagandistului. București, Editura de Stat pentru Literatură Politică. Tiraj 40.000 exemplare;

- C. PÎRVULESCU, *Critica și autocritica, forță motrice a construcției socialismului*. București, Editura pentru Literatură Politică. Tiraj 40.000 + 300 exemplare;

- DEPUTATUL SOVIETIC, SLUIȚOR AL POPORULUI. În ajutorul Statului Populare. Ediția cu II-a. Editura de Stat pentru Literatură Științifică, 1954. Tiraj 60.000 + 100 exemplare;

- LIMBA ROMÂNĂ (sic!) CONTEMPORANĂ. Manual pentru Instituțiile de învățământ Superior. De acad. prof. Iorgu IORDAN, București, Ministerul Învățământului, 1954;

- A. D. ADO, *Antigenele. Excitanți neobisnuți ai sistemului nervos*. Traducere din limba rusă de dr. E. Golde. București, Editura de Stat pentru Literatură Științifică, 1954. Tiraj 3.000 + 100 exemplare;

- Eugén FRUNZĂ, *Fată-n fată*. București, ESPLA. Tiraj 6.090 exemplare.

Cităm: *Dar cit voi fi, tot am să
cînt*
*Viata nouă, roșu steag,
Să aștept toți ce mi-a fost drag
Și ce mi-a fost pe lume sfînt!*
Toate, cărți apărute în anul
1954!

P.S.: Cea mai plăcută lectură
a acestor zile a fost RE-LEC-
TURA *Jurnalului* impresionant,
scris de nemțeanul Aurel
DUMITRASCU, editat de
Adrian ALUI GHEORGHE!

**Premiul
de Excelență**



**Cassian
Maria Spiridon**

**Deschidere culturală
națională**

Vreau să subliniez de la început că Revista „Ateneu”, pentru mine, este și o revistă de suflet acum, pentru că am aici o rubrică de poezie – „Dintr-o haltă părăsită”. Mulțumesc și pe această cale redacției pentru faptul că găzduiește număr de număr *halta mea părăsită*. „Ateneu” este practic cea mai importantă revistă din municipiul Bacău, cu deschidere culturală națională. Îmi amintesc cu încântare de faptul că în urmă cu mai bine de două decenii Revista „Ateneu” mi-a acordat *Premiul pentru poezie*. Acum află că mă onorează cu *Premiul de excelență*. Mulțumesc foarte mult pentru onoarea pe care mi-o face Revista, mulțumesc doamnei Carmen Mihalache și colectivului redacțional, juriului, pentru decizia luată. Le urez succes în continuare tuturor, mai ales că deja au peste jumătate de veac de când există în serie nouă și, în plus, că este revista înființată cândva și de marele poet George Bacovia.

**Premiul
pentru
Publicistică**



Liviu Franga

**Șansa
publicisticii literare**

Publicistica, pentru un scriitor dar și pentru un om de știință, nu înseamnă o construcție și nu presupune un efort marginal.

**Premiile
Revistei ATENEU - 2020**

Premiile Revistei *Ateneu* au o îndelungată și frumoasă tradiție, fiind acordate încă din anul 1971, de la prima ediție a Festivalului Literar-Artistic „George Bacovia”. Au fost câteva întreruperi, fiindcă revista a fost și ea sub vremuri, nevăzând un drum lin, pentru ca, din anul 1984, admirabila inițiativă a redacției să fie reluată, premiile „Ateneu” devenind o veritabilă instituție care recunoaște valoarea, o confirmă și o omagiază.

Pentru cel care este un scriitor, a face publicistică înseamnă a practica în același timp mai multe genuri literare, în care produsul lui se poate foarte bine încadra sau cu care coincide ca resort și stimulente intelectual. Pentru mine unul, a scrie publicistică este totuna cu a ține un jurnal, este totuna chiar cu a scrie proză (granițele de altfel sunt foarte labile). Poate părea ciudat, însă a scrie o tabletă, a scrie o cronică înseamnă a-ți imagina un poem eliberat de constrângeri, dar care are toată arhitectura și viziunea unui poem obișnuit. Și așa mai îndrăzni ceva: pentru un scriitor, pentru un iubitor al literaturii, în egală măsură, publicistica înseamnă a pune în scenă, într-un număr foarte redus de rânduri, un spectacol, în care publicistul este în același timp actor, scenograf, scenarist și nu în ultimul rând regizor. Chiar în Revista „Ateneu”, rubrica „Vade mecum” este una de graniță între publicistică și creația literară propriu-zisă. Și dacă așa putea, așa răspunde la o întrebare pe care mi-o pun mie însumi: „Ce șansă are publicistica în raport cu literatura, în sensul creației ficționale?” Eu cred că ambele au aceleași șanse; cel puțin publicistica, scrisul în revistele literare, presupune tot atâta șansă de dăinuire ca și literatura, în sensul cel mai larg al cuvântului. De ce? Pentru simplul motiv că și textele pe care le publici sub formă de critică, sub formă eseistică, sub formă istoriografică sau sub oricare altă formă într-o revistă de cultură – de cultură literară în mod special – sunt adunate, imaginat, ca pagini ale unei cărți. Și cum spunea Călinescu – pe care l-a citat doamna Carmen Mihalache, directoarea Revistei „Ateneu”, în recentul său volum intitulat „Hublou” –, publicistica nu există decât atunci când ea se adună între copertele unei cărți. Șansele sunt aceleași, scriitorul este același, fie că este un publicist, fie că este chiar un om de știință. Să ne aducem aminte câte cazuri de scriitori provenind din zona științifică nu au existat și există. Nu în ultimul rând cititorul este cel care dă verdictul și care face să dăinuie rubricile din paginile unei reviste. Argeșii, unul dintre farurile luminoase ale poeziei românești, îi aducea scrisului cinstea lui, cinstea

Acum, la mijloc de noiembrie 2020, continuăm această manifestare tradițională în condiții speciale, generate de pandemie. Actuala ediție a fost una online, pe care o facem cunoscută cititorilor noștri printr-un video realizat la Studioul „Chromatique Bacău”. Juriul care a acordat premiile este format din redactorii revistei: Ioan Dănilă, Adrian Jicu, Marius Manta, Dan Perșa, Violeta Savu și Carmen Mihalache (președinte). (Red.)

tuturor cititorilor, pentru că prin sine o carte de literatură este frumoasă.

**Premiul pentru
Studii Critice
Interdisciplinare**



Emanuela Ilie

**Restabilind
încrederea**

Dragi prieteni, distinși camarazi de suferințe și mai ales de fericiri critice! Vă rog să-mi permiteți mai întâi să evoc un moment similar, în care cred că am dat dovadă de o mare stângăcie. Acum vreo treisprezece ani, primind *Premiul pentru debut* al Revistei „Convorbiri literare”, emoțiile realmente m-au copleșit, încât am uitat mai mult de jumătate din citatul altminteri foarte scurt din Constantin Noica, în jurul căruia intenționam să brodez niște fraze serioase despre utilitatea reală sau despre valoarea unui premiu oferit la începutul unei cariere critice. Amnezia temporară și bălbăiala rezultată m-au determinat, firește, să-mi promit solemn că pe viitor orice acceptare de premiu va fi însoțită de o reverență pe cât posibil demnă, sută la sută onestă și cât se poate de scurtă. Așadar, distinși membri ai juriului, vă mulțumesc din suflet pentru acest premiu, unul deosebit de onorant, dar și, mărturisesc, neașteptat. Cu atât mai mult cu cât într-un context metacritic de-a dreptul excepțional – în care mi se pare că, pe fondul sociomedical

cunoscut, armele anumitor grupări sau cercuri de influență virtuală s-au cam ascuțit, iar singurătatea de cursă lungă a unor critici sau scriitori ce își asumă riscul neapartenenței s-a cam radicalizat –, acest premiu mi-a restabilit încrederea: pe de o parte, în puterea unei lecturi cu adevărat simpatetică; pe de altă parte, în onestitatea instituțiilor literare serioase și de tradiție. În fine, vă mai rog să-mi concedeți un mic gest omagial. Dacă volumul le este dedicat celor doi copii ai mei (Ilinică și lui Matei, ale căror venituri miraculoase pe lume au dat corpul unei fericiri altminteri asimptotice), *Premiul* oferit cu atâta generozitate de Revista „Ateneu” le este dedicat scriitorilor care au știut să-și transforme traumele corporale în atașante intrupări editoriale, pe care le-am citit în primul rând ca elogii mai mult sau mai puțin voalate, dar pline de o combustie emoțională fără precedent, aduse spiritului, care știe să iasă oricum învingător.

**Premiul
pentru Proză**



Lavinia Braniște

O carte și cititorii ei

Mă bucur să fim împreună acum, deși chiar ne imaginăm că suntem împreună și suntem nevoiți să comunicăm cu aceste mesaje înregistrate video (eu, de exemplu, acum mă văd pe mine în ochelari). Vă salut și vreau să mulțumesc Revistei „Ateneu” pentru acest premiu,

care înseamnă foarte mult pentru mine, de vreme ce îl primesc după publicarea unei cărți la care am muncit destul de mult și care mi-a pus semne de întrebare. În timp ce lucrăm la ea, am avut poticneli și m-am întrebat de multe ori dacă are rost să o duc la bun sfârșit. Tot ce s-a întâmplat după publicarea acestei cărți a venit într-un fel să confirme faptul că n-am făcut rău încheind-o. Mă bucur mult că își găsește cititori și că își face loc încet, încet către aceștia. Îmi pare rău că nu ne putem vedea în persoană; sunt convinsă că ar fi fost o energie bună și câteva zile foarte faine acolo, la Bacău. Dar bine că există internet și că putem comunica așa. Mă bucur că acest eveniment se ține. Încă o dată, mulțumesc! Eu vă vorbesc acum din casa bunicii mele de la Brăila, deși mi-ar fi plăcut să fiu în toamna asta la Bacău, să ne întâlnim și să stăm la povești. Cu siguranță vor fi ocazii să ne vedem în persoană și să simțim energia și bucuria întâlnirilor. Sper să trecem cu toții peste perioada aceasta și să ne trezim așa, într-o primăvară normală, cât de curând posibil.

**Premiul
pentru Poezie**



**Alexandru Ovidiu
Vintilă**

**Instituție culturală
cu tradiție**

Vreau pe această cale să-mi exprim gratitudinea pentru cei care mi-au oferit acest premiu, colectivului redacțional al Revistei „Ateneu” din Bacău. Reverența mea le este adresată Domnilor Lor. Un premiu acordat pentru poezia din cel mai recent volum al meu, intitulat „Transparența unui popor de foci”, înseamnă foarte mult pentru mine: o dată pentru că îmi este acordat de o veritabilă instituție culturală cu tradiție și de certă valoare și pe de altă parte, deoarece îmi dau seama că poezia mea și-a atins scopul. E un moment de bucurie, onorant, așa putea spune chiar magic, pentru care vă sunt recunoscător. Trăiască așadar poezia și marii visători!

Dan PETRUȘĂ

Mitul androgenului. Câteva cuvinte despre sexualitate

Dacă voi publica o carte „despre iubire”, cum cred că se va întâmpla în curând, mi-am spus că din ea nu trebuie să lipsească unele note despre *incest* și *homosexualitate*, fiindcă, orice s-ar spune, prin acestea putem observa, cu o oarecare sfială, moduri de manifestare ale Erosului. Am scris și publicat deja un eseu, „Amintiri despre Oedip”, în care am refăcut complicata paradigmă a eroului mitic, zăbovind apoi asupra tragediilor lui Sofocle și a „complexului Oedip”, pe care Freud l-a „descoperit”. În ce privește homosexualitatea, a trebuit să mă întorc la *cei vechi*, la discursul lui Aristofan din *Banchetul* și la ce mai spune știința despre sexualitatea omului.

Revenind așadar la *Banchetul* lui Platon, mărturisesc că m-a surprins întotdeauna modul firesc al *celor vechi* de a vorbi despre homosexualitate. Iudeocreștinismul, apoi islamismul (și nu numai), prin majoritatea heterosexuală, i-a transformat pe homosexuali în proscrisi, prigonindu-i. Diotima (în *Banchetul*, 211d), adresându-se lui Socrate, îi amintește de „tinerii frumoși și copilandrii care vă tulbură când îi vedeți, pe tine și pe atâția alții”. Nu rezultă nici din acest context și nici din multe altele că homosexualitatea, masculină în acest caz, ar reprezenta o impietate. Nimeni pe atunci nu era disprețuit sau prigonit pentru orientarea sa sexuală.

Poate că și noi, astăzi, am putea învăța câte ceva din toate acestea. Tânărul și frumosul Charmides, personaj eponim al altui dialog al lui Platon, așezându-se între Critias și Socrate, îl face pe cel din urmă să recunoască: „Ochii îmi lunecară o clipă prin deschizătura tunicii lui (a lui Charmides, subl. noastră) și pe dată simții că mă aprind și-mi pierd cumpătul” (*Charmides*, 155d). Mai amintesc, printre altele, păstrându-mă în limitele subiectului, de generalul teban Epaminondas, care a înființat un „batalion sacru”, o formațiune militară de elită, alcătuită din o sută și mai bine de perechi de tineri homosexuali. Când luptătorii Tebei, conduși de generalul amintit, i-au învins pe spartani în bătălia de la Leuctra, în anul 371 î.H., victoria s-a întemeiat mai ales pe o strategie militară adecvată momentului. Însă unii comentatori ai bătăliei au exagerat rolul „batalionului sacru”, în măsura în care Epaminondas mizase pe faptul că, în timpul luptei, fiecare dintre tineri era în stare să moară pentru iubitul său aflat în pericol. Eu înclin să cred că lucrurile sunt mult mai simple: tinerii homosexuali erau capabili de sacrificiul suprem pentru cetatea lor ca oricare alt soldat teban... Și celebra Sappho, născută parcă nu întâmplător pe insula Lesbos, amintește de iubitele ei în poezii. Iar Teocrit, în a doua sa idilă, intitulată „Vrăjitoarele”, vorbește deschis

despre bisexualitate. Simeta, eroina idilei, este părăsită de tânărul Delfis. Împreună cu sclava ei, pe nume Testilis, fierbe niște ierburi, noaptea, la lumina lunii, încercând o „vrajă de despărțire” prin care tânărul să uite noua iubire: „Ori că-i femeie, ori că-i bărbat acel ce se culcă cu dânsul/ Delfis să-i uite...” E limpede: orientarea sexuală nu constituia o problemă.

Poate că cel de-al Săptelea Sacrament al Bisericii Catolice, căsătoria, a fost pus pentru prima dată în discuție ca principiu de Papa Francisc, pe 21 octombrie 2020, când a susținut, surprinzător, parteneriatul civil pentru persoanele homosexuale. Că și acești oameni sunt „copiii lui Dumnezeu”, cum afirmă papa, nu mă îndoiesc. Încă nu știm dacă nu cumva afirmațiile Suveranului Pontif reprezintă „o bombă cu ceas”, cum cred unii comentatori ai acestui moment cu adevărat istoric...

Ce mai spune știința

Încercând să vorbesc despre homosexualitate, m-am străduit să nu depășesc linia subțire dintre naivitate și prostie. Unii oameni de știință cred că au descoperit așa-numiții hormoni ai dragostei (dopamina, serotonina, endorfinele, oxitocina, adrenalina), ale căror proporții, în sângele nostru, reprezintă cauza secretă a nasterii acestui sentiment. Mă tem că în acest caz iubirea este amestecată cu fiziologia organelor noastre și că observația lui Ortega y Gasset, din „Studii despre iubire” (Buc., Editura Humanitas, 2001, p. 243), este corectă: „Iubirea este [...] o *instituire*, o invenție și o disciplină omenească, nu o rudă a digestiei”...

Am citit nu de mult un studiu, „Gen și sexualitate”, semnat de doi universitari ieșeni, Tudor-Ștefan Rotaru și Liviu Oprea, care face parte dintr-o carte intitulată „Bazele comportamentului social în sănătate”. Folosind o bibliografie redutabilă, întemeiată pe cercetările în domeniu din ultimele decenii, aceștia susțin că masculinul și femininul reprezintă o falsă pereche de contrarii, că există mai multe tipuri de manifestare a masculinității și feminității (din moment ce putem observa, de exemplu, bărbați care se epilează și femei interesate de motocicletă) și că problema genului trebuie discutată adevărat în afara sexului: „Dacă sexul reprezintă diferențele anatomice și fiziologice care definesc corpurile bărbatului și femeii, genul, prin contrast, face referire la diferențele psihologice, sociale și culturale”. Ei conchid: „Genul nu este, în mod obligatoriu, un produs al sexului biologic”. Înțelegem de aici că în timp ce sexul este un dat biologic, genul se construiește în cadrul relațiilor interumane, fiind un fapt de cultură, care ni se induce, de mici, pe baza sexului vizibil. Într-un capitol al studiului, intitulat „Identități LGBTQI și sănătate”, cei doi „traduc” abrevierile, pentru cei care nu le cunosc: lesbiene, gay, bisexuali, transsexuali, queer și intersex. Autorii precizează că orientarea sexuală este discutată, de regulă, „în termenii a trei categorii: heterosexual (atracție față de membrii celuilalt sex), homosexual (gay și lesbiene, atrași de membrii aceluiași sex) și bisexual (atracție deopotrivă față de bărbați și de femei)”, preluând comentarii și analize, printre multe altele, din *American Psychological Association*, 2008. Tot de aici autorii studiu-

lui extrag ideea conform căreia, în urma cercetărilor din ultimele decenii, homosexualitatea n-ar fi o „alegere conștientă”, ce poate fi schimbată, și nici o „patologie mintală”, care să aibă nevoie de tratament; de asemenea, homosexualitatea n-ar fi cauzată de aspecte din relația individului cu părinții. În consecință, homosexualitatea este considerată astăzi o variație normală și pozitivă a orientării sexuale umane, iar nu o aberație, o boală... Pentru mine însă e limpede că n-am de unde să știu în ce stadiu se află cercetările în domeniu și nici nu pot susține dacă orientarea sexuală în discuție este „normală” sau nu. De altfel, textul studiului este însoțit de o precizare simptomatică: „Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene și a Guvernului României”, o sugestie tacită că cercetarea este departe de a se fi încheiat.

Citind și recitind discursul lui Aristofan

Se poate observa cu ochiul liber în dialogurile lui Platon că homosexualitatea masculină (sau feminină) nu contraria pe nimeni, fiind considerată o manifestare firească a sexualității. Există, desigur, argumente „mitologice” în stare să lămurească originea acestor orientări sexuale. Poate că toți elinii cunoșteau faptele mitului povestit de Aristofan în *Banchetul* lui Platon, pornind de la afirmația personajului: „Trei genuri de oameni au ființat la început, nu ca acum”, când sunt două. Am putea înțelege, fără să greșim, că acele trei genuri erau bărbatul, femeia și androgenul. Tăierea în două, de către Zeus, a androgenilor a ocupat prim-planul interesului nostru cultural, hrănind de-a lungul timpului o întreagă literatură prin ideea că rolul lui Eros era acela de a aduce la un loc părțile care formau odinioară o singură ființă. Orientarea heterosexuală este explicată cu limpezime de către Aristofan: „Acei dintre bărbați care sunt frântură din ființa ambigenă, numită odinioară androgen, iubesc femeile [...] La fel cu femeile iubitoare de bărbați” (*Banchetul*, 191d), care provin și ele din tăierea ființei androgine. Așadar, dacă

n-am uitat că la început, cum susține Aristofan, au ființat „trei genuri de oameni”, înseamnă că impetuosul Zeus, după ce a tăiat în două pe androgeni, și-a continuat treaba cu celelalte două feluri de oameni, bărbatul și femeia: „Cât despre cele ce-au rezultat din tăierea femeii, acestea nu dau nicio atenție bărbaților; înclinarea lor este tot către femei [...]”. De altă parte, cei ce provin din tăierea bărbatului [...] iubesc pe bărbați” (*Banchetul*, 191e)... Se observă deci explicația mitologică a homosexualității, pe care trebuie s-o înțelegem ca naturală, cum era și în opinia *celor vechi*... În studiul său despre celebrul arab andaluz Ibn Hazm (a cărui carte, „Colierul porumbiței”, era închinată unui bărbat), Ortega y Gasset parafrazează una dintre observațiile traducătorului spaniol, Garcia Gómez, care mi se pare corectă atunci când susține că „iubirea e indiferentă față de diferențele sexuale” sau de gen, cum am spune noi astăzi... Revenind la Platon, e de presupus că același Eros îi îndeamnă pe gay și lesbiene, pentru că și ei reprezintă jumătățile unui întreg... Bărbații homosexuali, aflăm de la Aristofan, „nu dau vreo atenție căsătorilor, nici procreației copiilor; sau o fac numai siliți de lege” (*Banchetul*, 192b). Ultima aserțiune se susține prin ceea ce știm despre vechii greci: prima datorie a cetățeanului era în legătură cu binele polisului. Altfel spus, bărbații homosexuali se căsătoreau totuși cu o femeie „numai siliți de lege”, pentru că urmașii vor munci pentru cetate sau o vor apăra cu armele. Deși Socrate, așa cum am exemplificat mai sus, „se infierăbântă” la vederea unor tineri frumoși, el este înșurat totuși cu Xantipa. Într-o posibilă conversație cu Alcibiade, pe care o consemnează Diogenes Laertius, în „Despre viețile și doctrinele filozofilor”, Socrate afirma că-și suportă nevasta cicălitoare pentru că, zicea el, „îmi dă copii”. Altfel spus, prin Xantipa, el își făcuse datoria față de Atena...

Voi consemna acum un comentariu al lui Patrick Süskind, din cartea sa „Despre iubire și moarte”. Am mai făcut referire la autor și la cartea acestuia în „Blasfemii. Ecouri din contemporaneitate”, subliniind acolo comentariile sarcastice și păgubitoare ale autorului care deformează intenționat semnificația scenei învierii lui Lazăr. Cînsimul enorm al lui Süskind este



• Cristina Ciobanu

însoțit mereu de credința tacită că tot ceea ce spune este corect și esențial. Căutând o secvență anume, despre care voi aminti imediat, am dat mai întâi peste concepția lui privitoare la fenomenul „tâmpirii prin iubire”. Cuplurile de îndrăgostiți înclină, susține Sűskind, „spre autism în doi” sau/și spre aroganța de a crede că iubirea lor este unică... Acestea ar fi semnele prin care se poate demonstra, crede autorul, că îndrăgostiții „disprețuiesc lumea și pe toți ceilalți oameni care nu cunosc sfântul delir erotic, privindu-i astfel doar ca pe niște imbecili cărora le pot arăta degetul mijlociu”. Cam acesta este stilul și, desigur, omul Sűskind... Dar autorul nu vede, fiindcă nu vrea, se pare, că „tâmpirea prin iubire” – cât și, adaug, aspectele mai mult sau mai puțin patologice (crime pasionale sau agresivități domestice, „din iubire”) – reprezintă excepții de care se ocupă o anumită ramură a medicinei. În mod esențial, iubirea este însoțită mereu de generozitate. Îndrăgostitul nu disprețuiește lumea, ci o iubește, așa cum Romeo și Julieta începuseră să-i iubească pe cei pe care îi urăseră până atunci...

Sűskind renunță totuși la cinism și sarcasm atunci când comentează o întâmplare din viața lui Thomas Mann, pe care marele scriitor o consemnase în jurnalul său intim. În vara anului 1950, acesta avea 75 de ani și se afla, pentru trei săptămâni, la Grand Hotel Dolder din Zűrich, împreună cu soția și fiica cea mare. Înșă cel care era înșurat de patruzeci și cinci de ani și avea șase copii se îndrăgostește pe neașteptate de un ajutor de bucătar, din acest nivel, dar îl stărnește și îl farmecă, deși tânărul e departe de a fi un Alcibiade sau un Charmides. E și bucurie, și durere în simțămintele sale. Mann l-a inclus pe acest tânăr într-o „galerie”, alături de alți patru, cărora le datora, cum notează Sűskind, „cele mai de seamă experiențe sufletești [...]”. Și cheinerul va avea parte de un [...] monument [...]: va deveni stimul artistic pentru

ultima operă a scriitorului”. Ceea ce tocmai consemnează Sűskind îi contrazice propria teză a „tâmpirii prin iubire”, semn regretabil pentru un creator care, nu mă îndoiesc, își dorește notorietatea.

Eros și logos

Se adevăr putem extrage din cele consemnate mai înainte? Oricare ar fi orientarea sexuală a individului, iubirea îl înfrumusețează pe dinăuntru... Și, pe de altă parte, poate că Agaton, personaj în *Banchetul*, are dreptate atunci când se întreabă retoric: „Oare nu știm că oricui acest zeu (Eros, subl. noastră) i-a slujit de învățător a devenit renumit și superior, pe când acela de care nu s-a atins a rămas în întuneric?” Înclin să cred că Diotima (în *Banchetul*, 204b) are și ea dreptate atunci când afirmă că Eros, ca *daimon*, ca mijlocitor între zei și oameni, este „filozof”, adică o prezență lăuntrică în procesul gândirii, filozofia devenind astfel „traducerea erosului în logos”, cum susține sud-coreeanul Byung-Chul Han în finalul cărții sale, de care am mai vorbit, intitulată „Agonia erosului și alte eseuri”. Alcibiade, făcând în același dialog elogiul lui Socrate, afirmă că ori de câte ori îl ascultă pe acesta, se înflorează, pentru că în discursul său există, înțelegem noi, o *seducție erotică*. Absolutizând, aș spune că oricare ar fi tema, fără Eros, orice discurs este sterp și, în consecință, fără forță. Așa se explică probabil puterea de seducție pe care o exercită asupra noastră marile opere. Ne fascinează, în egală măsură, *Cântarea cântărilor*, prin neasemuita frumusețe a iubirii dintre bărbat și femeie, cât și „Colierul porumbitei”, a celebrului arab andaluz Ibn Hazm, prin delicatețea și profunzimea sentimentelor unui bărbat pentru un alt bărbat. În această privință, heterosexualii și homosexualii par să se asemene până la identificare...



• Ilie Boca

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Gellu Dorian

Gramote



De când am obținut un exemplar din „Gramote”, volumul de poezii al lui Gellu Dorian (Iasi, Ed. „Junimea”, Colecția „Cuvinte migratoare”, 2020), am tot citit din carte. Îmi place să citesc poezii pentru starea deosebită transmisă de ele. Dar când vrei să consemnezi volumul, devii dator unei ambiții: să-i decodezi cifrul. Nu știu dacă o fi adevărat, dar se spune că George Călinescu soma poezii să-i dezvăluie cheia poeziei lor. Este ceea ce uoară. M-am gândit să merg și eu pe ea. Înșă, cum nu puteam descinde cu un comando la Botoșani, ca să obțin prin amenințări și tortură cheia șipetului cu avuții, mi-am spus că noi avem Google și voi găsi în interviurile date de Gellu Dorian informații de ce îl animă interior ca poet. Deoarece „cheia” ce este dacă nu acele gânduri care asigură accesul către „sufletul” poetului (cum era numit pe vremuri), către obsesia sa poetică (așa numită în modernitate), mă rog, către miezul sinelui său ce plămădește poezia. N-am găsit însă nici o mărturisire. Gellu Dorian având o biografie culturală în care intră crearea unei reviste („Hyperion – Caiete botoșănen”), inițierea Congresului Național de Poezie, a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni luceafărului” (printre altele), este întrebat mereu despre ele și aproape deloc despre poezia sa, romanele sale, dramaturgia sa. Probabil, creațiile sale în spațiul public acoperă cu un văl creațiile sale literare, ale unui mare creator de literatură, unul dintre cei mai importanți creatori literari contemporani. Negăsind ce căutam, mi-am spus că nu-mi rămâne decât calea grea. Să caut „cifrul” în înșăși poezia sa, cifrul ce deschide calea către sufletul său și să văd dacă mă voi mulțumi pe mine înșuri cu avuțiile găsite. Și asta deoarece nu se poate să nu-ți sară în ochi complexitatea viziunii artistice propuse de Gellu Dorian, cu un centru de gravitație greu de prins până când nu dai seamă de toate convergențele tematice și ale sensibilității.

Dincolo de ancorarea în real, dincolo de inteligență, Gellu Dorian conține în sine o imensă plămadă poetică. O nebulosă cât o galaxie, un urias nor plasmatic și el nu ar exista... Nu ar exista, desigur, în lipsa sensibilității poetice, dar nu la asta mă gândesc acum, ci nu ar exista în lipsa unei porniri irepresibile de a visa.

Citind poeziile din „Gramote”, eram cutreierat de imagini puternice, vizionare și complexe ca într-un vis. Ceea ce este rodul talentului poetic. Dar vedeam și o latură „rațională”, o construcție a cărții, care este rodul inteligenței artistice.

Dacă în peștera lui Polifem descoperi o ambianță bahică, în poezia lui Gellu Dorian descoperi ocrența eminesciană. Încep cu această observație nu pentru că ea ar fi cea mai importantă, dar cum noi de la Râm ne tragem ca neam, poezia lui Gellu Dorian se naște în spațiul geografic tutelat de cuvântul poetului de la Ipoțești. Este o ambianță deloc servilă, așa cum

este cea a imitatorilor eminescieni, ci intertextuală. Sugestii presărate ici-colo ca sarea în bucate. „Eminescu” este doar un agent, așa cum și realitățile lumii sunt agenți ai comunicării dintre poet și cititor. Eminescu este o realitate premergătoare, ca și realul.

Dar până să observi aceste lucruri în „Gramote”, îți sare în ochi tristețea ce străbate poezia lui Gellu Dorian. Sau, ca s-o numesc mai adecvat, sentimentul solitudinii. Un sentiment apăsător față de cel bacovian, deoarece Bacovia își trăiește triumfal singurătatea, se bucură de ea. Mai observi și faptul că spațiul nu există decât atunci când apare ființa („Locul”). Cu ființa ia naștere locul, pentru că ea trebuie să stea undeva și astfel să concretizeze lumii, o face reală. Este o cosmogonie sui-generis. Deloc eminesciană. Pentru că, așa cum spuneam, Gellu Dorian nu este cu nimic tributar conceptual lui Eminescu, ci doar îl consideră o realitate premergătoare a lumii și existenței noastre, așa cum este, de pildă, pământul patriei. Și mai sesizezi ceva: eul liric al poetului este un observator aflat dincolo de granițele lumii noastre. Iar Gellu Dorian în carne și oase nu este, în lumea noastră, decât o proiecție a acestui observator. Prin eul liric poetul se creează și se observă și pe sine, așa cum creează și observă întreaga lume. Fiind distantat, perspectiva este gigantescă și cuprinde nu doar geografia reală a lumii, ci și desfășurarea evenimentelor în timp. Cine ar putea să vadă o mie de ani din existența omenirii, înșirată pentru a transmite o șoaptă de la *primul la ultimul*, o șoaptă care dezvăluie taina, esența poeziei: nu rănile poetului trebuie arătate, ci suferința trebuie transformată în cântec. Rănile rămân ascunse, de ele are parte doar trupul, iar trupul nu trebuie amintit, pentru că doar cântecul se înalță.

Așadar, poetul nedorind să-și expună rănile, volumul devine o cuprindere de „leacuri de îndulcit viața”. Scruind despre leacuri, poetul nu poate face abstracție de acele lucrșoare și gesturi care ușurează suferința. Sunt rani în carne? Îmi amintesc o poezie din „România literară” având titlul „Firesc” (aidoma cu una din volum), în care ni se spune: „dar nici gândul nu e atât de ușor de strunit/ când din placenta lui te naște în fiecare clipă pe tine”. Ceea ce te îndreaptă spre sugestia că *rănile făcute în carne de cuvinte* nu este decât o metaforă a rănilor făcute în spirit de traiul în lume, rănile făcute în spațiul intim al omului. Și despre care el nu vrea să vorbească, oferind doar leacurile – pentru sine și pentru ceilalți. Ceea ce îmi amintesc o cunoscută sculptură, „Gal murind”. Doar că galul, nefiind poet, nu poate găsi leacurile care să-i vindece rănile. Pe când Gellu Dorian o face și între leacuri se află frumusețile naturii (apud Eminescu) și ambianța domestică de zi cu zi (apud poezia cotidianului, Mușina). Volumul capătă astfel și o legitimă organizare. Fiecare capitol oferă câteva leacuri. Nu intru în amănunte, cititorul poate lua cartea pentru a urmări titlul fiecărui capitol. La unele „leacuri” nici nu te-ai fi gândit vreodată. Și viciele fac parte dintre ele.

Desigur, un comentariu la o carte de poezie nu poate oferi decât o drastică reducere a sensurilor ei. Mai ales că, așa cum spuneam, poezia lui Gellu Dorian se naște dintr-o imensă plămadă poetică. Dar ce va fi însemnând acest cuvânt ce pare misterios, gramote? Ai putea crede că l-a inventat poetul, dar el exista în vremuri apuse și a ieșit din uz după ce nu au mai existat domnitorii. Pentru că înțelesul lui este acela de hrșov, „carte domnească prin care se recunoștea un drept sau un privilegiu”, dar aici vine cu sensul său de „document vechi”: „Gramota trebuie citită cu atenție, e scrisă acum/ o mie de ani pe pielea unui mestecăn”.

Dan PERȘA

În anii de după 1990 s-a discutat mult despre specificul și conținutul literaturii pentru copii. Pe lângă temele obișnuite, prezente în manualele de acest tip, s-a propus completarea cu o temă despre chipul învățătorului în literatura română.

În ordinea devenirii noastre umane și intelectuale, învățătorul are o importanță primordială. Multe se pot uita, multe sunt încetoșate în păcia amintirilor, dar prima zi de școală rămâne vie și luminoasă în mintea și în inima noastră. Cu o intuiție care nu este a limpezimii de constință, dar care drămuiește bine importanța momentului, copilul așezat cuminte, cu ochii măriți de uimire în banca de neuit din clasa I, trăiește clipe a căror importanță și unicitate îl transfigurează. Emoția de pe chipul său este nu numai consecința firească a începutului de viață școlară – în fond, începutul adevărat al vieții –, ci și al întâlnirii cu o ființă care are puterea, răbdarea, măiestria și mai ales dragostea să-i dezvăluie o corolă de minuni a lumii. Mult dintr-un ne-am atașat sufleteste și durabil de învățătorii noștri, păstrându-le o amintire aurită toată viața, precum Creangă lui Bădița Vasile sau Mihail Sadoveanu Domnului Trandafir. În mintea cu înaripat zbor a micilor școlari, învățătorul sau învățătoarea capătă însuși aproape fabuloase. În caldă și sincera lor afecțiune, îi așază alături de părinți, înțelegând primii rostul de părinte spiritual al dascălului.

O întreagă literatură, deloc convențională cu simplitatea adevărilor profunde și eterne, vine să omagieze o muncă nobilă plină de abnegație și dăruire, în care știința de carte trebuie să fie dublată de intense trăiri afective, de vibrație pentru tot ce ține de OM și OMENESC. De la paginile *Amintirilor* lui Creangă, de la *Dascălita* lui Goga, imagini ideale ale învățătorului (învățătoarei) din lumea satului de altădată și până la literatura de azi, chipul dascălului devine prilej de manifestare lirică a omagii și recunoștinței. Ele sunt cea mai grăitoare dovadă a unei munci care îl formează, în cel mai propriu sens al cuvântului, pe OM. Căci – vorba lui Geo Bogza – *pe-ntru a fi OM, atâtea sunt necesare...* Din aceste componente atât de necesare profilului nobil al omului, învățătorul le dăruiește pe cele mai însemnate. De aceea recunoașterea acestei vocații în stihuri inspirate și emotionante înfloresc pe fetele acestor învățători bucuria unei profesii care este mai mult decât o profesiune, pentru că reclamă în mod imperios har și abnegație. Multe poezii, unele de o remarcabilă valoare artistică, elogiază frumusețea muncii învățătorului, dăruirea celor care deschid pentru micul învățecel porțile miracole ale cunoașterii.

Surul odeler închinat învățătorului în lirica românească e deschis de Octavian Goga cu poezia *Dascălita*. Referitor la împrejurările care i-au inspirat această poezie, sunt revelatoare amintirile lui Oct. C. Tăslăuanu, un prieten al poetului: în 1904 a murit Victoria Goga, sora poetului, care era învățătoare. Poetul a participat la inmormântare și profund îndurerat de dispariția în floarea vârstei a surorii sale, a scris această poezie evocatoare, un

Ion BUZAȘI

O temă a literaturii pentru copii: învățătorul

portret al învățătoarei ideale. Poezia are o construcție simetrică, deoarece prima și ultima strofă cuprind notele unui pastel de toamnă, cu sugestiile morții premature: *Si-un trandafir crescut în umbră moare* (în prima strofă) sau *Tu stai în prag și din frăgar o frunză/ La sânul tău s-a coborât să moară* (ultima strofă). Aceste două strofe încadrează tabloulul în care dascălita se identifică cu viața satului: ea deslușește bătrânilor înțelepciunea cârlii sfinte, scrie, în numele mamelor îndurate, răvășe feciorilor plecați la oaste, le învață pe fetele satului să-și împodobească ile cu frumose alțite și mai ales *ingrijeste copiii altor mame*.

Poeziile destul de numeroase dedicate învățătoarei vor relua trăsăturile portretului *Dascălita* lui Goga, accentuând asupra bunătații, blândeței, dragostei pentru copii, comună fiind și alăturiarea de chipul mamei, dar aducând ca element nou recunoștința foștilor învățătoare: „Tîn minte-un timp ce nu l-a șters uitarea/ Când, lângă chipul mamei, mult iubit,/ Îmi apărea alături alt chip./ Un chip frumos și blând: Învățătoarea” (Nina Cassian). Poezia *Învățătoarii de la sate*, de Liviu Damian, este intrudă cu precedenta, pentru că și ea este o odă. Și aici este vorba despre luminarea satelor de către învățătoari, dar poetul basarabean vorbește de o întreagă categorie didactică: *învățătorii de la sate*, a căror muncă plină de jertfă o pretuiește în mod deosebit. Elemente de odă deschid și închid poezia: *poetul se roagă* pentru învățători, *cei zidiți între caiete*, care într-un efort intelectual dat de pasiunea didactică și-au zdruncinat sănătatea, fără să fie așa cum s-ar conveni. Prima parte a poeziei, cea mai amplă, este consacrată formării învățătorilor, anilor de

școală: plecați de tineri din sat, printr-un fel de dureroasă dezrădăcinare, au înfruntat cu entuziasmul și idealismul tineretii foamea și lipsurile de tot felul datorită unei vocații profesionale puternice, care i-a ajutat să învingă toate aceste greutăți. Plecați din sat, ei au fost bucușori să se întoarcă la sat, unde au devenit, de asemenea prin jertfă și pasiune didactică, oamenii care au contribuit la emanciparea socială și culturală a consătenilor. Ultima parte a poeziei revine la elementele de odă de la început: munca învățătorilor de la sate este o frumoasă și nobilă *risipă sufletească*, în fața căreia poetul se înclină cu floarea recunoștinței.

Poezia lui Adrian Păunescu prin care se continuă șirul odeler închinat învățătorilor are încă din titlu un superlativ, *Cei mai frumoși*, care-i conferă caracter de odă. Versul în jurul căruia gravitează întreaga imagistică a poeziei este în prima strofă și are pregnanța unui aforism, a unui adevăr fundamental. De altminteri, Adrian Păunescu are o pasiune pentru poezia gnomică: *dintre toate câte sunt pe lume/ cei mai frumoși rămân învățătorii*. Este un omagiu adus și părinților săi, care au fost de asemenea învățători. Atâtea lucruri sunt iluzorii, doar acesta despre frumusețea învățătorilor este unul statornic. Este vorba desigur despre o frumusețe morală, pe care o detaliază în versurile ce urmează, enumerând modestia și buna-cuviință (*Spun primii Bună ziua tuturoara*). Pe lângă prețuirea generală și respectul cu care sunt înconjuerați (*iar oamenii-n picioare se ridică/ precum și noi, cei mici, că-ncepe ora*), învățătorii înseamnă un model comportamental pentru viața satului și prin spiritul lor gospodăresc, pentru că, întocmai ca în poezia lui Liviu Damian,

revin în sat după ani de învățătură (*se-ntorc aici, după ce-au fost departe*), fiind organic legați de neamul din care s-au ridicat. Viața lor reprezintă un pilduitor și plin de învățăminte testament: învățătorii sunt cei care au trăit între oamenii satului (*pământ*) și anii de învățătură (*carte*).

Vorbind despre marea putere a cuvântului, poezia lui Al. Vlahuță cuprinde ecouri biblice cu un titlu ce aminteste de Cuvântul Evanghelic și este alcătuită din două părți distincte. Prima este o odă închinată puterii Cuvântului, realizată mai ales prin comparații, hiperbole și antiteze: puterea cuvântului este *ca-n basme*, pentru că ne aduce în fața ochilor lumi închipuite, timpuri trecute, reînviind vremuri și figuri de mult apuse. Strofa a doua, construită mai ales cu ajutorul antitezelor, evidențiază efectul bivalent al cuvântului (ură/iubire; moarte/viață; pieire/mântuire), ca un ecou din Epistola Sf. Apostol Iacob, cap. 3, 8-10: *Dar limba, nimeni dintre oameni nu poate s-o domolească. Ea este un rău fără astâmpăr, ea este plină de venin aducător de moarte. Cu ea binecuvântăm pe Domnul și ea binecuvântăm pe Domnul și Tatăl. Și cu ea blestemăm pe oameni, care sunt făcuți după asemănarea lui Dumnezeu. Din aceeași gură ies binecuvântarea și blestemul. Nu trebuie, frații mei, să fie acestea așa. Spre deosebire de celelalte poezii, aceasta nu este una explicit închinată învățătorilor. Dar partea a doua ne îndreptățește s-o considerăm și o poezie despre învățători. Poetul se adresează celor cărora li s-a dat solia sfântă de preoți ai aces-tei mari puteri. Și cine sunt preoții cuvântului? Poate că Al. Vlahuță are în primul rând în vedere pe slujitorii altarului; dar alături de aceștia putem înțelege și pe scriitorii, și pe dascăli (învățători), care sunt slujitorii ai cuvântului. Aceștia să-l pregătească cu mare grijă, întocmai ca taina împărtășirii pe sfânta masă din altar, pentru ca el să rodească sămânța bună în sufletele celor ce ascultă.*

Dacă în poezie modelul este *Dascălita*, de O. Goga, evocările în proză urmează liniile de portret din povestirea lui M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*, capodopera portretelor în proză închinată învățătorului, care a înrăurit o întreagă literatură pe această temă: Nichifor Crainic, Ana Blandiana, Petre Ghelmez, Ioan Alexandru, Dumitru Mălin, Mircea Sântimbreanu s.a. Este o epistolă în proză, specie literară ale cărei origini se află în literatura paștopistă (Ion Ghica, C. Negruzzi, V. Alecsandri). Cuprins de vraja aducerii aminte la revederea locurilor copilăriei și ale primilor ani de școală, autorul lasă evocarea să evolueze spre o povestire-portret: *Si dintr-odată, dintre chipurile trecutului care mă cercau unul după altul, unul rămase mai deslușit și-mi zâmbi cu dragoste în piroteala care mă*

*copleșea. Era Domnu', Domnu' Trandafir, învățătorul meu. „Așadar, întâiul intelectual zăgrăvit de Sadoveanu este un dascăl, propriul învățător” (Pompiliu Marcea). Portretul este construit simetric, sub dominația unei trăsături: omenia. De altminteri, ca într-o demonstrație, portretul începe cu un enunț ce subliniază și sugerează trăsături umane exceptionale: *Uite, și-acum mi se pare că Domnu' nostru a fost un om deosebit*. Povestirea se încheie cu un fel de concluzie, în care cuvântul *om* este subliniat chiar de către autor: *În locul acela odată a trăit un om*. Între aceste două enunțuri se află portretul, ca un fel de demonstrație cu trăsături ce compun chipul unui dascăl îndrăgit. Scriitorul recunoaște că imaginea este aceea care a rămas în mintea școlărilor de altădată, căci judecând *cu mintea de acum, când caut să adun unele fapte pe care atunci, copil, le treceam cu vederea, găseam cu mirare că Domnu' era un om foarte năcăjit, hărțuit de administrație, că cu greu își ducea gospodăria lui, că venea de multe ori amărât ca să ne dea cu dragoste învățătura de toate zilele. Dar atunci nu, n-avea altă grijă decât să ne spuie istorii mișcătoare. Sadoveanu este „un meșter priceput când este vorba să învie o figură sau o situație printr-o trăsătură unică, o imagine sau o comparație” (Tudor Vianu). Portretul fizic are trăsături ce sugerează bunătațea, calmul și blândețea: *Era un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea, se arătau, sub mustața tunsă scurt, niște dinți lungi cu strungă mare la mijloc. Dar Sadoveanu va stăruii indeosebi asupra virtuților didactice și morale ale învățătorului său, și prin evocarea acestora li îndeamnă să adauge o linie portretului de om deosebit: *apostol* (când va scrie un roman inspirat din viața învățătorilor de la sate, Cezar Petrescu își ia de aici, probabil, sugestia titlu: *Apostol*): *Si ne-o da această învățătură nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătațe în el și pentru că în acest suflet era ceva din credința și din căruțenia unui apostol*. Dascălul, în amintirea lui Sadoveanu, are dragoste aproape mistică pentru îndatorirea sa de luminător de oameni și de slujitor al neamului. În rândul acestor îndatoriri se înscrie și învățătura de carte (*gramatica și aritmetica se făceau bine, băieții învățau după puterile lor*), dar mai importantă este *învățătura sufletească*: dragostea de muncă, iubirea de țară, respectul pentru cinste, adevăr și frumos, *seminte bune ce au înflorit bogat mai târziu*. În evocarea duioasă a lui Sadoveanu, fiecare dintre aceste trăsături este încrustată în secvențe de neuit: *Mai cu seamă explicațiile la istorie erau****



• Luminița Radu

minunate. Pe sub tavanul scund al clasei treceau eroii altor vremuri în cununile lor de neguri. Prețuirea lui Creangă, pe care Sadoveanu l-a considerat întotdeauna unul dintre maeștrii săi literari, își are originea în lecturile fermecătoare din opera marelui humuleștean, făcute într-o atmosferă demnă de evlavie de vrednicul său dascăl: *Când trebuia câteodată, sâmbăta după-amiaza, să ne cetească din poveștile lui Creangă, ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniștit, ținând cartea la piept, în dreptul inimii, și în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică.* Virtuțile morale și didactice se completează cu aceea de bun gospodăru. *Era foarte gospodăros și-i plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială.* De fapt aici portretul este încheiat în liniile sale esențiale. „Însă meritul cel mare al navelor și schițelor lui Sadoveanu ne apare a fi alegerea momentului psihologic în care culminează mai toate” (Titu Maiorescu). Acest moment psihologic este vizita ministrului și a inspectorului școlar, în care trăsăturile enunțate în evocarea duioasă a scriitorului capătă concretețe vizuală, adăugându-se și altele noi: ospitalitatea, modestia, sinceritatea. Sadoveanu își încheie povestirea într-un ton nostalgic, sentimental: *mormântul străjuit de o cruce, cu literele tot mai șterse de vreme, este sortit uitării, dar câte ceva din sufletul lui trăiește în sufețele celor care au avut bucuria de a-i fi învățăcei.* Există corespondența perfectă între modelul real și varianta sa literară, respectiv între Domnu' Busuioc și Domnu' Trandafir. Mihail Busuioc a fost învățătorul lui Sadoveanu, timp de patru ani, între 1887 și 1891, la Școala Primară din satul Vatra-Paşcani (deși Sadoveanu s-a născut la Pașcani, el a urmat clasele primare în Vatra-Paşcani, deoarece tatăl său, avocatul Alexandru Sadoveanu, își întemeiasă aici o gospodărie). Că modelul a fost învățătorul său Busuioc (*Dom' Sioe*) o mărturisese Sadoveanu însuși: *Învățătorul meu din școala primară rurală de la Pașcani a fost domnul Busuioc, unul dintre cei mai pricepuți în viața mea. [...] Prin domnul Busuioc am cunoscut pe Creangă și am învățat punctuația. Am învățat și alte lucruri bune, pe care nu le mai înșir aici: să plantez o floare, să împletesc coșuri de mlăjă, să fac o pălărie din paie de secară ș.a. (Mihail Sadoveanu, *Anii de ucenicie*, București, Editura „Cartea Românească”, 1944, p. 14).* Într-o antologie tematică despre învățători în literatura română, Domnu' Trandafir (*nume de floare curată și frumoasă, așa cum a fost și dascălul scriitorului*) ocupă un loc proeminent alături de badița Vasile al lui Creangă, Basil Drăgoșescu al lui Caragiale, a căror amintire este aureolată de recunoștință.

Paginile despre învățători, în poezie sau în proză, mărturisesc un sentiment de aleasă grațitudine pentru acești dascăli, care alături de preoți au fost multă vreme „luminile” satului românesc, exprimat sub formă de „închinare” de poetul basarabean Liviu Damian: „Le-aduc o floare în pridvor./ Ca o lumină-nlăzită,/ Și-mbrățișez cu viața toată/ Risipa sufletului lor!”

Evelyne-Maria CROITORU

Metamorfozele determinantelor

Andrea H. Hedeș este o conștiință clară în lumea literară de astăzi. Poetă, conducătoare de editură și de revistă, cu o cultură bogată și sistematică, își face auzită vocea lirică din ce în ce mai distinct și surprinde prin profunzimea temelor, prin redefinirea unor concepte, având și acea subtilă intuiție psihologică, cea care dă forță și substanțialitate creației. Cu pasiunea vie a introspecției, a descoperirii, a construcțiilor misterioase, a detaliului, dar și a sintezei, Andrea Hedeș își îmbracă romanul *O întâlnire pe strada Hazard* (Editura „Neuma”, 2020) într-o haină poetică elegantă, pe alocuri chiar sumptuoasă. Cartea are mai multe straturi de semnificație și presupune cititorii cu o anumită finețe a gustului literar și înălțime intelectuală.

La fel ca în romanul lui Rebreanu *Adam și Eva*, în care cititorul este purtat în șapte povești având aceeași eroi cu aceeași temă, Andrea Hedeș construiește patru cadre – ar putea fi cinematografice – în care eroii, Cleopatra și Basil, se înconjoară de personaje-simbol, ei înșiși fiind până la urmă simboluri. În patru nopți magice, aflată la limita dintre realitate și vis, Cleopatra întâlnește o întreagă pleiadă de personaje construite doar din câteva tușe și care reprezintă, de fapt, pretextul pentru prezentarea ideilor, concepției autoarei, prin disertații filosofice atingând teme majore precum umanismul, arta, iubirea, libertatea, suferința omului de astăzi, el, omul, fiind *rezultatul otrăvirilor lente inculcate de milenii*.

Basil, personajul misterios care tulbură cu invitațiile sale la bal liniștea aparentă a Cleopatrei, poate fi un produs al ficțiunii și un elogiu al iluziei, în același timp. El are *ochii de întuneric catifelat, chipul de portelan, poartă cerceii – două lacrimi de diamant, mâna are unghiile de un albastru marin.* Pare un soare negru, răsărit la ora amiezii, simbolizând fatalitatea și ispirarea învelite în mantia fantasticalului, promițătoare ale fericirilor de *dincolo*.

Personajele poartă uneori explicit, prin chiar numele lor, propriile simboluri: Arhanghelul este divinul, binele, *făptură înveșmântată în lumină orbitoare*, cel care îi întărește în credință pe oameni, luminându-le mintea. Baltazar și Abbadon sunt *prinți ce emană o forță întunecată*. Trăind într-o lume a dualității, autoarea transferă în roman *simbolul* îngerului pustiitor, al regelui lăcustelor din iad (Abbadon) alături de Baltazar, posibilă referire la ultimul rege al Babilonului. *Poate fi cântărită dragostea mereu cu aceeași măsură?* întrebă înțeleptul Magister. Gândul duce către Magister Ludi, modelul de moralitate și erudiție al lui Herman Hesse, din *Jocul cu mărgelile de sticlă*; monstrul Colombe, rechinul misterios – *bestia cu bot de bizon* – lansează întrebări deconcertante: *Nu suntem toți o plâsmuire?* Eroii sunt exponenții unor idei în antonimie, adoptând atitudini profund umane. În contrapunct cu momentul diafan al *înfloririi trandafirilor*, al *grației perfecte* se situează scena sacrificării tau-

rului alb, ritualul, *arta desăvârșită a Măcelarului*, culminând cu servirea pe tavă a inimii încă palpitând.

Nucleul spiritual al romanului, simbol al purității, al solitudinii totodată, este cerbul de diamant. Zeu al naturii în mitologia celtică, simbol al regenerării în basmele românești, cerbul Cassian este, în romanul Andreei Hedeș, personajul care face trecerea de la lumea reală la cea fantastică, speranța luminoasă opusă realității degradante.

Nostalgiea unui spațiu dorit, visat, metamorfozează realitatea, iar orchestrația întâmplărilor, dansul trăirilor, al efuziunilor, sincretismul vizual-sonor-olfactiv sporesc tensiunea și dinamizează acțiunea romanului.

Compozitoare de muzică clasică, Cleopatra își împarte timpul între creșterea fetiței, grijile financiare și *marea ei simfonie O altă oră albastră*, găsind refugiu în *visul din vis*: nopți la rând descoperă o lume paralelă, plină de mister și de farmec nou, covârșitor, ușor teatrală, dar cu atât mai seducătoare. Acolo ea nu mai este *femeia minionă, tropăind mărunt în botine de lac negru, ci Doamna Celor Zece Mii de Trandafiri, Stăpâna...* Ziua însă revine în lumea reală, o lume ternă, dominată de cotidianul sufocant. Spectacolul nopții devine salvarea ca formă implicită de supraviețuire. De la o stare la alta, trecerile sunt asumate reflexiv, repetitiv, autoarea alegând acest procedeu stilistic pentru a atrage atenția asupra diferenței dintre cele două ipostaze.

Invitația la bal, aventura, cu tot alaiul ei strălucitor, este doar prilej de exprimare liberă a valențelor imaginative și afective, îmbrăcate într-un decor luxuriant. Aurul, glasul violilor, miracolele sunt doar cârlige cu care cititorul este prins și trecut *dincolo* de aparență, acolo unde găsește substanța ideilor, ramificațiile semnificative ale



acestora și, într-un crescendo colorat și sonor, i se dezvăluie o nouă ipostază a poeziei și a criticului literar, aceea de prozator.

Pornind de la lumea reală, spațială – orașul, blocul cenușiu, strada principală, râul, podul de fier, cele patru case, se trece spre cea temporală, cea care deschide portile misticului, ale fantasticalului, eliberând subconștientul. De aici spațiul și timpul operează independent, haina stilistică permițând o metamorfoză a determinantelor formale ale creației. Sub pretextul transcrierii unor meditații de structură, se dezvăluie valorificarea latentelor expresive ale cuvintelor, conținând detalii verbale aparent naive, în realitate încărcate de o bogăție ideatică ce opune haosul real al unei societăți în plină criză imaginărilor volatili, intangibilul.

Cu antonimiile unor mistere potențate de o fină intuiție, autoarea conduce acțiunea prin locuri comune, alunecarea în ficțiune se face firesc, cadrul fictiv este umplut cu idei, cu neliniști heideggeriene, cu *trăire*, experimentare, cercetare a spiritului. Apăsarea destinului este prezentă, în contrapondere cu lumina binelui suprapus frumuseții – identificare de natură platoniciană –, în contururi de melancolie modernă, frumusețea filosofării, de care oamenii s-au îndepărtat, fiind adusă cu voluptate în prim-plan.

Privind „acțiunile” romanului prin perspectiva relativității lor, este de apreciat capacitatea prozatoarei de a oferi adâncime și omogenitate. Echilibrul narativ, o retorică a spiritualizării supusă unei estetice conștient modelate, în stilul fastului flaubertian, stârnește imaginația cititorului.

Într-o lume în care se încearcă, uneori cu succes, anestezierea gândului, intelectualul își găsește din ce în ce mai greu locul, iar încrederea în puterea sa de supraviețuire se clatină. Rămâne totuși literatura... Andrea H. Hedeș ne propune o construcție epică ce are în centrul său omul cu destinul său, cu angoasele, speranțele, dramele sale, îmbrăcate în haina fantasticalului. Un demers literar elevat cu o remarcabilă alcătuire tehnică, cu „simplificarea” personajelor până la simbol, toate având rostul de a orienta atenția cititorului către esențial: stimularea rezistenței sufletești prin evadarea din realitatea cenușie, fiindcă, până la urmă, valoarea idealului constă, de cele mai multe ori, în inaccesibilitatea lui. Uneori, a trăi în spirit poate fi o soluție...



Carmen MIHALACHE

Teatrul, ca spațiu al memoriei

ediții, „Electra”, în regia marelui om de teatru Antoine Vitez, mi-a amintit vorbele acestuia: „Cred că teatrul, ca formă, este legat mai mult sau mai puțin conștient, de Trecut”. Teatrul este un spațiu al memoriei și, deopotrivă, al imaginărilor, este un loc unde „memoria este viitorul trecutului”, după paradoxala formulare a lui Paul Valéry.

A fost prima toamnă în care nu am mai făcut și desfăcut bagaje, urmându-mi drumurile pe la festivaluri de teatru din țară, care se înșirau, ca mărgelile de sticlă, unele după altele. De cum se sfârșea vara, stăteam cu gândul la reînălțarea cu teatrul, frisonam, mi-era dor de premiere, de rumoarea din săli, de vesela forțată din foaiere, de discuțiile de după spectacole cu prietenii și colegii, în fine, toate acestea mi-au lipsit enorm. Ajungeam, desigur, doar la câteva dintre aceste reuniuni teatrale, astepțat cu nerăbdare fiind mereu Festivalul Național de Teatru. Care a marcat anul acesta o ediție festivă, a treizecea, desfășurată între 22 și 29 noiembrie, online, și care a fost, fără îndoială, un mare succes, fiind urmărită de un număr impresionant de spectatori din toată lumea. Teatrul și poveștile lui au intrat în casele a sute de mii de oameni. Puterea și magia acestei arte străvechi au învins și de astă dată, în vremuri sumbre, de pandemie. Ca și în alte rânduri, de altfel, în decursul istoriei, când, interzis fiind perioade întregi, teatrul a reinviat din propria-i cenușă. Spectacolul de la închiderea acestei

Neuitarea a fost și cea mai importantă miză a acestei ediții aniversare a FNT-ului, cei trei selecționeri: Ludmila Patlanjoglu, Maria Zărnescu și Călin Ciobotari asumându-și aproape eroic o misiune extrem de grea. Cum orice selecție are un inevitabil grad de subiectivitate, neavând cum să fie perfectă și să mulțumească pe toată lumea, au fost destui aceia care au găsit pete, nu în soare, ci în felul în care a fost conceput Festivalul. Mie mi se pare însă că izbănzile cele mai mari au fost continuitatea Festivalului și felul în care el a activat memoria vie, afectivă a iubitorilor de teatru. Care au putut să vadă, să revadă, unii dintre ei, 10 spectacole de patrimoniu, semnate de regizori de primă mărime: Liviu Ciulei, Vlad Mugur, Andrei Șerban, Silviu Purcărele, Cătălina Buzoianu, Alexandru Tocilescu, Mihai Mănișiu, Găbor Tompa, Yuri Kordonski, Alexandru Dabija, Alexander Hausvater, Boczárdi Lászlo. Alături de aceștia au stat mai tinerii Felix Alexa, Claudiu



• *Unchiul Vanea*, de A.P. Cehov (Teatrul „Bulandra”)

Goga, Radu Afrim, cât și unii dintre cei mai reprezentativi regizori ai noului val, ca Radu Alexandru Nica, Bobi Pricop, Andrei și Andreea Grosu, Andreea Gavrilu, Ștefan Lupu sau Botond Nagy și Zahariás Zalán. Au fost astfel construite punți între maeștri și tinerii artiști, aceștia aflați într-o zonă de neliniște, de căutare a noi modalități de expresie.

O altă secțiune solidă a Festivalului a fost aceea dedicată unor mari actori, figuri exemplare ale teatrului românesc, prin includerea în program a unor spectacole-recital (de pe scenă sau radiofonice), susținute de aceștia. Îi amintesc pe: Olga Tudorache, Tamara Bucuiceanu, Valeria Seciu, Maia Morgenstern, Mihai Mălaimare, Aia Mensicov, Victor Rebișciuc, Ion Caramitru, Rodica Mandache,

Marcel Iureș, George Mihăiță, Ofelia Popii, Anca Hanu, Mircea Andreescu, Costache Babii, Virginia Iltă Marcu, Marius Manole.

Foarte interesante mi s-au părut toate secvențele din „Spectacolul ascuns” (titlu preluat de la un cunoscut studiu al regizorului Alexa Visarion), dezvoltându-se în documentare bine făcute, laboratorul de creație al unor artiști, portretizați (sau autoportretizați) și ei în chip sugestiv.

Nu au lipsit nici spectacolele invitate din străinătate, nici premiera FNT-ului, păstrându-se o bună tradiție. Anul acesta a fost „Caligula”, de Albert Camus, realizare a Casei de Producție TVR.

Foarte bogată a fost activitatea secțiunii On Air, cu teatru radiofonic de bună calitate, cu profiluri de creatori. Interviuri cu

mulți dintre aceștia au putut fi ascultate, zilnic, la „Vorba de cultură”, grație redactorilor Attila Vizauer și Ema Stere. De altfel, dialogul, într-un amplu evantai, cu mulți invitați și cu teme diverse, a fost la el acasă în cele opt zile care au cuprins treizeci de ediții de festival. Un veritabil maraton! A fost un foarte animat colocviu, cu participarea foștilor directori de festival (personalități accentuate, cum altfel?), un altul despre „Teatrul la limită. Esteticile pandemiei” (moderat de Ludmila Patlanjoglu și Călin Ciobotari), au fost captivante, seducătoare intelectual, confesiuni, mărturii de creație ale invitaților lui George Banu, ai lui Călin Ciobotari.

Cert este că s-a lucrat mult și cu dedicație pentru reușita acestui festival altfel. Care ne-a oferit, cu generozitate, atât de mult în puțin (vorbesc de perioada de desfășurare), la cele enumerate mai sus adăugându-se și admirabila expoziție virtuală „Aproape departe” a fotografului Florin Ghioca, și spectacolele-lectură etc.

N-a fost ușor să faci o astfel de ediție (selecționării au avut sute și sute de ore de vizionări), dar eforturile întregii echipe a FNT-ului și implicarea profesionalistă, experimentată a UNITER-ului au dus la un rezultat fericit. Teatrul a ieșit învingător, s-a văzut câtă nevoie au oamenii de el, cât le este de mult dor de reînălțarea în sălile de spectacol cu această artă vie, străvechi și mereu actuală, împropățată de imaginația și energia celor care vin, a noilor generații de creatori. Trebuie să ne păzim teatrul, așa cum ne-au lăsat scris înaintașii, să-i grădărim memoria (unde sunt acele institute de cercetare, atât de necesare, care arhivează, dar și prospectează?) și să-i asigurăm viitorul.

pe fondul unei societăți destul de sordide. Își are vulnerabilitățile ei, suferă de deziluzii și încearcă să înțeleagă lumea din care a provenit lumea noastră, soci-

Dan PERȘA

Sonia ne face cu mâna



etatea de dinainte de 1989. Și cum miza prozei este să te faci să simți ceea ce simte personajul, Lavinia Braniste câștigă pariul, făcându-ne să spunem că „Sonia c'est moi”. Produce această empatie. Dacă aceste considerații le-am notat imediat după citirea cărții, din necesități practice, ca să fac o laudatio, am o probă cu mult mai bună acum, după ce a trecut ceva vreme. Mi-a rămas ceva în minte din roman? Da, fără îndoială. O urmăresc în continuare pe Sonia, în minte, o văd în mersul ei prin lume, ca și când ar fi un bun prieten. Este, adică, un personaj puternic, încarnat în adevărurile și meandrele vieții. Cum mi-a apărut ea? Ca un melc fără cochilie, un suflet.

O vezi în întregul ei și îi simți palpitul, temerile, dragostea, îndoielele, angostele, dezamăgirile. Și dilemele. Dilemele nu sunt un capăt de țară, dar sunt importante în roman, deoarece cred că transmit (aceasta fiind, bănuiesc, dorința prozatoarei) câteva dintre obsesiile generației ei. Una dintre ele este încercarea de a înțelege istoria

recentă, comunismul. Dar când personajul se tot documentează și tot analizează, i se spune: tu nu ești o cercetătoare. Totuși, cercetează mai departe. Dar aduce cercetarea pe terenul ei. Iar terenul ei este sensibilul. Întregul roman sub semnul sensibilității stă. Și cercetează o relație sensibilă, cea dintre Elena Ceaușescu și Zoia, fiica ei. Ar rezulta o înțelegere a comunismului de aici? Se prea poate. În ce măsură este pervertită relația dintre mamă și fiică, datorită presiunii unor factori externi: politici, sociali, istorici? Fapt ce poate fi edificator pentru înțelegerea vieții oamenilor în perioada aceea: cât de pervertite erau relațiile dintre oameni, când nimeni nu-și putea dezvălui personalitatea și temperamentul, fiind fiecare obligat să fie cât mai tern și egalul celui alt. Adică, omul să fie tipizat. La astfel de meditații te duce această parte a romanului. E un roman de sensibilitate și analiză, cu personaje bine conturate. Astfel că Lavinia Braniste cucerește două teritorii și ne propune o reprezentare din două perspective a lumii în care trăim. Iată motivul pentru care redactorii atenești a creditat romanul ei cu premiul pentru proză al Revistei.

Mirosul buchetelor de plante uscate își făcea remarcată prezența încă de la intrarea în galerie. Masca de pe față îl mai atenua, ce-i drept, însă tot rămânea senzația că erai ferit de ce-i rău. Aerul respirat se încălcase îndestulător cu efluvii binecuvântate din lavandă, busuioc, angelică și alte ierburi de leac, atârinate în locuri alese cu grijă. Simțurile deveneau dintr-odată amestecate, iar spațiul deschis în toate sensurile, ritmul dezvăluia un echilibru luminos în care te cufundai cu plăcere. Există și astfel de situații, când ideile pe care le aduci cu tine sunt lăsate, fără voie, la ușă. Mai departe mergi tras de acel fir invizibil, ca măgelele pe ată: ușor, ușor. Ce așteptări poate avea cineva de la o expoziție, oricare ar fi ea, de ce încă se face așa ceva, m-am întrebat de multe ori. Mai ales că e foarte greu să schimbi multe din rutina unei activități repetate la nesfârșit, bineînțeles că personajele sunt mereu altele, dar modul de prezentare, cam același. Poate o vizită la atelier să fie mai edificatoare, cuprinzătoare, o experiență memorabilă? Fără îndoială, numai că puțini se pot bucura de asemenea privilegiu, e greu de ajuns într-un loc atât de personal. Artistul prezent(at) în galerie joacă desigur un rol atât la propriu, cât și la figurat. Nu știu cât din chipul dezvăluit este adevărat și cât e doar imagine. Când își leapădă toate măștile, până la ultima? Pesemne că în alte condiții, mai puțin formale, sau nici măcar în intimitatea cea mai adâncă, nici în visul profund. Ce-i reprezentativ în felul de a fi, ce dorește să dezvăluie, ce încearcă să ascundă? Este dovada măiestriei dezirabile, vrem să fim uimiți de o tehnică bine stăpânită sau mai degrabă ne-ar interesa limitele, dorința omului de a se depăși? Constantin Flondor spunea foarte frumos că „pictura este gestionarea neputințelor”. O lance îndreptată direct spre inima vanității, în primul rând, pictorul, oricât de virtuos ar fi, nu se mișcă decât în interiorul unui sistem perfect. Numai Arta poate fi desăvârșită; slujitorii săi doar aproximează și se minunează. Mihai Sârbulescu atrage atenția că aplecarea cu obstinație asupra sinelui e o greșeală, că drumul acesta duce spre nicăieri. Trebuie să ne încredem în Artă întotdeauna, în absolut nimic altceva. Restul vine de la sine. La masa marilor maeștri s-au tot adăugat scaune de-a lungul timpului. Dar se găsesc și alte locuri alese, mari sau mici, presărate pe imensa pălășe a spiritului uman. Cine se aseamănă se adună.

Se știe că primele colecții eclecticice din secolele 16-17 ale unor personalități – cum ar fi, de pildă, Ferrante Imperato, Basilius Besler, Francesco Calzolari și mulți alții – au avut grădini botanice, adevărate centre de cercetare. Aici savanții se întâlneau și discuteau; se încerca abordarea Creației pe criterii științifice, raționale. Ulisse Aldrovandi, de exemplu, în imposibilitate practică de a strânge toate speciile de plante și animale dorite, se va mulțumi în numeroase cazuri cu reprezentări ale lor. Vor fi angajați pictori special pentru acest lucru; la moartea sa au fost inventariate aproape 8000 de panouri cu imagini de animale,

Constantin ȚINTEANU

Tămăduitorul. Des-cântece

Marcel Lupșe – „Descânt”; Galerile „Karo”,
4 septembrie - 30 octombrie 2020

păsări și plante exotice zugrăvite în tempera. Am redat o infimă parte, doar o secvență a lungului șir de oameni dedicați cunoașterii, spirite luminate în slujba progresului. Ca profesie multi erau farmaciști, medici, chimiști. Nu cred că este o abordare nepotrivită dacă propun citirea expoziției în într-o astfel de cheie. Privind atent prin ochiul iscoditor al vechilor erudiți, evocăm cabinetul de curiozități, îl aducem printre noi. Marcel Lupșe trăiește în Bistrița, oraș legat strâns de-a lungul timpului cu cealaltă parte a Europei; schimburile culturale făcute se văd și acum la tot pasul în arhitectura locului. Și el vorbește cu simțire, prin lucrul său, despre occident și orient, obiceiuri, legi ale pământului, povești din bătrâni, dar și despre mecanisme ascunse ale unei lumi de sine stătătoare, aflată în armonie cu natura, sensibilitate de care contemporaneitatea s-a instrăinat aproape cu totul. „Copil fiind, am asistat la ritualul aruncării pe acoperișuri a cununilor împletite din sănzienne, de fetele visând la măritis, am văzut cununa de grâu împletită, atârnată în grinda casei bunicilor, să străjuiască un an, până la secerișul viitor, am legat și pus la uscat în tindă sau pe prispă buchete de măghiran, busuioc și izmă, am auzit de atâtea ori povestea și am visat și eu să am în palmă iarba fiarelor...”¹ „Tristis anima mea”², „Minor mundus”³. „Pulchritudo nihil aliud est quam aequalitas numerosa.”⁴ Pagini de caiet, inscripții în latină cu trimeri la „Cântarea cântărilor”, la Augustin, Iacob și alții. „Simple medicine”,



„Păretar la Tescani”, „Păpădie. Dansul îngerilor”, „Buzduganul grăului”, „Florile Mariei”, „Stefoc”, „Ierburi de leac”, „Mănușchi din cer”, „Suferința naște frumusețe”, „Ierburile de sub cruce”, „Cufărul vindecătorului călător”, „Flori împărătești”, „Pururi răvniim iubirea”, „Mici ierburi sburătoare”. Lucrări care evocă un univers ancestral, satul care mai trăiește doar în memorie și simboluri, paradisul pierdut pe care dorim să-l redobândim. Prin ele, pictorul fixează repere importante pentru cei care vor veni, de ajutor dacă se va căuta la un moment dat ieșirea din labirint. În egală măsură sunt și celebrare a unei spiritualități de

care autorul e profund atașat; gestul artistic devine aproape un act mistic prin solemnitatea sa. La Galerile „Karo” a fost prezentat un număr de 62 de lucrări, pictură în ulei pe pânză, grafică și tehnică mixtă. Adunând una câte una, vom găsi 37 în spațiul de jos și 25 la etaj. Ca dispunere pe module, începând cu punctele cele mai estetice și mergând în sensul orar, am propus următoarele succesiuni: 1-7-4-8-1-6-3-4-3, respectiv 3-1-3-3-1-2-3-2-6-1. S-a căutat inducerea unei muzicalități prin alternanță, atent observate între aglomerări și suprafețe goale, ramele au jucat un rol important în logica

configurației urmărite. Chiar mai mult, în unele cazuri ele au influențat raporturile și ierarhiile, cerând rezolvarea prin soluții radicale a unor situații aparent fără ieșire. Deși nu propriu-zis expozate, ci mai curând obiecte folosite pentru susținere sau contrast, buchetele de flori uscate au adus o completare bine-venită. În unele situații, având alături de acestea, s-a creat un bun prilej pentru a face comparații directe.

Cuib ferecat

„Ce numim început adeseori e finalul
Și să închei înseamnă să începi.
Sfârșitul este acolo
de unde plecăm.”⁵

Ar putea fi orice altă lucrare. M-am oprit aici însă fiindcă m-au atras cuvintele scrise cu negru pe hârtie albă, chiar sub cuibul ferecat cu semnul care pare cruce și roză a vânturilor în același timp. Adăncitura din spate mă ducea cu gândul cel dintâi la „Inceputul Lumii”, cioplit de Brâncuși. Mai degrabă amprăntă rămasă în urmă, umbră dezvelită, gol nu plin, învelis din care sculptorul a extras deja miezul. A venit apoi pictorul și a desenat ce a găsit. Pentru a păstra imaginea, să nu se piardă, a închis-o sub iarba fiarelor care astfel, altfel decât în poveste, zăvorăște, nu descuie. Arătând-o și celorlalți, i-a dat un chip finit, muritor, mai departe se poate continua, dar prin altceva. Sau se poate reveni pe vechile cărări adăugând impresii noi, căutând o altă perspectivă. Totul e ciclic, a fost așa dintotdeauna, fără oprire, fără odihnă. Se revarsă unele în celelalte: anotimpuri, viață și moarte, creație și distrugere, trecut, viitor, dar mai ales prezentul din care facem parte și noi.

1. Marcel Lupșe, 21 august 2019
2. *Suffletul meu este întristat.*
3. *Lumea mai mică*
4. *Frumusețea nu e altceva decât egalitatea numerelor* (Augustin, *De Musica*)
5. T. S. Elliot, *Little Gidding*, 1942

Tescani, în 2020



• Gheorghe Coman

Am încercat în numărul „Ateneului” din septembrie să dau contur câtorva dintre aspectele ce au definit Rezidența de la Tescani în mofturosul an 2020. Nu știu cum sau cât mi-a reușit, dar în ceea ce mă privește, important este că am plecat de acolo cu același sentiment că am fost, fie și pentru puțin, parte a unui spațiu aparte, a cărui poveste pare să nu se consume niciodată. Și poate din acest „inexplicabil” să se nască liantul dintre creatori, bucuria de a fi împreună an după an și de a credita frumosul în expresii cât se poate de variate. Despre Tescani s-a scris apreciazabil – s-a vorbit și mai mult: Marius Țița îl vedea ca pe „un loc al sunetelor subtile”, unde „auzi muzica lui Enescu”, auditivul împletindu-se cu vizualul, particularizând, cu o vegetație impasibilă, „stăpână peste timp”. Din păcate, acum, luând forma excepției, timpul s-a dovedit nemilos și a refuzat iubitorilor de artă bucuria de a participa în data de 14 noiembrie la expoziția de artă plastică de la Galerile Alfa, acolo

unde pe simeze au așteptat răbdătorii lucrările „imagine” în cadrul Taberei Internaționale de Creație Tescani, edițiile 2019-2020. Totuși, în ciuda restricțiilor, evenimentul s-a bucurat de o mediatizare însemnată mai ales pe canalele sociale, acolo unde își vor fi convins auditoriul, sub forma unor prezentări vii și mai puțin convenționale. Aș mai spune că mare parte din bucuria prilejuită de întâlnirea cu excelența artei e mărturisită în catalogul expoziției, apărut la inițiativa *Chromatique* și a aceluiași neobosit Ovidiu Ungureanu, un concept grafic „impachetat” cu pricepere de Mihai Chiuaru și Dionis Puscută. Aflat în postura criticului de artă, Marius Țița aprecia că „albumul [...] stă călare pe vremuri pe care încă nu le înțelegem. Ne întâlnim în paginile sale cu cei care au venit la Tescani în 2019, ducând tradiția întâlnirilor de creație plastică de aici, și cu cei care, în 2020, în scrâșnet încrâncenat de vremuri care se cutremură, au venit să se regăsească în adevărul trudei artistice”. Așadar, un catalog și un eveniment care deopotrivă merită a nu fi ratate – vă puteți convinge întâlnindu-le pe net. În 2020, provocatorul Tescani.

Marius MANTA

I

București, 7 martie 1987

Stimate Domnule Călin,

Vă mulțumesc pentru repetarea întrebărilor. Vi le înapoiez împreună cu răspunsurile mele. Știind că mă aflu în întârziere, vi le trimit nedactilografiate, cu rugămintea de a-mi trimite înapoi manuscrisul și, eventual, un exemplar dactilo, pentru colajonare (măcar o copie). Dacă le dactilografiam aici, mai întârziam o săptămână.

Aștept o ocazie (vizita unui băcăuan), pentru a trimite Redacției *Ateneu* cartea mea „Artă și știință” (în două exemplare).”

Cu salutări cordiale,
Solomon Marcus

1. Volum apărut la Ed. „Eminescu”, în 1986

II

București, 21 martie 1987

Stimate Domnule
Constantin Călin,

Vă mulțumesc pentru scrisoare și pentru trimiterea textului interviului.

Ar mai fi de operat următoarele corectări:

p. 1, rîndul 8: De pus punct după „mitul Bacovia”

p. 1, rîndul 10: virgulă după poet

p. 2, r. 16: manipulari

p. 2, r. 18: virgulă după *redus*

p. 2, r. 21: *distorsiunilor* în loc de *distorsionelor*

p. 2, r. 23: de deschis o paranteză înainte de *în*

p. 3, r. 19: *Kariotakis* în loc de *Karistakis*

p. 3, r. 22: *lingvistico-matematîc* în loc de *lingvistică-matematîc*

p. 4, r. 11: *excerptarea* în loc de *excerptare*

p. 5, r. 9: unui mare creator

p. 5, r. 10: *multe* în loc de *milte*

p. 5, r. 25: de adăugat fraza: *Dar este posibilă o pluralitate de coerențe, mulțimea acestora rămînînd mereu deschisă.*

p. 5, r. 28: *aceștia* în loc de *această*

p. 7, r. 19: *sinapselor* în loc de *sinapselor*

p. 7, ultimul rînd: *sistemică* în loc de *sistematică*

p. 8, rîndul 4 de jos: *adecvat* în loc de *adecvată*

p. 9, r. 7: virgulă după *lungi*

p. 11, r. 16: deci lipsită de originalitate

p. 11, r. 7 de jos: *Știință* în loc de *Știință*

p. 12, r. 7: *lui A* în loc de *A*

p. 13, r. 4 de jos: *canale* în loc de *canal*

Cum a rămas cu acest interviu? Apare în Almanah sau în revistă? Cînd?

Cu mulțumiri și cu salutări cordiale,

Solomon Marcus

1. Intitulat „Nici un autor nu poate conștientiza toate virtuțile operei pe care a creat-o”, interviu a apărut în *Ateneu*, 24, nr. 5, mai 1987.



scrisori către un redactor

Constantin CĂLIN

„E ca la maternitate”

Comun textelor de mai jos e doar faptul că aparțin unor autori cu origini băcăuane: Solomon Marcus (1925-2016), Corneliu Buzinschi (1937-2001) și Sorin Preda (1951-2014).

Correspondența cu autorul cărților *Paradoxul și Timpul* a fost legată de pregătirea celor două „interviuri” pe care le-am realizat cu dînsul. O listă de corectări, în scrisoarea sa din 21 martie 1987, este exemplară prin modul aplicat și minuțios arătat în observarea tuturor inexactităților: semne diacritice (căciula, circumflexul, sedila) și ortografice (punct, virgulă), schimbări de litere, mici lipsuri (de un cuvînt sau o propoziție) etc. Profesorul avea ochii ageri și, mai ales, răbdare. Merită remarcată, apoi, discreția cu care acele greșeli sînt indicate. Altcineva nu s-ar fi abținut să facă oarece tapaj, el și-a păstrat cordialitatea. Vinovat de a-i fi trimis o dactilogramă caldă, abia ieșită din mașina de scris, nerevăzută, am regretat graba devenită impolitete.

Scrisoarea prozatorului Corneliu Buzinschi e sinonimă cu o declarație de fidelitate față de spațiul băcăuan. Ea se va înțelege mai bine dacă adaug că autorul, fost bibliotecar, a părăsit Bacăul destul de supărat că nu i se oferise un post de redactor la *Ateneu* și că revista nu l-a susținut îndeajuns. Scoțînd suplimentul *Sinteze al Desteptării*, am încercat să repar, peste ani, o relație stricată de alții și să-l apropiu de locul care i-a inspirat unele dintre nuvelele și romanele sale.

Frumoasă (inclusiv ca scriitură), epistola lui Sorin Preda depășește răspunsul pe care i-l cerusem relativ la o colaborare a mea la ziarul la care lucra și descrie sugestiv atmosfera existenței atunci în respectiva redacție (similară cu cea din a tuturor cotidienulelor) și repercusiunile ei asupra moralului redactorilor: nesiguranță editorială, confuzie, comenzi contradictorii, răsturnări de tematici, aminări de „materiale”. Scurtele pase ironice plasate inteligent de autor fac ca situațiile să apară și mai pregnante.

III

București, 19 ianuarie 1988

Stimate Coleg,

Vă trimit alăturat răspunsurile la cele zecé întrebări pe care mi le-ați adresat. Ca și rîndul trecut, aș dori să văd dactilograma pentru a reduce la minim numărul erorilor.

Vă mulțumesc pentru urări și vă adresez un cordial *La mulți ani!*

Dumneavoastră și tuturor colegilor din Redacția revistei *Ateneu*

Solomon Marcus

P.S. Almanahul *Ateneu* este de nevăzut la București. A apărut într-adevăr? Eu nu l-am zărit.

IV

București, 4 februarie 1988

Mult Stimată
Domnule Călin,

Vă mulțumesc pentru scrisoare și pentru dactilogramă. Am citit-o cu atenție și am însemnat cu o linie în marginea stîngă locurile în care am operat modificări.

Desigur, sînt de acord ca interviul să apară în *Cronica*¹.

Mulțumesc d-lui Calistrat Costin² pentru Almanahul *Ateneu* pe care l-am primit zilele trecute.

Cu salutări cordiale,
Al dumneavoastră,
Solomon Marcus

1. Vezi „Despre importanța «stării de întrebare», în *Cronica*, 25 martie 1988.

2. Calistrat Costin (n. 1942), poet, prozator și critic literar, redactor al almanahului solicitează.

V

București, 25 februarie 1997

Stimate Domnule
Constantin Călin,

Toate mulțumițiile pentru urările anilor împliniți care și astăzi mă întorc spre locurile mele de baștină, de unde ființa mea lăuntrică n-a plecat niciodată. De fapt, aici se află lumea *Advarațiilor*³ care au dat viață, întotdeauna, cărților mele. Oriunde m-am aflat și oriunde aș fi plecat, locul unde m-am născut mă însoțește și trăia odată cu mine.

Vă trimit una dintre ultimele mele povestiri și o schiță biobibliografică⁴, considerînd că istoricul și criticul literar Constantin Călin va ști, dacă va fi cazul, să utilizeze cîte ceva din datele vieții mele literare. Că nu mi-a fost ușor, pentru că integritatea are gradele ei de manifestare, stă mărturie și un fragment din *Cartea albă a securității*, apărută anul trecut, pe care-l alătur, mai mult pentru amuzamentul istoricului și criticului literar.

Cu stimă,
Corneliu Buzinschi

P.S. Rugămintea mea este să alegeți una dintre cele două povestiri, iar pe cealaltă s-o predați, pentru publicare, la *Ateneu* ⁵.

Cu mulțumiri,
Corneliu

1. Saizeci de ani, împliniți în ziua redactării acestei scrisori

2. Prototipuri ale personajelor sale

3. A fost publicată, împreună cu o succintă notă despre autor, *Vezi „Apocalipsa”, în Sinteze*, 8, nr. 9, 7 martie 1997, p. 9.

4. Vezi „Lecție de istorie”, în *Ateneu*, nr. 5, mai 1997, p. 6.

VI

[București, octombrie 1983]

Stimate
Domnule Călin,

Îmi cer scuze pentru întârzierea cu care vă răspund. Am sperat că voi putea trage o fugă la Bacău. Fleacuri redacționale de tot soiul m-au obligat să amin această vizită. Actualmente sînt anგრat într-o campanie (asemănătoare strîngerii și depozitării la timp a porumbului), cea de formare și modelare a omului de tip nou. Pînă la iarnă sper să terminăm.

La noi la redacție atmosfera este plăcută și încordată. E ca la maternitate. Așteptăm apariția numărului următor cu o firească îngrijorare paternă, întrebîndu-ne pe bună dreptate ce va fi – băiat sau fată?

Lipsește doar florile și felicitările tradiționale.

Se lucrează de pe o zi pe zi pe alta, materialele cad rînite, ciuntite, hăcuite – un adevărat masacru. E ca la Plevna.

A trecut deja o jumătate de lună și n-am publicat nimic. Foarte multe numere oficiale. Ni se cer reportaje, cazuri de furt din avutul obșteșc, pentru ca brusc să se contramandeze totul și să scriem despre starea discotecilor. Nu fac o dramă din asta. Conștiința mea este imaculată, precum o coală de hîrtie. Deci, suportă orice. Mă gîndesc totuși că cineva la sfîrșitul lunii mă va întreba ce am făcut să merit salariul. Voi fi caraghios spunîndu-le că scriu zilnic la cartea mea, că mai am foarte puțin s-o termin, că în '84 trebuie să apară⁶, că mi se pare bună, rea, neierțătoare. Voi fi caraghios, dar nu penibil.

Vă sînt dator cu niște explicații în ceea ce privește nepublicarea materialului dumneavoastră⁷. Deși nu a depins de mine, discutînd cu Cornel Ostahie⁸, am ajuns la concluzia că nu s-a pus nici o clipă problema calității articolului (nici n-ar fi avut cum). De vină e perioada pe care a traversat-o (sfîrșit de an școlar, vacanță, campanie agricolă etc.).

Spațiul tipografic acordat „învățămîntului” este acum destul de mic. În numerele oficiale, articolele de cultură și învățămînt cad primele. Nici „morală” nu stă mai bine, dar noi compensăm cu reportajele. În plus, Cornel nu e genul de om care să se bată în sîdine pentru spațiu. Pe vremuri cînd secția era condusă de Monica Zvirjinschi⁹ lucrurile stăteau altcumva. Paginile elevului (după cum ați putut constata) au fost puține în ultimele 4 luni, iar cînd s-a pus problema apariției lor, cei din secție s-au îngheșuit să-și publice materialele lor, pentru a-și îndeplini norma. Ar mai fi de spus că șeful lui Cornel este Ion Cristoiu⁹ care trece, se pare, printr-o criză de indiferență. Pentru el, contează *Suplimentul* și numai el.

Mă simt în continuare rușinat de faptul că materialul dv. a făcut ațitea luni anticameră. N-ar fi pentru prima dată cînd mă fac de ris față de niște oameni pe care îi respect și cărora le datoriez ceva. Continui să cred că buna mea credință va fi confirmată și de fapte.

Într-o situație încurcată este și Cornel Ostahie (pietrecan de-al nostru) care m-a rugat insistent să-l scuz în fața dv. În același timp, m-a întrebat dacă nu mai puteți aștepta un timp, spațiul acordat învățămîntului intrînd de acum (odată cu terminarea campaniei agricole) în normal.

Sincer, nu am știut ce să-i răspund. Sper ca săptămîna viitoare să pot veni la Bacău și, desigur, să vă întîlnesc.

Sorin Preda

1. Romanul *Parțial color*, care va apărea la Ed. „Cartea Românească”, însă în 1985.

2. O anchetă despre învățămîntul seral la TCM Bacău. Vezi „Fetele integrării”, în *Știința tineretului*, nr. 10714, 9 noiembrie 1983.

3. Corneliu Ostahie (1951-2015), poet și publicist comentator

4. Monica Zvirjinschi, jurnalistă, a condus secția „Învățămînt” la cotidianul amintit.

5. Ion Cristoiu (n. 1948), prozator, istoric literar și publicist, responsabilul *Suplimentului literar-artistic al Științei tineretului*.

**Homeric
himeric**

Explorator al unor spații culturale și căutător al adevărului, în toată anvergura și în tot largul unei poetici insolite, Theodor-George Calcan e poetul unei cunoașteri aprofundate a celei mai tainice ființe de pe pământ: omul. Omul, în toată splendoarea și în toată ardoarea unei configurări, cu alcătuirii intime și expresive chipuri, prin ridicarea la putere a Cuvântului și prin arta discernerii între ceea ce se cuvine a fi numit și ceea ce ne apare ca imperceptibil: *Văd cealaltă față înfricoșată/ A lumii/ Filele albe și spuma mării/ Închid ochii și aștept/ Întâia zi a unei lumi paralele/ Aștept cu pleoapele închise/ Să iasă din spuma sărată/ Din primele alge primordiale/ Afrodita cu părul roșcat/ Zeița cu buzele umede/ Dar cu scoica deschisă/ Sfioasă și singură/ Disting ceva asemenea sclipirii/ Vedeniilor fără chip/ Coborând din odaia celui/ Care nu și-a domesticit/ Destul de bine singurătatea.* Nerăbdarea presupune o grabnică trezire și o promptă deslușire din prezentul alert, alergic la orice amintire care să ne elibereze de incertitudinii, de angoase, de inerții și, mai ales, de locuri comune, de glosări inutile.

Ingenios cititor și iscusit tălcuitor al artei cuvintelor, Theodor-George Calcan e un cavalier al cutezanței și al buneii îndrăzniri de a se confrunta cu propria-i persoană, ezitantă, pe orbitele vieții, și fulminantă, prin evadări din strămtorări și limitări cotidiene: *Mă odihnesc pe grea singurătate/ Încercând să-mi imaginez/ Infinita lipsă de suflet a unei naturi exigente/ Si foarte dogmatică purtându-se cu cuvintele mele/ Ca și cum n-ar mai fi/ Ca și cum n-as mai fi/ Ascult atent și prudent totodată/ Un sacerdotiu al mării/ Îngrîșindu-i ușor liturghia/ Vacarm, fior și neliniște/ Spaima, surpriza, frica, ura, minciuna/ Zbuciumul, durerea, tristețea/ Că iubirea și absența pot fi uneori/ Unul și același lucru.* Străin de orice canon literar și de făcătorii de cuvinte, de o aprigă și abruptă împotrivire la tot ce ne tocește și ne tulbură și ne ofilește simțământul acut al deslușirii, Poetul Theodor-George Calcan, cu îndemănare de argonaut, străbate vremelnicul trăirii, prin cea mai la îndemână și mai severă artă, arta configurării și a plasmuirii, și prin mânuirea abilă a celei mai teribile arme, cea care țintește, fără a doborî, o țintă mișcătoare, scrie poetul despre sine, un fel de însoțire a sufletului imperceptibil și de incerte semne, prin care să ni se arate: *Și totul stă scris într-o carte severă/ Tălcuită destul de târziu/ Si din ea mă privește intens/ O față albă/ Cu ochii destul de limpezi/ Mi-e frică de oglindă să mă uit/ Și să nu văd pe nimeni/ Mi-e frică fără cuvinte./ Las ușor să se vadă/*

Gheorghe SIMON

Theodor-George Calcan și arta compunerii evanescente

Imaginea mâinii-n repaos. De fiecare dată, prin fiecare invocare a vreunui premergător sacerdot, adevărul ne apare dezvăluit prin chiar părelnicul închipuirii. De pe soclul lor, din neclintita boltă a celebrării, Poetul ni-i înfățișează în toată ardoarea însuflețirii, cum ar sta în preajma lor și le-ar fi integru confesor. Calul troian are pereți de sticlă transparenti, Pegasul din Olimp e, de fapt, inorog al înțelepciunii, Hamlet e trădat de Faust, Robinson are în preajmă o frontieră de cuvinte. Pentru a fi viu și autentic, mesajul poate fi confirmat doar prin sinestezii neobturate: *Ochii pot auzi și urechile pot vedea.* În felul acesta adevărul are chip uman, neofisticat, nemascat, nemulțit. Până și numele omului e o rană și o rună.

Neasemenea și cu totul personal prin arta sa poetică, Theodor-George Calcan e poetul deslușirii firii umane, al defrișării semnelor oculte de tot ce ar împiedica sensul vieții firești, de a face vizibilă și lizibilă semnificația, prin alcătuirii de imponderabile imagini evanescente și prin intruchipări de neașteptate himere, mai autentice și mai vii, prin inconsistență, prin metamorfoze subite, prin abateri de la firesc, până ajung să dispară la fel de repede: *Si toi ochii/ Ne citesc cărțile albe/ Fără cuvânt.* Așa rămânem tăcuți, îngândurați, în fața neîndurătoarei vieți spre nemurire. Acestea sunt de fapt utopia și ucronia, amândouă, nefiind paralele, ci doar intersectări de clipe și cu atestări doar în crugul ceresc, în văzduhul epifanic al zborului, cu severe rotiri și orbite exacte.

Poezia e singura cale de a ne elibera. Artă e unica tălcuire a adevărului. Nici o teorie despre artă nu ne ajută să găsim un sens vieții, când viața suntem chiar noi. Nici o teorie despre sublim nu ar putea înlocui Frumusețea sufletului uman. Iubirea are chip feminin; de la Circe la Ofelia, de la Desdemona la Margareta, toate sunt adevăruri și revelații la care nu avem acces decât prin arta fanteziei.

**Miteme,
episteme**

Temerar și sprinten, dinamic și imprezibil, cu un fascinant discurs poetic, cu tensionări și accentuări, pentru Theodor-George Calcan fiecare poem e un testament al ultimei clipe, al clipii în fața orbitei lumii, al distingerii între ceea ce nu poate rămâne ascuns și între ceea ce nu poate fi scris. El scrie un singur poem, o singură carte despre cunoaștere, despre viață și despre moarte, despre lume și despre om, fără semne de punctuație, cu litere mari, în solitudine și amărăciune, cu întristări bacoviene, în alergare continuă, spre atestări și confirmări din alte arii culturale și din alte arte creatoare. Dintre toate se remarcă paradigma numelor invocate, din cele mai neașteptate zone, însoțindu-l în exilul său interior. Mai trist decât Bacovia i se pare a fi Ovidiu. Femeia e și ea o zeitate; cu o mână culege stele fierbinți, iar cu cealaltă face semne oculte: *Orișice măr poate mușca/ Gura unei femei/ Dar nu orișice șarpe/ Poate*

mușca sărutând/ Gura morții. Paradigma numelor, bestiarul fabulos, cantemirian, parodia și ironia, ritmul alert și alegoric la orice oprire, alegorii alese și metonimii insolite, toate, în șuvoi aluvionar, pe un portativ diafan, cuvinte înscrise în albul pur al zăpezii, cum și în sufletul poetului. Dinamica lexicală aparentă nu e decât o mai severă disociere între aparențe înșelătoare și amprenta alcătuirii tainice a firii umane. Theodor-George Calcan scrie alb pe fond alb, cu raze invizibile și cu senzori care vânează eresuri și captează înțelesuri. Semnul distinctiv al unui poem autentic e faptul că nu poate fi pașit și nici parodiat. Pe lângă firescul trăirii și netrădării acestui neasemuit har poetic pe care îl admirăm și ne minunăm de fiecare dată când ne e dat să-l întâmpinăm pe Theodor-George Calcan, ca pe un oaspete drag, mesager al Poeziei și al Marilor Visători.

**Oniric
și hermetic**

Argonaut pe o mare a neliniștii interioare, explorator înzestrat cu senzori de o mare finețe și de o acută căutare în tot largul necuprinderii umane, pentru Theodor-George Calcan retorică poetică e o înălțare și o încununare a unei cunoașteri, mai presus de cuvinte și dincolo de aparențe înșelătoare. Forma de plural pe care o înscrie pe frontispiciul cărților sale e o cale de descifrare și de deslușire a preamultului și a tumultului agresiv, în fața prea ușoarei și prea grabnicei treceri, fără martori, fără cititori, însingurarea și exasperarea fiindu-i mai degrabă prilej de meditații amare: *Statui albastre* (debut), *Confesiuni despre neant* (1996), *Atelierele lui Belfegor* (2009), *Amneziile doamnei Voltaire* (2020). Plasmuitor și tălcuitor din adâncimi de gânduri și din abisuri figurate prin metafore sau metonimii, prin alegorii, sinecdoxa fiind la ea acasă, pe care le străbate prin spații culturale cu nume creatoare, din toate artele, centrate într-un punct de fugă, ca într-o pictură flamandă, prin alegorii fabuloase, punând în lumină înțeleșul, adâncindu-l, configurându-l, statormicindu-l: *Piatră eram/ Și apă am fost/ Apă am fost,*

piatră am rămas. Culte și oculte poeme, par a fi scrise dintr-o suflare.

Fiecare poem e o artă poetică dusă la extrem, până în pânzele albe ale închipuirii fără de chip, confirmate prin numele nobilei creații dintotdeauna, însoțitoare de taină în solitudinea celui care trăiește pentru a scrie, și scrierea sa e o confesiune continuă. În loc de închipuire și dibuire vană, fără consistente, ne e dat să avem în față spectrul destrămării, al nimicului devastator, de nu ar fi să auzim cântecul de sirenenă al ademenirii și al cunoașterii dincolo de cuvinte și de oculte amăgiri solitare.

**Solilocvii
și deslușiri**

Uimitor de tenace și inc explorerator îndemănat al artei cuvântului, înzestrat cu o sagacitate subtilă, cu inspirate lecturi și iscusite tălcui, personale și originale, dintr-o prea curată și cucernică evlavie față de misterul vieții și al morții, Theodor-George Calcan e poetul încântat și încântător, fericitul primitor al harului poetic și al darului de a cunoaște lumina interioară a unei taine pe care o adoră, inspirat, imediat ce i se arată, închipuire mai vie și mai expresivă decât orice plasmuire sau ficțiune, străină de orice improvizatie lipsită de teme: *Poezia nu e decât/ O sferă de Cristal/ Limpede ca apa/ Și perfect transparentă.* Întruchipare a Duhului poetic și persistentă a memoriei, pe măsură ce, în vertij de răsucire, cuvintele nu mai prididesc să surprindă înnoirea sensului, de la moarte spre viață și de la viață spre nemurire, prin transfigurare și inițiere, prin cea mai cruntă și mai puțin cutezătoare explorare a celei mai imperceptibile ființe: omul. Omul, aflat la răspântie, nehotărât, întristat, dezamăgit, cuprins de neliniște, de furie și de remușcare. Nu-i rămâne decât să se elibereze din imperiul de semne haotice, să le salveze prin arta recompunerii, prin arta cunoașterii, prin însuflețire, prin rostire, printr-o citire înnoită, o citire cu urechea, zice poetul. Altă cale nu-i spre cunoaștere decât printr-un continuum, prin neîntrerupere, prin monolog și prin agonie, prin neîncetare și nelipsită cugetare.

Poetul și-a însușit arta întocmirii cuvintelor în sălașul lor semantic, deopotrivă cu arta combinărilor infinite. Imediat ce primul vers e înscris, poetul nu-i mai poate urmări traectoria și nici urmări efectul; el e în necentenită metamorfoză, până la a avea aerul și aura unui mit personal, cu ramificări și rădăcini în cele mai neașteptate teritorii, tot atâtea zone crepusculare, prin efuziuni și frenezii tutelare, până la cea mai discretă și tainică particulă a regisirii în cea mai frumoasă și mai bună dintre lumi.



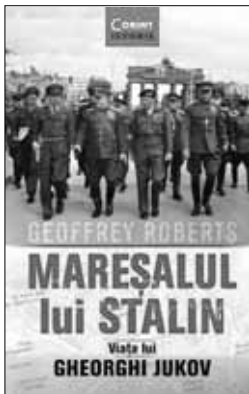
cartea străină

Ionel SAVITESCU

Mareșalul lui Stalin

Studiul meu este însă o biografie Jukov, precum și carierei lui politice completă, care acordă ponderea postbelice. necesară din început ai lui

Geoffrey Roberts



Născut în satul Strelkovka, Jukov este trimis la Moscova, iar în 1915 este recrutat în armata țaristă. Luptă în Marele Război și este decorat pentru vitejie. În 1917 intră în Armata Roșie și în Partidul Bolșevic (Comunist), căruia îi va rămâne credincios întreaga viață. În 1921, la încheierea Războiului Civil, Jukov rămâne în armată, iar treptat urcă în ierarhia militară, încât în 1939, în conflictul cu japonezii, pe care îi învinge la Halhin – Gol, Jukov se impune ca un bun strateg. În urma acestui succes, Jukov, Stern și alți 31 de comandanți primesc titlul de Erou al Uniunii Sovietice: *Este adevărat că Stern a jucat un rol important în pregătirea ofensivei din august, dar principala ei organizator și executant a fost Jukov* (p. 90). Din păcate, Stern este împuscat în octombrie 1941. Probabil că lecția administrată de Jukov i-a determinat pe japonezi să nu atace Uniunea Sovietică în 1941. Evident, o eroare, căci conflictul cu SUA se va transforma într-o catastrofă și bombardarea atomică. În timpul Marii Terori, Jukov este atacat, dar reușește să se aplece convingător, scăpând de execuție. Devenind comandant al regiunii militare Kiev, Jukov urma să pregătească invadarea României, în vederea reocupării Basarabiei, „un teritoriu disputat, ocupat de români din 1918” (p. 106). Adevărul e că Basarabia a fost ocupată de Imperiul Rus în 1812, iar în 1918, la 27 martie, Sfatul Țării vota unirea Basarabiei cu Regatul României. Din păcate, lucrul pe care nu-l spune Geoffrey Roberts este că România a pierdut în 1940 și Ardealul de Nord (în urma Diktatului de la Viena), în favoarea Ungariei, și Cadrilaterul, în favoarea Bulgariei. Nu este pentru prima dată că întâlnim în cărțile unor istorici străini informații incorecte despre România, isto-

ria țării noastre rămânându-le necunoscută sau o eludează. Basarabia a fost cedată în urma a două Consilii de Coroană, în care s-au exprimat voci în favoarea rezistenței armate. La pagina 426, nota 11 (capitolul 5), autorul scrie următoarele: „Invazia sovietică a fost în general pașnică și lipsită de incidente”. Geoffrey Roberts nu cunoaște faptul că românii care voiseră să treacă în România au fost împușcați la Fântâna Albă pe 1 aprilie 1941 și că alții au fost încărcați în vagoane și duși în Siberia sau Kazakhanstan. (A se vedea cartea Aniței Nandriș-Cudla, „20 de ani în Siberia. Amintiri din viață.”) În sfârșit, pe 22 iunie 1941, Germania atacă Uniunea Sovietică în trei direcții (Nord, Centru, Sud), provocându-i mari pierderi de oameni și materiale de război, apoi la Elnea (august – septembrie 1941), Jukov întârzie înaintarea germană spre Moscova. Atacul german fusese concentrat în cucerirea a trei localități simbolice: Leningrad, Moscova, Stalingrad, dar aceste trei cetățile se vor dovedi inexpugnabile, în pofida presiunii germane, în bună parte datorată lui Jukov, care este desemnat de Stalin să le asigure apărarea. Chestiunea se complică în momentul când se ia în calcul un atac preventiv al lui Stalin împotriva Germaniei: *Conform acestei opinii, ceea ce nu s-a spus despre cele întâmplare pe 22 iunie 1941 este că Armata Roșie a fost prinsă pe picior greșit de invazia germană nu fiindcă a fost luată prin surprindere, ci fiindcă era în toiul propriilor pregătiri de atac* (p. 134). Totuși, mai jos, Geoffrey Roberts scrie că pe 24 mai 1941 Stalin s-a întâlnit cu Jukov, Timosenko și alți ofițeri superiori, pentru a discuta posibilitatea unui atac preventiv contra Germaniei spre sfârșitul verii lui 1941, dar nu există nicio dovadă în acest sens (p. 138). Stalin era convins că Hitler nu va ataca decât după ce încheia războiul cu Marea Britanie, iar prin atacarea Uniunii Sovietice, Hitler repeta greșeala din Marele Război luptând pe două fronturi, iar din 11 decembrie 1941 s-a aflat în război și cu SUA. Războiul cu Rusia era vădit astfel de către Hitler: *Războiul împotriva Rusiei, le-a spus el generalilor săi în martie 1941, nu poate fi dus în mod cavaleresc; este o luptă între divergente ideologice și rasiale, care se va purta cu o cruzime fără precedent, fără milă și fără*

răgaz (p. 144). Situația armatei sovietice în primele luni de război era disperată; mari unități de armată sunt încercute, dar înaintarea Wehrmachtului este încetinită odată cu venirea anotimpului ploios (Rasputița), 5), autorul scrie următoarele: „Invazia sovietică a fost în general pașnică și lipsită de incidente”. Geoffrey Roberts nu cunoaște faptul că românii care voiseră să treacă în România au fost împușcați la Fântâna Albă pe 1 aprilie 1941 și că alții au fost încărcați în vagoane și duși în Siberia sau Kazakhanstan. (A se vedea cartea Aniței Nandriș-Cudla, „20 de ani în Siberia. Amintiri din viață.”) În sfârșit, pe 22 iunie 1941, Germania atacă Uniunea Sovietică în trei direcții (Nord, Centru, Sud), provocându-i mari pierderi de oameni și materiale de război, apoi la Elnea (august – septembrie 1941), Jukov întârzie înaintarea germană spre Moscova. Atacul german fusese concentrat în cucerirea a trei localități simbolice: Leningrad, Moscova, Stalingrad, dar aceste trei cetățile se vor dovedi inexpugnabile, în pofida presiunii germane, în bună parte datorată lui Jukov, care este desemnat de Stalin să le asigure apărarea. Chestiunea se complică în momentul când se ia în calcul un atac preventiv al lui Stalin împotriva Germaniei: *Conform acestei opinii, ceea ce nu s-a spus despre cele întâmplare pe 22 iunie 1941 este că Armata Roșie a fost prinsă pe picior greșit de invazia germană nu fiindcă a fost luată prin surprindere, ci fiindcă era în toiul propriilor pregătiri de atac* (p. 134). Totuși, mai jos, Geoffrey Roberts scrie că pe 24 mai 1941 Stalin s-a întâlnit cu Jukov, Timosenko și alți ofițeri superiori, pentru a discuta posibilitatea unui atac preventiv contra Germaniei spre sfârșitul verii lui 1941, dar nu există nicio dovadă în acest sens (p. 138). Stalin era convins că Hitler nu va ataca decât după ce încheia războiul cu Marea Britanie, iar prin atacarea Uniunii Sovietice, Hitler repeta greșeala din Marele Război luptând pe două fronturi, iar din 11 decembrie 1941 s-a aflat în război și cu SUA. Războiul cu Rusia era vădit astfel de către Hitler: *Războiul împotriva Rusiei, le-a spus el generalilor săi în martie 1941, nu poate fi dus în mod cavaleresc; este o luptă între divergente ideologice și rasiale, care se va purta cu o cruzime fără precedent, fără milă și fără*

Europa Occidentală, acțiune precedată de încercarea din 1942 de la Dieppe. După revolta din Varșovia, în toamna anului 1944, trei armate sovietice conduse de Jukov, Rokossovski, Konev se îndreptară spre Germania. La 30 aprilie 1945, drapelul sovietic este instalat pe Reichstag. Hitler s-a sinucis, iar pe 9 mai Jukov primește capitularea necondiționată a Germaniei. Anterior, la Reims (7 mai), Aliații occidentali primesc aceeași capitulare: *Konev avea să fie părtaş la gloria ocupării capitalei lui Hitler, dar cununa victoriei avea să-i revină lui Jukov, după ce trupele lui luau cu asalt Reichstagul* (p. 298). Germania este împărțită în zone de influență: americană, britanică, franceză și sovietică. După ce Japonia este bombardată atomic (Hiroshima, Nagasaki), pe 14 august 1945 capitulează. În iunie 1945, Jukov primește pentru a treia oară titlul de Erou al Uniunii Sovietice. La Parada Victoriei, Jukov primește onorul, iar Rokossovski conduce parada (24 iunie 1945). Stalin este proclamat generalisim. Alianța antinazistă s-a deștrămat între 1947 și 1948 în decembrie Războiul Rece, Europa fiind despărțită de o Cortină de Fier. Între Jukov și Eisenhower are loc un schimb de decorații. După întoarcerea la Moscova, începe și decăderea lui Jukov, care este transferat la regiunile militare din Odessa, apoi la Sverdlovsk. Reabilitarea sa începe în 1949. Când Stalin era pe moarte, Jukov este chemat la o sedință a liderilor partidului, iar moartea lui Stalin este *regretată sincer* (p. 331) de Jukov. Apoi, spre sfârșitul lui iunie 1953, Jukov îl arestează pe Lavrenti Beria, care este găsit vinovat de terorism și activități contrarevoluționare, condamnat la moarte și împuscat (p. 332). După alte informații, Beria încesuse să elibereze pe deținuții din Gulag, este acuzat că ar fi spion anglo-american, iar când a fost arestat a căzut în genunchi, cerând să-i fie crută viața. Inevitabil, după 1945, SUA și Uniunea Sovietică trec la înarmarea atomică. Jukov supraveghea înarmarea nucleară sovietică, iar în septembrie 1954 a participat alături de Bulganin la efectuarea unui test nuclear în sudul munților Ural. Puterea este preluată de Hrușciov, care la 26 februarie 1956 rostește celebra Cuvântare de la Congresul XX al PCUS, unde este denunțat cultul lui Stalin și crimele sale. Hrușciov a respins aportul lui

Personalități băcăuane

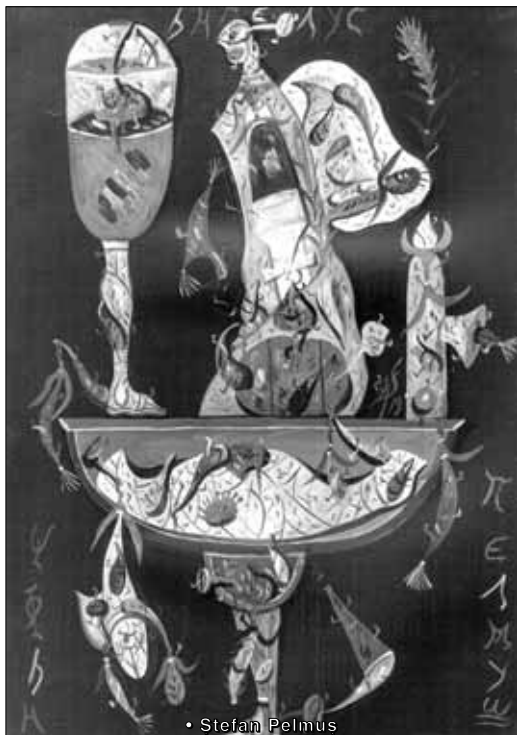
Alexandru Brăescu

Stalin la obținerea victoriei: aceasta s-a datorat partidului, guvernului, armatei și poporului sovietic. Jukov s-a alăturat lui Hrușciov, criticându-l pe Stalin pentru epurările din armată, pentru greșelile din primii ani de război, ca și pentru nesocotirea avertismentelor că vor fi atacați de germani și pentru execuția generalului Pavlov. A urmat criza ungară (1956), precedată de aceea poloneză, dar de Primăvara pragueză nu se amintește. Totuși, Hrușciov îl demite pe Jukov, apoi îl scoate la pensie; în sfârșit, Hrușciov este înlocuit în 1964 cu Brejnev. Geoffrey Roberts nu spune nimic despre vizita lui Hrușciov în România, despre protestul acestuia la ONU, când bătuse cu pantoful în tribuna unde-și ținea discursul. A urmat reabilitarea lui Jukov. În ziua de 8 mai 1965, Brejnev ține o cuvântare, iar Jukov este ovationat. Îi recunoaște lui Stalin rolul de organizator în lupta contra Germaniei. Redactarea memoriilor l-a absorbit, Jukov consultând arhive și pe foștii camarazi de armă. Memoriile s-au bucurat de succes, fiind reeditate și traduse în străinătate. În fine, după un atac cerebral în ianuarie 1968, Jukov se stinge la 18 iunie 1974, în spitalul de la Kremlin. Nu-și văzuse editația a doua a memoriilor, apărute la câteva săptămâni după decesul său. A beneficiat de funeralii grandioase, la care au luat parte și cele patru fiice ale sale: Era, Ella, Margarita și Maria. „Pravda” a publicat un necrolog oficial semnat de mulți conducători politici și militari, iar a doua zi, un al doilea necrolog, semnat de Vasilevski. Iosif Brodski îi dedică o poezie. După moarte, Jukov se bucură de mai mare prestigiu: satul natal îi poartă numele, iar un asteroid descoperit este denu-

mit cu numele său. Memoriile ajung la ediția a X-a, apoi a XI-a (1992), având incluse capitole eliminate de cenzură. În sfârșit, Boris Elițan hotărăște prin decrete, în 1994, ridicarea unei statui a lui Jukov și emiterea a două decorații care să-i poarte numele. Încep să apară cărți despre Jukov, iar Soljenitin în 1995 scrie o năvelă în care apare Jukov. În capitolul al 14-lea, *Maresalul Victoriei* surprinde ultimele caracterizări ale lui Jukov și comparații cu diverși generali din alte armate: *Concluzia pe care o putem trage în urma acestor comparații este că Jukov nu a fost cel mai bun general din toate timpurile în niciun domeniu al vieții militare, dar a fost cel mai bun general priceput la toate din al Doilea Război Mondial* (p. 413). Semnalăm câteva erori: dinastia în favoarea fiului Alexei, apoi a fratelui Mihail, care după ce domnește o zi, abdică (pag. 40); Mihail V. Frunze a murit prematur, în octombrie 1925, în urma unei operații nereușite la stomac. Adevărul e că Frunze fusese operat la ordinul lui Stalin și era firesc ca operația să nu reușească (pag. 53).

Notele, bibliografia, tabelul cronologic, indicele, hărțile diferitelor fronturi, fotografiile de epocă completează o lucrare de excepție, cu unele mici carente.

* Geoffrey Roberts, *Maresalul lui Stalin. Viața lui Gheorghe Jukov*, traducere din limba engleză de Anca-Irina Ionescu, prefată de Armand Goșu, București, Editura „Corint”, 2019, 488 p.



• Stefan Pelmus

N. 30 noiembrie 1860, în Burdusaci, comuna Răchitoasa, județul Bacău – m. 17 februarie 1917, la Iași. **Medic psihiatru, profesor.** Fiul lui Neculai Brăescu și al Saftiei, răzeși. Nepot al postelnicului Simeon Brăescu, viitorul medic a copilărit în satul natal, unde a deprins scrisul și cititul cu preotul Petre Spiridon. Își continuă studiile la Bârlad și Iași, înscriindu-se apoi la Facultatea de Medicină. Elev și student strălucit, devine, prin concurs, intern al spitalului „Sfântul Romanovilor, în 1917, când se prăbușește, nu domnea în Rusia de 400 de ani, ci de 300 de ani, adică din 1613 (pag. 39); Nicolae al II-lea a abdicat inițial în favoarea fiului Alexei, apoi a fratelui Mihail, care după ce domnește o zi, abdică (pag. 40); Mihail V. Frunze a murit prematur, în octombrie 1925, în urma unei operații nereușite la stomac. Adevărul e că Frunze fusese operat la ordinul lui Stalin și era firesc ca operația să nu reușească (pag. 53).

Notele, bibliografia, tabelul cronologic, indicele, hărțile diferitelor fronturi, fotografiile de epocă completează o lucrare de excepție, cu unele mici carente.



hopaților, plata acordată bolnavilor constituindu-se într-o primă treaptă de reintegrare a lor în societate. A militat pentru construirea unui spital de psihiatrie racordat la metodele occidentale de asistență psihiatrică, atent observate în stadiile sale de studii prin Europa. La cele amintite se adaugă călătoriile din 1898 și 1900, când face cercetări științifice în așezăminte psihiatrice din Anglia, Scoția, Germania, Austria, Belgia și Elveția. Studiind catagrafiile azilurilor, a lămurit multe enigme, care, coroborate cu observațiile din țară, i-au permis să elaboreze studiul **Asistența alienaților în Scoția. Legislație. Construirea și organizarea asilelor de alienați. Principalele mijloace de tratament. Administrație** (1902). Preocuparea centrală a rămas soarta dezastruoasă a bolnavilor mintali, care erau tratați ca niște retardatți fără șansă. Indignat de nepăsarea celor din jur, și-a asumat responsabilitatea întemeierii și organizării pe baze științifice a unui ospiciu central și, cu sprijinul psihiatruului Alexandru Obregia, medic la Spitalul Mărcuța și director în Ministerul de Interne, obține acceptul de înființare a Spitalului Socola și o subvenție de 350000 lei, ceea ce-i va permite ca în 1897 să înceapă construcția pavilionelor, ce vor însuma 400 de paturi. În 1897 construcția era gata, dar inaugurarea s-a târânat până în 1905, timp în care și-a ridicat glasul în cadrul unor conferințe, arătând condițiile mizere în care bolnavii erau siliți să supraviețuiască. Multe din studiile sale au avut rolul de sensibilizare a opiniei publice, argumentele aduse în lucrarea **Cum sunt considerați și asistați alienații în România** (1903) având impactul scontat. La 12 octombrie 1905, Spitalul Socola se inaugurează, momentul fiind marcat pe o placă de marmură, ce amintește rolul jucat de medicul primar și directorul acestui prim așezământ modern de tratament psihiatric. În

poftida progreselor, mulțumirea nu era deplină, întrucât calitatea era departe de cea din Europa. În plus, se simțea nevoia unor specialiști care să lucreze în noul așezământ, acțiune de formare pe care o începuse în 1889, când a devenit profesor suplinitor la Facultatea de Medicină, inaugurând învățământul de psihiatrie în Moldova. Reconfirmat de minister în 1892, fără a primi însă catedra, în 1895 i se aprobă și ținerea unui curs liber de *Patologia bolilor mintale*, dar la concurență cu unul similar al contracandidatului G. Pastia. Cum în 1903 i se refuză iar nominalizarea catedrei, în 1906 decide să nu mai predea la facultate, mulțumindu-se cu orele de la Școala Normală și Seminarul „Veniamin Costache”. Deși aici preda doar medicina populară și igiena, ținuta cursurilor și maniera de predare erau atractive, bine elaborate și pe înțelesul numeroasei asistente, uimită nu de puține ori de vasta sa cultură medicală și beletristică, întrucât știa cinci limbi și era mereu la curent cu ceea ce se întâmpla în Europa. Ca o compensație, a primit conducerea Stațiunii Balneare Slănic-Moldova, unde a practicat balneofizioterapia, funcționând ca medic și director, adâncind cercetările, dând consultații și modernizând stabilimentele. Prin 1913 se simțea izolat, semnele de oboseală acaparându-l tot mai des. Vara și-o petrece la Galbeni, la fratele său, unde e consultat de profesorul Gheorghe Marinescu, dar nu poate scăpa de obsesia că va fi otrăvit. Primul Război Mondial îl reduce în miezul evenimentelor ca locotenent-colonel în rezervă, solicitând să meargă pe front în calitate de medic militar. Ultimii ani de viață sunt destul de tulburi, ca și moartea sa misterioasă. Îngropat în Cimitirul Eternitatea, în 1926 e reinhumat, la solicitarea surorii Aglaia Popovici, la Frumușelul, județul Bacău. La inițiativa lui C. D. Zeletin, pictorul Gheorghe Spiridon a realizat un portret al distinsului medic și cărturar, donat apoi direcției Spitalului Socola, care, la 28 februarie 1984, a organizat o manifestare de omagiere. Globetrotter și alpinist la tinerete, internist eminent, precursor al psihiatriei românești în calitate de prim profesor universitar de psihiatrie din Moldova, poliglot, colecționar de artă extrem-orientală, doctorul în științe Alexandru Brăescu merită să fie readus în atenția băcăuanilor și nu numai.

Cornel GALBEN

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

Mă simt relaxat în preajma pragmatismului, cu toate obiecțiile care-i sunt aduse, atunci când aud vocea lui William James, cel care-mi spune că această metodă/teorie genetică despre adevăr reprezintă „mlădierea tuturor teoriilor și credințelor noastre după valoarea lor instrumentală”. Este și puțin narcisism deghizat în voce de sirenă, în mărturisirea lui, recunosc, dar sunt și multe scânteieri de adevăr. Pentru a mă apropia și mai mult de esența doctrinei, James îmi amintește de celebra alegorie a „coridorului” propusă de Giovanni Papini: „Pragmatismul ocupă în mijlocul teoriilor noastre poziția unui coridor dintr-un hotel. Numeroase camere dau în acest coridor. Într-una poate fi găsit un om lucrând la un tratat în favoarea ateismului, în cea de alături, o persoană rugându-se în genunchi pentru a obține credința și curajul, în cea de a treia un chimist, în cea următoare un filosof elaborând un sistem de filosofie idealistă; în timp ce în a cincea, unul este pe cale de a demonstra imposibilitatea metafizicii. Toți acești oameni utilizează în orice caz coridorul. Toți trebuie să treacă prin el pentru a se întoarce fiecare acasă, pe urmă pentru a ieși”. (apud Alexandru Boboc, „Filosofia contemporană”, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1980, p. 164) James crede că, în mare parte, adevărul trăiește pe credit. Ideile noastre au statutul unor bilete de bancă. Acestea vor fi acceptate doar dacă au un curs care le face să nu fie refuzate. Într-un asemenea univers nu prea este loc pentru prejudecăți. Și perspectiva pe care o deschide el asupra științei poate cuceri. Știința este comparată cu o ladă cu instrumente (*pragmatismul instrumentalist*). Instrumentele sunt principiile, legile, teoriile. În caz de nevoie, scoți din ladă unealta/uneltele utile pentru a rezolva situația dată. Totuși, lui William James, cel care exalta „voinea de a crede”, nu i-am făcut chiar o stație în suflet. Sunt solidar cu Bertrand Russell, atunci când îi spune lui James că el ar pleda pentru „voinea de a pune la îndoială” și pentru dorința de a afla; adică pentru contrariul voinei de a tot crede.

Charles Sanders Peirce, matematician și logician, întemeietor al pragmatismului (ca *pragmatism*), cel mai important filosof american, mă seduce atunci când îmi spune că nu există idei adevărate în sine, ci numai idei care devin adevărate în cursul activității, dacă sunt eficiente, oferă valoare adăugată ființării noastre. Evitând definițiile, Peirce recurge la maxime pentru a-și explica esența doctrinei. Iată una dintre ele: „Determinați ce efecte, care ar putea avea o relevanță practică rațional *imaginabilă*, socotiți că au obiectele *conceptului* vostru. Atunci, *conceptul* pe care-l aveți despre acele efecte este întregul *concept* pe care-l aveți despre obiect”. („Probleme centrale ale



Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (13)

pragmaticismului”, în Charles S. Peirce, „Semnificație și acțiune”, București, Editura *Humanitas*, 1990, p. 203) Peirce se simte apropiat de Hume, Kant sau Thomas Reid, spune că în privința percepției nemijlocite îi este îndatorat lui Kant, respinge soluția empiristă a lui John Stuart Mill, conform căreia validitatea legilor logicii are ca suport regularitatea naturii, se delimitează de discursul fenomenologiciei lui Hegel. Constant, el a respins prejudecățile potrivite cărora pragmatismul, prima manifestare filosofică originală americană, ar fi rupt de mișcarea filosofică europeană.

Într-o epistolă de referință trimisă în 1904 lui William James, cu academică deferență îi spune acestuia că, împreună cu F. C. S. Schiller, a împins „mult prea departe pragmatismul”. *Empirismul radical* al lui James, *umanismul* lui Schiller, *interactionismul* lui Mead, *instrumentalismul* lui Dewey și *neopragmatismul* lui Morris au avut ca punct de plecare lucrările sale. Cei de la Cambridge au apreciat că era cel mai mare logician în viață, după George Boole. Nonconformist, aflat mereu în conflict cu prejudecățile, a fost concediat din mediul universitar. Stilul său riguros, care poate aminti și de cel al lui Spinoza, are, de multe ori, cuceritoare inserții metaforice, aproape poetice. Spune și argumentează că „trebuie să dăm la o parte toate prejudecățile ce rezultă dintr-o filosofie care întemeiază cunoașterea pe care o avem asupra lumii exterioare pe conștiința noastră de sine”. („Câteva consecințe a patru incapacități”, în *op. cit.*, p. 67)

Britanica Susan Haack, voce elevată în universul logicii, filosofiei limbajului, epistemologiei și metafizicii, cea care susține cugetarea filosofică în spiritul promovat de C.S. Peirce, și-a exprimat rezerve profunde cu privire la interpretarea de către Rorty a lui Dewey și Peirce, în special, și a mișcării pragmatiste în general. Dezamăgita și de faptul că Peirce era cel mai puțin preferat de către Rorty, dezvoltă un discurs critic în care Peirce este prezentat mereu ca un adversar al prejudecăților. Temperată ca tot, această adversitate caută să rămână în limitele unei obiectivități rezonabile, recursul la argumente logice fiind vedeta esenței sale. În „Evidență și cercetare: o reconstrucție pragmatistă a epistemologiei” (București, Editura *Lumen*, 2012), Susan Haack, reflectând asupra dezbaterilor aprige și părintoase în care prejudecățile și contra-prejudecățile sunt actorii principali, apreciază că, potrivit lui Peirce, această atitu-

dine este o „rețetă pentru un dezastru”. Ea amintește de faptul că Peirce a avertizat mereu cu privire la faptul că atunci când în cercetare „nu mai este raționamentul cel care determină care ar trebui să fie concluzia, ci concluzia este cea care determină structura raționamentului”, rezultatul poate fi lamentabil: o rapidă deteriorare a vigoii intelectuale; pierderea concepției cu privire la gândire și adevăr; instituirea rațiunii doar ca element decorativ etc. Discursul Susanei Haack, centrat pe concepția lui Peirce, invită către dezbateri care, desfășurate în cadrul unui sistem adversarial rațional și moral, pot să aibă ca efect „descoperirea adevărului”.

Peirce trimite semne de întrebare și către doctrine reper ale filosofiei. Studiul dedicat lui Descartes, „Câteva consecințe a patru incapacități” este emblematic în acest sens. Considerându-l „părintele filosofiei moderne”, Peirce avansează gândul că „știința și logica modernă ne cer adoptarea unui punct de vedere cu totul diferit de cel cartezian”. („Semnificație și acțiune”, București, Editura *Humanitas*, 1990, p. 67) „Nu putem începe cu o îndoială totală”, spune Peirce. Trebuie să începem cu toate prejudecățile pe care le avem realmente atunci când pornim la studierea filosofiei [...]. De aceea îndoiala carteziană este o măsură preliminară tot atât de nefolositoare pe cât ar fi să treci pe la Polul Nord pentru a ajunge la Constantinopol [...]. Să nu ne prefacem că ne îndoinim în filosofie de ceea ce nu ne îndoinim în adâncul ființei noastre”. (*op. cit.*, p. 68) În „Fixarea convingerii” revine asupra discursului cartezian: „Sunt filosofi care și-au imaginat că pentru a începe o investigație este suficient să enunți o întrebare [...] și

chiar ne-au recomandat să începem prin a pune totul sub semnul întrebării [...]. Trebuie să existe [însă] o îndoială reală, vie, fără de care discuția este fără miez”. (*ibidem*, p. 117) „Stimularea îndoielii” este privită ca singurul mobil imediat al efortului de a ajunge la convingere, dar suntem invitați să cugetăm și la potolirea îndoielilor noastre, prin recursul la metoda logică, deși „celelalte metode își au meritele lor”: „Geniul metodei logice a unui om s-ar cuveni a fi iubit și cinstit precum miresa pe care acesta și-a ales-o din lumea întreagă. El nu trebuie să le condamne pe celelalte; dimpotrivă, poate să le pretuiască, căci prin aceasta nu face decât să o pretuiască mai mult pe a lui”. (*ibidem*, p. 130) Nu putem trăi mereu în îndoială. „Odată potolită frământarea îndoielii”, gândirea noastră trebuie să se destindă, să se oprească o clipă atunci când ajunge la convingere. Înțelegând *convingerea* ca pe „un loc de oprire și un nou loc de pornire pentru gândire”, el trimite accente și către „gândirea în repaus, deși gândirea este eminentă acțiune”. (*ibidem*, p. 139) Și, ca să nu se creadă că Descartes a fost o țintă a unui presupus patos al său, după ce ne spune că acestuia nu i-a trecut niciodată prin minte „distincția dintre o idee ce pare clară și o idee care este într-adevăr clară”, ne oferă ca temă de reflecție faptul că, în mare măsură, Leibniz – „acel mare și neobișnuit geniu, remarcabil deopotrivă pentru ceea ce a reușit cât și pentru ce nu a reușit să înțeleagă” –, a dezvoltat, „într-o oarecare măsură”, discursul cartezian. (*ibidem*, p. 133) Uneori, Peirce trimite discursul către atitudini generale creatoare de prejudecăți sau erori, precum referința la faptul că „în toate timpurile, ideile metafizicienilor au fost extrase

în mare parte din matematică”, axiomele metafizice fiind imitații ale axiomelor geometriei, „moartea” ultimelor generând și dispariția primelor. Peirce conchide: „Metafizica a fost întotdeauna maimuța matematicii”. (*ibidem*, p. 174) Afirmație prea exagerată, poate, dar e greu de negat că ea găzduiește și adevăr. Și, ca să ne convingă de prezența acestui adevăr, filosoful american ne oferă ca exemplu conceptul matematic de *continuitate*: „Cea mai mare parte din ceea ce este adevărat la Hegel este o vagă licărire a unui concept pe care matematicienii l-au lămurit în suficiență măsură cu mult înainte, iar cercetări recente i-au adus nouă ilustrări”. (*ibidem*, p. 175)

Privind către *magister dixit*, principiu care a favorizat atât de mult atașamentul față de prejudecăți, Peirce scrie amar: „Este de remarcă că ideea de loialitate a înlocuit-o atât de total pe cea de căutare a adevărului, încât, acolo unde înflorase alături credințe diferite, renegații sunt priviți cu dispreț chiar și de către partida a cărei credință aceștia o aprobă”. (*ibidem*, p. 152) Iși îndreaptă privirile și către autorități precum Aristotel, despre care spune că definiția pe care o oferă *predicației universale* este „asemenea unei bule papale sau [a unui] document de curte”. (*ibidem*, p. 199)

Nici portretul pe care-l schițează „metafizicii ontologice”, în general, nu este unul care trimite aplauze lipsite de spiritul critic, întrucât crede că fiecare propoziție din corpul acesteia „este o înșiruire de cuvinte fără înțeles – un cuvânt fiind definit prin alte cuvinte, iar acestea, la rândul lor, prin altele – fie de-a dreptul absurdă; astfel încât, ceea ce va rămâne din filosofie va fi o serie de probleme ce pot fi investigate prin metodele observaționale ale adevăratelor științe” (*ibidem*, p. 189), iar adevărul va fi atins fără acele dispute interminabile care au transformat „cea mai înaltă dintre științele pozitive într-un simplu amuzament pentru minti trândave, dându-i drept scop plăcerea gratuită”. (*ibidem*) Este vocea unui matematician-logician care și revărsă dragostea peste tărâmurii, atunci când privește către pragmatism, în general, care se distinge de alte discursuri prin faptul că, în primul rând, „reține o filosofie purificată” și, în al doilea rând, cultivă „acceptarea deplină a părții celei mai mari a convingerilor noastre intuitive”. (*ibidem*, p. 190) Încurajați chiar de spiritul de excepție al lui Charles Sanders Peirce, putem decela, desigur, și în discursul său, camuflage de multe ori în argumente seducătoare, multe prejudecăți. Obișnuia să spună, parcă pentru a răspunde unor asemenea „acuzății”, că raționamentul prost, precum și raționamentul bun, sunt posibile, reprezentând fundația pentru partea practică a logicii. Dar cum Peirce pune mereu „accentul pe caracterul potențial infinit al procesului interpretativ” (Petru Bejan), creditul mereu deschis pe care îl acordă poate îmbogăți frumos cu noi întrebări.



• Mihai Chiuvaru

Theodor-George CALCAN

Un proprietar autentic de sensibilitate profundă

Fire rebelă și nonconformistă, Mircea Bostan arde destul de repede câteva dintre etapele devenirii și-n scurtă vreme se dovedește a fi un poet prolific și insolit. Expresiv și elegant în exprimare, atent din punct de vedere stilistic. Receptiv la ideile noi, dezinvolt și curajos în abordarea subiectelor, poetul se dovedește a fi nu mai puțin curajos în abordarea vocabularului pe care îl folosește curent. E sigur că și-a dorit totdeauna un cititor la fel de nonconformist ca și el, care să nu se mulțumească cu lectura versurilor ori a eseurilor scrise de el. Iși dorea probabil un cititor curios, cu o mobilitate ideatică activă și cu o sensibilitate profundă în stare să-i cuprindă și să-i atingă fecund orizontul.

Mircea Bostan a fost o persoană robustă și foarte activă. Născut la Bacău, în 15 februarie 1955, a îmbrățișat, de-a lungul vremii, mai multe profesii... A fost pe rând ofițer, urcând până la gradul de maior, funcționar public, psiholog, publicist și poet. Meticulos și sever, parcurge un itinerar spiritual de invidiat: viețuiește la Roman și, începând cu anul 2000, publică volumele *Sabia cu lunetă* (2000), *Dimineața adormiților*, *Alb umed*, *Chirurgia cuvintelor*, *Cu Dumnezeu înainte și dracu-n cârcă*. Se arată a fi un visător autentic și incurabil, stăpânește un meșteșug poetic prodigios, dovedindu-se înzestrat cu har. Har pe care îl folosește inteligent în slujba unui modernism autentic, imaginativ și metaforic, prosper, dezvăluind o autoscopie profundă și un joc de idei complex și cu reverberații multiple. La prima vedere, el se dovedește a fi deseori „revoltat”, incisiv, în stare să-și înnoiască limbajul poetic datorită viziunilor proprii. În fond, Mircea Bostan e un poet pe deplin format, exemplificând un fior existențial, viguros exprimat. Cu o bună priză la lirismul contemporan pe fond, dens, rafinat, elegant. Ne vom ocupa mai jos, cu precădere, de volumul „Proprietarul de fericire”, apărut la Iași, în anul 2016, la Editura PIM. Volumul cuprinde poeme scrise de autor în perioada 2014-2015, în total 48 de texte.

Poemele trapează prin naturalețe și simplitate, chiar dacă poetul simte aievea teroarea unui livresc pe deplin conștient de uzura limbajului folosit, dar și a unor teme consacrate, însă deja perimate într-un exercitiu de oxidare precară și banalizare rapidă a expresiilor poetice calpe și, desigur, des folosite. Autenticitatea pornește de la ideea că aproape nimic nu este dat din afară. Dacă magia crede că poate face orice, autenticitatea se mulțumește cu mult mai puțin. Nu poți fi bunăoară un geniu sau un creator de lumini noi ori de vreun Dumnezeu oarecare, poți fi însă tu însuți (adică fără nicio alterare, cel puțin interioară). Sincer, viu, actual,

poți face o seamă de lucruri prin propria ta voință și forță sufletească, lucruri care, laolaltă, alcătuiesc „lumea ta”, la organizarea căreia ai luat și tu parte cu mintea, cu inima și cu mâna ta, construind-o, desigur, după „propiile tale nevoi”. Autenticitatea se poate defini așadar drept o atitudine „vulgară”, „populară” a idealismului...

Atât idealismul, cât și magia sunt eșuări ale unei „conștiințe magice”... Cel puțin asta credea Mircea Eliade în 1939, atunci când elabora „Fragmentarium”. Revenind însă la Mircea Bostan, poetul nostru contemporan, „El” se dovedește a fi destul de bogat în recuzita sa poetică, un literat extrem de atent cu sine însuși, inspirat, cultivat, elaborat și înzestrat cu viguroasă și echilibrată sensibilitate de profunzime.

Nostalgia e, după Octavio Paz, subiectul „ascuns”, acesta fiind „motorul intern” în stare să genereze o adevărată prezentă în peisajul stilistic al celor mai buni scriitori și, mai ales, „poetii ai modernității”. Pentru literatura română, înclin să cred că Mircea Bostan se numără printre ei.

„Pe un perete/ caii în galop/ fără potcoave/ în spații confuz diluate/ și timpuri schiopătând/ pe alt perete/ hamurile vorbeii/ și... ochii biciuind nevederea/ pe tavan/ gaura tălpii de drum/ împrăștiate pe podele/ nefericit împletite/ Prin fereastra neperdeluită/ Vecina/ cu sâni încercânați/ și cu sfârcurile bulbucate/ În poziție de supt/ incitând înțărcații iubirii.../ Și tu/ Cu un reflex condiționat/ Cu o



jumătate de privire spre miez/ Și cu cealaltă jumătate/ Spre zodia iubirilor în repaus/ mușcând din noapte...” (*Reflex condiționat*)

„Cu picioarele din gât/ pe culmile misterului/ de piedestalul vremii înălțată/ toamna nudă/ replantată-ntr-o mesteceni cu trupul miruit de ploaie/ răvășită de rușine/ despletită și ruțată/ de rugină devastată.../ Resemnată/ bosumflată și ciudată/ se frânge dureros în brațele iernii...” (*Toamna*)

Imaginația acestui poet romășcan se împletește pe cât posibil armonios, în sensul descoperit nouă de Coleridge, care încerca oarecum o apropiere între termenii antinomici. Oricum, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, în poezia europeană, dar și la noi, se observă tendința și voința tot mai vie și mai puternică de a separa poezia de orice esență străină sieși și merită subliniat faptul că atât simbolismul, cel de după Rembrandt mai ales, dar în special suprarealismul reușesc să separe poezia de adevăr și merită aici susținut și reliefat faptul că Mircea Bostan cultivă

un suprarealism de nuanță subtilă, abstractizând de cele mai multe ori sentimentul inițial. Oricum, surprinde plăcut, la Mircea Bostan, arta combinatorie a discursului poetic. Autorul e printre cei care cred cu tărie în puterea cuvântului, dar și în puterea interioară a celui care scrie. Poetic, el încearcă fortarea granitelor umanului. „Proprietarul de fericire” se dovedește, pe fond, a fi un proprietar de ultrasensibilitate. Poetul identifică spațiul poetic cu spațiul în care conviețuiești, încercând să se armonizeze elementul concret cu cel nostalgic și meditativ, desigur, cât mai esențializat cu putință.

Prisma prin care și-a privit cu profunzime și sensibilitate adâncimile eului propriu a fost una cu diverse muchii și străluciri, unele dintre ele controversate. Poeziile sunt expresia unui spirit interogativ-analitic, frământat de tentația absolutului. Mizează pe o sinceritate deplină, într-un amplitud și acid proces de conștiință. Iluminările sale implică ironia, dar și alonja virtuală a unor stări de spirit vibrante, vizavi de precaritatea și de inerția cu care se petrec și se mișcă lucrurile în câmpul social, dar și în orizontul temporal al unor evenimente deja trăite. Produse ale unei gândiri proprii efervescente, dar și ale unor sentimente adânci, poeziile sale devin evenimente ale ființei și de la nivelul acesta, retorică poemelor sale, fără a fi vanitoasă, e uneori veninoasă, cu intenția de a vasculariza inerția și somnolența socială. Luptând cu mori de vânt ceva

mai năvășe decât ar fi la prima vedere, acest Don Quijote romășcan pășește curajos și cutezător într-un areal mai puțin fictiv al unui extaz lucid al realității erotice, dar nu numai erotice, ci și activ existențiale din proxima noastră apropiere: „tu/ dăruit cu sănătatea răsuflării/ la care morții nu fac rând/ trăiește în toată carnea ta/ nu te lăsa mințit/ de lacrima de popă/ că domolit necazul nu-i/ în fața hăului/ Ce-și joacă hora-n moarte/ Când devenite bumerang/ Cuvintele-ți vor fi întoarse/ fă-ți scut din așteptare/ Și nu mai da crezare/ regretelor acrite/ cu miere unse/ Să nu crezi nicio dată/ în mimata milă nici chiar în cea a celui ce se dă smerit...” (*Trăiește*)

„Luat la mișto de doamna asta barocă/ Ce-și spune viață/ Și care se legitimează/ Ca inventatoare a muncii/ m-am cocoțat/ Pe mamelonul propriului orgoliu/ și de acolo/ am început/ să dau cu praf de sicir/ până într-o zi/ când/ aia hapsână de sânge și carne/ mi s-a înfățișat/ în toată Splendoarea/ Și nu mai da sfârșenia/ moartea.../ prostule/ Și m-am născut înaintea soră-mii/ ca un fel de habitat odihnit...” (*Proprietarul de fericire*)

Așa-zisul proprietar al fericirii se dovedește în fapt a fi un vajnic luptător împotriva morții. Personal, consider că această carte a sa, „Proprietarul de fericire”, e dacă nu cea mai bună dintre cărțile sale, atunci cu siguranță cea mai edificatoare în privința caracterului său.

„Timpul răscopit/ scâncea de pe cupola lumii/ Urâtul se prostituă/ În concursuri de frumusețe/ pacea tresărea în somnu-i războinic/ dreptatea era în comă/ și omenirea se încălzea/ la focul de arme.../ În vremea asta/ Ochiul dracului/ dicta mobilizarea nefericirii.” (*Timp*)

Inedit ca expresie literară, Mircea Bostan adaugă versului său o dimensiune psihosocială. Jumătatea ființei sale lăuntrice, care visează, încearcă să reconfigureze universul potrivit propriilor sale idealuri, căutând febril noi teritorii și noi deschideri spre necunoscut. Cealaltă jumătate a ființei sale căutând febril, curajos și poate experimental echilibrul existențial de cele mai multe ori inegal, al unei vieți aproape normale.

Să nu uităm distincțiile literare pe care le-a avut și le-a primit la Iași, Paris, Bistrița-Năsăud ori chiar la Bacău. Diplome și medalii care, firesc, i-au încununat eforturile depuse.

P.S. La încheierea excursiunii mele, aflui surprins și îndurerat că Mircea Bostan ne-a părăsit. Ce-i drept, aflasem cu ceva vreme în urmă că se lupta cu o boală necrutătoare. Sunt însă convins că opera sa poetică va dăinui...

29 sept. 2020



• Amman Alnahhas

S.U.A.

Louise Glück, o laureată Nobel aproape necunoscută

Louise Glück a câștigat Premiul Nobel pentru Literatură, m-au anunțat entuziașt prietenii alături de care mă aflam într-o dimineață de la jumătatea lui octombrie la o cafea, dezbătând starea poeziei actuale. După un moment de liniște întrerupt doar de râsul surd al lingurițelor lovind pereții circulari ai cânilor de cafea și, parcă, deși e posibil să nu-mi amintesc bine, niste înghițuri în sec, mi-a fost adresată o altă întrebare: tu ai auzit de ea? Știi cine e?

Cred că aceste întrebări au stat pe buzele tuturor nu doar în România (unde Glück nu a fost tradusă până acum), ci și în întreaga Europă, în țări cu o piață de carte mult mai cuprinzătoare ce, cu toate astea, înainte de anunțarea premiului, nu avuseser loc pentru operele ei cele mai importante. Mărturie stau nenumăratele articole de prezentare care au apărut în presa internațională (dar nu în cea națională!) la câteva zile după eveniment, într-o încercare entuziaștă de a justifica, prin expunerea curriculumului, motivația acordării distincției Nobel acestei poete americane multipremiate și, cel puțin așa pare, arhicunoscute în țara de origine.

Noua câștigătoare a Premiului Nobel, născută la New York în 1943, este totuși o poetă de mare calitate, nu atât prin lista de premii într-adevăr numeroase și importante obținute de-a lungul unei cariere de jumătate de secol (a debutat în 1968), printre care se numără și prestigiosul Pulitzer (1993), ci în primul rând prin forța poeziei sale și prin originalitatea pe care a reușit să o imprime propriului său stil de-a lungul celor 12 colecții de poezie publicate până acum.

Dacă i-am analiza poezia integral, în spiritul aforistic al rezumatelor de copertă, Louise Glück ar putea fi considerată o poetă unitară, nu atât pentru temele alese, cât pentru luciditatea și răbdarea cu care își compune versurile: „materialele sunt subiective, metodele nu”, scrie chiar ea în *Proofsand Theories*, una dintre cele două cărți de eseuri în care reflectează asupra poeziei.

În ciuda acestei afirmații, fiecare dintre cele 12 cărți ale ei se distinge printr-o particularitate: nu mă refer prin asta (doar) la evidentă, obligatorie schimbare de temă, ci și la o voință admisă și asumată de a se reinnoi constant din punct de vedere stilistic. O atenție specială pentru limbaj, pentru cuvântul pronunțat (mai mult decât cel scris) și sensul acestuia în contextul în care este folosit, conferă literaturii sale un aer de experiment, de tindere spre perfecțiune, ce contrastează puternic (sau întregește?) un sentiment de neputință și deziluzie: „Experiența fundamentală a scriitorului este neputința”, scrie Louise Glück într-un eseu intitulat *Education of a Poet*.

Poezia lui Glück întreține în permanență cu cititorul o atmosferă intimă. Experiențele umane sunt centrale în versurile ei, la fel cum este și interpretarea lor. Accentul cade pe slăbiciunile și vulnerabilitățile umane, care se înscriu însă într-o dimensiune universală, mitologică, biblică sau istorică. O diseecție clară, un dialog psihanalitic – autoarea însăși s-a

supus unei terapii în tinerețe pentru a învinge anorexia –, realizată printr-o atenție față de sintaxă, intonație (tonalitate) și limbajul ca vorbire, ca acțiune în contextul social, și mai puțin ca o înșurire de semne abstracte pe hârtie.

Louise Glück este și creatoarea unei poezii care se configurează ca un mozaic de materiale provenind din multe culturi și multe sectoare ale cunoștinței, ceea ce a făcut posibilă interpretarea sa critică sub etichete diferite, deseori inexacte nu atât prin forța argumentării, cât prin faptul că multiplele fațete ale literaturii sale nu pot fi nici separate, nici generalizate. Întrucâtva, Glück este (însă nu doar) o poetă autobiografică, feminista, filosofică, interesată de teme precum patriarhatul, psihanaliza, natura, maternitatea și, cum spuneam, limbajul.

*

Un scurt traseu tematic (și stilistic) prin opera de până acum a poetei ar trebui să fie suficient pentru a ilustra calitățile sale artistice greu de egalat.

Debutul literar al lui Glück s-a produs, spuneam, în 1968. *Firstborn* este un volum pe care autoarea l-a renegat recent într-un interviu acordat lui Adam Smith (cel care ia primul interviu din partea Academiei Suedeze noilor laureați an de an), în care i s-a cerut să recomande o carte de început pentru cei care nu o cunoscteau. Ea a răspuns că toate volumele sale sunt diferite, dar că cititorii ar trebui să-i ocolească prima carte dacă nu vor să se simtă dezgustați.

Nu îmi este clar dacă poeta se referea la anumite poeme din carte, care într-adevăr subliniază dezgustul profund pentru lumea inconjurătoare, mai cu seamă față de relațiile dezamăgitoare și încărcate de amărăciune avute cu (foști) iubiți, doctori sau rude – sau pur și simplu la stilul ei încă necopt. Ca majoritatea volumelor de debut, nici acesta nu face excepție în ce privește influențele altor autori: rima internă, jocurile de cuvinte și frecvențele aliterării aproprie această colecție de poezia lui Hart Crane sau de cea a tânărului Robert Lowell (de exemplu, în poemul *The Quaker Graveyard in Nantucket*).

Nimic din acest stil exploziv nu anunță viitoarea poezie a maturității, care începe să prindă contur odată cu a doua

ei carte, *The House on Marshland* (1975). Dacă în *Firstborn* temele principale erau avortul, despărțirile sau peisajele bolnăvicioase, aici se discută despre maternitate și o lume vioaie. Nașterea primului copil al autoarei (în 1973) probabil că a avut o influență în această schimbare de ton.

În colecția următoare, *Descending Figure* (1980), miturile biblice ale creației lumii se împletesc cu teama de a fi părăsită de către membrii familiei (sot, copii, frați). Recurență este tema morții și, mai ales, a morții copiilor. Sora autoarei murise la naștere, iar câteva poeme descriu fără eufuziuni lirice acest fapt autobiografic, analizându-l din mai multe perspective.

În *The Triumph of Achilles* (1984) Glück explorează folosirea miturilor pentru a face referire la propria experiență. Prin forța mitului de a fixa evenimentele într-o dimensiune eternă, Glück își asigură continuitatea poeziei și, totodată, împrumută modul detașat al mitologiei de a prezenta întâmplările. Ceea ce o atrage nu este, desigur, mitul în sine, cât interpretarea lui, tangenta acestuia cu dimensiunea umană a prezentului istoric. De exemplu, mitul biblic al lui Iosif în Egipt este doar o introducere-pretext pentru descrierea poveștii bunicului ei de pe tată, un imigrant maghiar care, de la condiția de proprietar în Ungaria, trece la cea de muncitor într-o fabrică de rulat țigări la New York. Centrală în aceste ultime două volume menționate rămâne confruntarea cu fragilitatea riscului de a se atasa de valori perisabile.

Începând cu cea de-a cincea sa colecție de poezie, cărțile lui Glück pot fi văzute ca niște secvențe care se întind pe lungimea fiecărui volum. Suma poezilor dintr-o carte, mai cu seamă succesiunea lor, este mai importantă decât fiecare poem în parte. Secvențele poetice se pot interpreta ca lungi poeme sau ca părțile constituate ale unui dialog neîntrerupt. În *Ararat* (1990) și *The Wild Iris* (1992), scriitoarea își definește reprezentarea vocilor în poezie, recurgând la natură într-un mod diferit față de cel folosit până atunci. Natura nu mai prezintă peisaje dezolante care ne puteau aminti mai degrabă de T. S. Eliot (în cartea ei de debut) sau fertile și îmbelsugate (în *The House on Marshland*), ci prin vocea plantelor și a florilor, o voce comemorativă prin care



vorbitorul, tulburat, își amintește de cei în neființă: tatăl și sora, împotriva căreia se iscă un fel de competiție pentru monopolul asupra înțelegerii sistemice (de fapt, simbolice) a naturii.

A se raporta la traumele din trecut presupune și a găsi un limbaj potrivit pentru a vorbi despre ele. Delegând această sarcină altor vorbitori, autoarea se poate distanța suficient de traumă cât să o poată descrie. În același timp însă, stilul alcătuit din versuri scurte, des întrerupte, directe, ne sugerează o voce laconică, sufocată de emoția exprimării a ceea ce nu poate fi exprimat cu ușurință. Stilul reflectă într-un totuși tema în special în *The Wild Iris*, care poate fi considerată din acest punct de vedere cea mai reușită dintre operele poetei (cu ea a câștigat Premiul Pulitzer în 1993).

În *Meadowlands* (1996) sinele artistic se declină într-o altă formă, de data aceasta mitologic-literară. Paralelismul (dar mai ales limitele sale parodistice) este cel dintre o familie americană pe cale de despărțire (cea a poetei ineseși) și poemul homeric (Odiseea), sub aspectul contrastant dintre banalitățile comune oricărei despărțiri în lumea modernă pe de o parte și tensiunea clasic-odiseică a dorului și reîntoarcerii acasă pe de alta. *Vita Nova* (1999) este întrucâtva continuarea acestui eveniment, descriind recuperarea după trauma divorțului, incendierea vechii case și mutarea într-o alta. Această nouă viață se realizează și la nivelul abstract, lingvistic al creației poetice, prin renegarea de către scriitor a posibilității ca adevărata identitate umană să poată transpune în poezie (împreună cu cea a tinerii opere sale precedente spre acest scop). Identitatea poate dobândi în planul poetic-literar al limbii doar statusul de *personalitate*, singura care poate fi descrisă într-adevăr printr-un limbaj impersonal și atât de dificil (dacă nu imposibil) de nuanțat.

Atitudinea pesimistă pentru poezie ia forma unui elogiu al vieții obișnuite în *The Seven Ages* (2001), al sensului de protecție oferit de familie în copilărie (dar și al concurenței dintre surori): o oază de pace în contrast cu violența și pericolozitatea lumii exterioare. Registrul devine personal, îndepărtându-se în acest caz de mitologie sau de poezia clasică. În multe poeme din *The Seven Ages* (dar și din *Vita Nova*), scriitoarea își imaginează vorbitorul luând parte la activitățile sociale obișnuite, ce îi dau satisfacția de a trăi o viață neintelektuală, însă fericită.

În *Averno* (2006) Glück se întoarce totuși la simțăminte mai bune față de creația poetică: descinderea pastorală în viața neintelektuală de zi cu zi nu este posibilă la nesfârșit pentru un poet. Tonul laconic al poemelor sugerează un vorbitor distanțat de experiența umană, mai aproape de liniștea cosmică a morții decât de cântecul naturii terestre și de

Pavel NEDELCU

* continuare în pag. 11

